2003 NOBEL EDEBİYAT ÖDÜLÜ

J.M. COETZEE

KÖTÜ BİR YILIN GÜNCESİ

CAN

ROMAN

İNGİLİZCE ASLINDAN ÇEVİREN
SUAT ERTÜZÜN

2003 NOBEL EDEBİYAT ÖDÜLÜ

J.M. COETZEE

KÖTÜ BİR YILIN GÜNCESİ

CAN

ROMAN

Kitabın kahramanı olan yetmiş iki yaşındaki Avustralyalı ünlü bir yazardan, "Çarpıcı Fikirler" adlı bir kitaba katkıda bulunması rica edilir. O da bunu fırsat bilir; Makyavelizmden, anarşizme, El Kaide'den devlet ile vatandaş arasındaki ilişkilerin niteliğine, Amerika ile İngiltere'nin Ortadoğu'daki savaşlarına Avustralya'nın suç ortaklığı etmesine kadar sorgulamadığı konu kalmaz. Bu arada yazarın özel yaşamında da beklenmedik gelişmeler olmaktadır.

2003 Nobel Ödülü sahibi **Coetzee**, bu romanında ilginç bir biçim denemesi gerçekleştiriyor. Romandaki yazarın kitaba yazdıkları, yazarın ve yazıları temize çeken kadının düşünceleri ile kadının sevgilisinin yaklaşımı aynı sayfa içinde üç farklı bölümde sürdürülüyor.

"Çarpıcı Fikirler"deki görüşlerin Coetzee'nin kendi düşünceleri ve günümüzün dünyasına bakışı olması, romana belgesel bir tat da katıyor. ***Kötü Bir Yılın Güncesi***, gerek bu niteliği gerekse değişik biçimi nedeniyle ilginç bir okuma deneyimi ve keyfi olacaktır.

KAPAK RESMİ: JAMES THEW

ISBN 978-975-07-1081-0

9 789750 710810

http://www.canyayinlari.com

KDV İÇİNDEDİR.

J.M. Coetzee

KÖTÜ BİR YILIN GÜNCESİ

2003 NOBEL EDEBİYAT ÖDÜLÜ

Can Yayınları: 1830

Diary of a Bad Year, J.M. Coetzee
© J.M. Coetzee, 2007
© Can Sanat Yayınları Ltd. Şti., 2009
Bu eserin Türkçe yayın hakları Peter Lampack Agency, Inc.
(551 Fifth Avenue, Suite 1613, New York NY 10176-0187, ABD)
aracılığıyla alınmıştır.

1. basım: Ağustos 2009
2. basım: Ağustos 2009
Bu kitabın 2. baskısı 1000 adet yapılmıştır.

Yayına hazırlayan: Seçkin Selvi

Kapak tasarımı: Erkal Yavi
Kapak düzeni: Semih Özcan
Dizgi: Gülay Yıldız
Düzelti: Fulya Tükel

Kapak baskı: Çetin Ofset
İç baskı ve cilt: Şefik Matbaası

ISBN 978-975-07-1081-0

CAN SANAT YAYINLARI
YAPIM, DAĞITIM, TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.
Hayriye Caddesi No. 2, 34430 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 - 252 59 88 - 252 59 89 Fax: 252 72 33
http://www.canyayinlari.com
e-posta: yayinevi@canyayinlari.com

J.M. Coetzee
KÖTÜ BİR YILIN GÜNCESİ

2003 NOBEL EDEBİYAT ÖDÜLÜ

ROMAN

CAN YAYINLARI

J.M. COETZEE'NİN
CAN YAYINLARI'NDAKİ
DİĞER KİTAPLARI

BARBARLARI BEKLERKEN / *roman*
PETERSBURG'LU USTA / *roman*
ROMANCININ ROMANI / *roman*
UTANÇ / *roman*
YAVAŞ ADAM / *roman*
MICHAEL K: YAŞAMI VE YAŞADIĞI DÖNEM / *roman*

J.M. Coetzee, 1940'ta Güney Afrika'nın Cape Town kentinde doğdu. Avukat bir babayla öğretmen bir annenin oğlu olan Coetzee, Cape Town Üniversitesi'ni bitirdikten sonra Teksas Üniversitesi'nde edebiyat doktorasını tamamladı, 1972'de Güney Afrika'ya dönerek Cape Town Üniversitesi'nde ders vermeye başladı. İki uzun öyküden oluşan ilk kitabı *Dusklands* 1974'te yayımlandı. Coetzee, bu yapıtında, Vietnam'daki Amerikalılar ile Güney Afrika'da Hollandalı yerleşmeciler arasındaki koşutlukları irdeliyordu. Yazarın *Barbarları Beklerken* adlı romanı, 1980'de Güney Afrika'daki büyük bir saygınlığı olan Central News Agency Edebiyat Ödülü'ne değer görüldü. İngiltere'nin en saygın edebiyat ödülü olan Booker Ödülü'nü ise 1983'te *Michael K: Yaşamı ve Yaşadığı Dönem* adlı romanıyla, 1999'da da *Utanç* adlı yapıtıyla, iki kez aldı. Aynı zamanda seçkin bir deneme yazarı olan Coetzee, 2003'te Nobel Edebiyat Ödülü'ne değer bulundu.

Suat Ertüzün, 1971 yılında Hollanda'da doğdu. İlkokulu Hollanda'da, ortaokul ve liseyi İstanbul'da okudu. Boğaziçi Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nü 1996'da bitirdi. Bir süre bankacılık ve turizm sektöründe çalıştıktan sonra şimdi çevirmenlik yapıyor.

İÇİNDEKİLER

1. Çarpıcı Fikirler 9
2. İkinci Günlük 163

Notlar 237
Teşekkür 239

Bir

Çarpıcı Fikirler

12 Eylül 2005 – 31 Mayıs 2006

01. Devletin kökenleri üstüne

Devletin kökenlerine getirilen tüm açıklamalar onun oluşuna "bizim" de –biz okuyucular değil, kimseyi dışlamamacasına kapsamlı, geniş bir biz– katıldığımız savıyla başlar. Oysa bildiğimiz tek "biz" –yani kendimiz ve bize yakın insanlar– bir devletin içinde doğmuştur; üstelik ne kadar geriye gidersek gidelim, atalarımız da bir devletin içinde doğmuştur. Devlet hep bizden önce var.

(Ne kadar geriye gidebiliriz? Afrika düşüncesindeki genel kanaate göre yedinci kuşaktan sonra tarihle miti artık ayırt edemeyiz.)

Duyularımızın sunduğu kanıtlara rağmen yine de devleti bizim veya atalarımızın yarattığı savını benimseyeceksek, o zaman bunun sonucunu da benimsememiz gerekir: eğer biz veya atalarımız isteseydik onu başka bir şekilde de yaratabileceğimiz, ayrıca belki de topluca karar versek onu değiştirebileceğimiz sonucunu. Oysa gerçekte devletin "altında" olanların, devlete "ait" olanların topluca hareket etseler bile onu biçim olarak değiştirmeleri çok zor; onların –bizim– devleti ortadan kaldıracak gücü olmadığı ortada.

Devletin şeklini değiştirme kudretine sahip olmadığımız gibi onu yıkmamız da imkânsız, çünkü ona karşı kelimenin tam anlamıyla aciziz. Thomas Hobbes'un devletin kuruluş mitinde açıkladığına göre biz bu acze gönüllü olarak düşmüşüz: Türümüz arasında sonu gelmez savaşların şiddetinden (öç üstüne öç, misilleme üstüne misilleme, kan davaları) kurtulmak için tek tek ve ayrı ayrı olarak maddi güç kullanma hakkını devlete devretmiş ve böylece yasanın kapsamına (himayesine) girmişiz. Bu sözleşmenin dışında kalmayı yeğleyenler de yasadışı olmuşlar ve oluyorlar.

İlk çamaşırhanede gözüme ilişti. Sakin bir bahar sabahının ilerleyen saatleriydi ve ben oturmuş, çamaşırların dönmesini izlerken bu son derece şaşırtıcı kadın içeri girdi. Şaşırtıcı, çünkü beklediğim son şey böyle bir melaike görmekti; ayrıca üstündeki domates kırmızısı çuval elbisenin kısalığına da şaşırdığımı belirtmem gerek.

Yasa, yasaya saygılı yurttaşları korur. Hatta yasanın gücünü inkâr etmeksizin başka bir yurttaşa karşı zor kullanan yurttaşı bile bir ölçüde korur: Ona uygulanan ceza, suçuyla uyumlu olmalıdır. Düşman askeri bile yakalandığında hasım devleti temsil ediyor diye idam edilmez. Oysa kendi devletine, yani onun kendine ait olduğunu ileri süren devlete başkaldıran yasadışıyı koruyacak bir yasa yok.

Devletin (commonwealth, *statum civitatis*) dışında, der Hobbes, birey tam bir özgürlüğe sahip olduğunu sanabilir, ama o özgürlüğün ona bir faydası olmaz. Oysa devlette "her yurttaş barış içinde iyi bir hayat sürmeye yetecek kadar özgür olup, öbürlerinin özgürlüğü onlardan duyulan korkuyu giderecek kadar sınırlanır... Özetlemek gerekirse, devletin dışında arzular, savaş, korku, yoksulluk, fenalık, yalnızlık, barbarlık, cehalet ve vahşet hüküm sürerken devlet aklın, barışın, güvenliğin, refahın, görkemin, toplum olmanın, zevkin, ilmin ve iyi niyetin bir hükümdarlığına benzer." (1)

Fakat kökenlere dair Hobbes'çu mit, devlete erk devrinin geri alınamayacağını söylemez. Bizim fikir değiştirmek, erki icra konusunda devletin yasayla belirlenmiş tekelini aslında istemediğimizi, doğa durumuna geri dönmeyi yeğlediğimizi söylemek gibi bir seçeneğimiz yok.

Bizler tebaa olarak doğduk. Daha doğduğumuz andan itibaren tabiyiz. Bunun bir nişanesi de doğum belgesi. Kusursuz devlet doğumları belgeleme tekelini elinde tutar ve korur. Ya devletin verdiği belgeyi alır (ve yanınızda taşır), böylece onun sizi ömrünüz boyunca teşhis etmesini ve izlemesini (izinizi sürmesini) sağlayan bir *kimlik* edinir ya da kimliksiz kalır ve kendinizi bir hayvan gibi (hayvanların kimlik belgesi olmaz) devletin dışında yaşamaya mahkûm edersiniz.

Benim de görünüşüm onu irkiltmiş olmalı: ilk bakışta belki de bir sokak serserisi gibi gelen, köşeye kurulmuş bir moruk. Merhaba, dedi bozuntuya vermeden ve erkek iç çamaşırı ağırlıklı görünen çadır bezinden iki beyaz çuvalı tepeden açılır çamaşır makinesine boşaltmaktan ibaret işine baktı.

Belgelenmeden devlete kabul edilmeyeceğiniz gibi öldüğünüz tescil edilmeden de devletin gözünde ölmüş sayılmazsınız; üstelik ölümünüzü yalnızca bizzat devlet tescilli bir memur belgeleyebilir. Devlet ölümü belgeleme işine tam bir ciddiyetle eğilir – Aralık 2004'teki tsunaminin arkada bıraktığı dağ gibi insan cesetlerini incelemek, görüntülemek, dürtüp yoklamak üzere sevk edilen adli tabip ve bürokrat alayına tanık olmuşsunuzdur. Tebaa sayımının tam ve doğru olması için hiçbir masraftan kaçınılmaz.

Yurttaşın nasıl yaşadığı veya nasıl öldüğü devletin umurunda değildir. Devlet ve devletin kayıtları için önemli olan, onun diri mi, ölü mü olduğudur.

*

Yedi Samuray filmi sinema diline bütünüyle hâkim olmakla birlikte ilkleri sade bir şekilde ve doğrudan ele alacak kadar da naiftir. Burada özellikle devletin doğuşu üstünde durulur, üstelik Shakespeare'e yakışır bir açıklık ve kapsayıcılıkla. Hatta Kurosava'nın *Yedi Samuray* ile devletin kökenlerine dair bir kuram ortaya attığını bile söyleyebiliriz.

Güzel bir gün, dedim. Arkası bana dönük, evet, dedi. Yeni misin, diye sordum, Sydenham Kuleleri'nde yeni olup olmadığını kastederek, ama tabii bundan başka anlamlar çıkarmak da mümkün, sözgelimi, *Bu dünyada yeni misin?* Hayır, dedi. Bir sohbeti sürdürmeye çalışmak nasıl da zor. Ben zemin katta yaşıyorum, dedim. Böyle girizgâhlar yapmaya izinliyim, gevezeliğime veriliyor. Beyaz yakalı pembe gömleğin sahibine, öyle geveze bir bunak ki, kabalığa kaçmadan kurtulmak için akla karayı seçtim, diye anlatacaktır. Zemin katta yaşıyorum, 1995'ten beri, ama hâlâ komşuların hepsini tanımıyorum, dedim. Evet, dedi, o kadar, hani, *Evet, dediğini duyuyor ve katılıyorum, komşularının kim olduğunu bilmemek çok acı, ama büyük şehirlerde böyle işte, ayrıca şimdi ilgilenmem gereken başka işler var,* o *yüzden şu nazik söyleşiyi doğal ölümüne terk etmeye ne dersin,* gibi bir şey.

Filmde bir siyasi kargaşa döneminde –devletin varlığının fiilen ortadan kalktığı bir zamanda– bir köyün öyküsü ve köylülerin silahlı haydutlar ordusuyla olan ilişkileri anlatılıyor. Yıllarca köyde fırtına gibi esen, kadınlara tecavüz eden, direnen erkekleri öldüren ve biriktirilen erzakı alıp götüren haydutlar ziyaretlerini bir düzene koymayı akıl eder ve haraçlarını (vergi) almak veya koparmak için yılda bir kez köye uğramaya başlarlar. Yani haydutlar avcılıktan vazgeçip asalaklaşırlar.

İnsan bu haydutların başka "uysallaştırılmış" köyleri de ellerinin altında tuttuklarını, onları sırayla tepelediklerini, bu köy topluluklarının haydutların vergi tabanını oluşturduğunu düşünmeden edemiyor. Büyük bir ihtimalle bazı köylerin denetimi için rakip çetelerle savaşmak zorundalar, ama filmde bunların hiçbirini göremiyoruz.

Haydutlar henüz tebaaları arasında yaşamaya, isteklerini günü gününe karşılatmaya başlamamışlar, yani köylüleri henüz bir köle topluluğuna çevirmemişlerdir. Bu bakımdan Kurosava devlet gelişiminin çok erken bir aşamasını gözlerimizin önüne seriyor.

Filmdeki asıl hareket, köylülerin haydutlardan korunmak için zorlu adamlardan bir çete –başlıktaki yedi serbest samuray– tutmayı tasarlamalarıyla başlıyor. Tasarı işe yarıyor, haydutlar yeniliyor (filmin çoğu çatışma ve çarpışmalarla geçiyor), samuraylar galip geliyor. Korunma ve haraç kesme düzeninin nasıl işlediğini gören yeni asalaklar çetesi samuraylar bu sefer köylülere bir teklif götürüyor: Bir bedel karşılığında köyü himayelerine alacak, yani haydutların yerine geçeceklerdir. Fakat mutlu ve umutlu bir son olsun diye, köylüler teklifi geri çeviriyor: Samuraylardan gitmelerini istiyor, onlar da söz dinliyorlar.

Kapkara saçları, biçimli kemikleri var. Cildinde belli bir altın pırıltısı, *fosforlu* denebilir belki. Parlak kırmızı çuval elbiseye gelince; hafta içi sabahın on birinde çamaşırhaneyi yabancı bir erkekle paylaşacağını bilse tercih edeceği kılık herhalde bu olmazdı. Kırmızı çuval elbise ve sandaletler. Parmak arasından geçen türde sandaletler.

Devletin kökenlerine dair Kurosava'nın senaryosu bugün silahlı çetelerin iktidarı ele geçirdiği –bir başka deyişle, ulusal hazineyi ve halkı vergilendirme araçlarını ilhak ettiği– ve rakiplerini ortadan kaldırıp yeni bir milat ilan ettiği Afrika'da hâlâ sahneleniyor. Afrika'daki bu askerî çeteler çoğu zaman Asya veya Doğu Avrupa'daki örgütlü suç çetelerinden daha büyük veya nüfuzlu olmamakla birlikte medya –Batı medyası bile– saygıda kusur etmeyerek onların faaliyetlerine suç değil, politika (dünya siyaseti) başlığı altında yer veriyor.

Devletin doğuşu ve yeniden doğuşuna Avrupa'dan da örnekler vermek mümkün. Rakip silahlı çeteler, özgürlüklerine yeni kavuşan ulusların idaresini üstlenmek için, mağlup Üçüncü Reich ordularının geride bıraktığı iktidar boşluğunda delice bir mücadeleye girişmişlerdi; kimin nerede iktidarı ele geçirdiği ise destek için hangi yabancı orduya dayandığıyla belirleniyordu.

1944'te kimse Fransız halkına şöyle dedi mi? *Düşünün: Alman diktatörlerimizin geri çekilmesi kısa bir süre için kimse tarafından idare edilmeyeceğimiz anlamına geliyor. Bu süreyi sona erdirmek mi, yoksa belki de onu uzatmak –ve böylece modern çağlarda devleti geldiği yere geri gönderen ilk toplum olmak– mı istiyoruz? Hadi, Fransızlar olarak şu yeni ve beklenmedik özgürlüğümüzden yararlanıp bu meseleyi özgürce tartışalım.* Belki şairin biri öyle bir şey demiştir; ama dediyse de, gerek bu örnekte gerek tüm öbür örneklerde, toplumdan çok birbirleriyle ortak yanları olan silahlı çetelerden biri oracıkta sesini kısmış olmalı.

*

Onu gözlerken dindirmek için hiçbir çaba göstermediğim bir sızı, metafizik bir sızı çöreklendi içime. Ve sezgisiyle kız bunu anladı, köşedeki plastik sandalyede oturan moruğun yüreğinde mahrem bir şeylerin, ihtiyarlıkla, pişmanlıkla ve eşyanın gözyaşıyla ilgili bir şeylerin döndüğünü anladı. Ve bundan pek hoşlanmadı, eşeğin aklına karpuz kabuğu düşürmek istemedi, oysa ona bir övgüydü, hem güzelliği ve tazeliğine hem de giysisinin kısalığına. Bir başkasından gelseydi bu övgü, anlamı daha basit ve hafif olsaydı belki daha iyi karşılardı; fakat yaşlı bir adamdan gelince, ev işlerini aceleyle bitirmek istediğiniz güzel bir gün için fazla dolaşık ve kasvetli kaçtı anlamı.

Krallık dönemlerinde tebaaya denirdi ki, *Eskiden Kral A'nın tebaasıydın, ama o öldüğü için, bak, artık Kral B'nin tebaası oldun.* Sonra demokrasi geldi ve tebaaya ilk kez bir seçenek sunuldu: *(Bütün yurttaşlar olarak) Sizi Yurttaş A'nın mı, Yurttaş B'nin mi yönetmesini istiyorsunuz?*

Tebaa her zaman bir oldu bittiyle karşı karşıyadır: birinci örnekte uyruk olması, ikincisinde de tercih yapması gerçeğiyle. Tercih yöntemi tartışmaya açık değildir. Oy pusulasında şöyle bir şey yazmaz: *A'yı mı istiyorsunuz, B'yi mi istiyorsunuz, yoksa ikisini de istemiyor musunuz?* Hele ki şu hiç denmez: *A'yı mı istiyorsunuz, B'yi mi istiyorsunuz, yoksa hiç kimseyi istemiyor musunuz?* Tercihin yönteminden hoşnut olmayıp bunu kendisine açık olan yegâne kanaldan –oy kullanmayarak ya da geçersiz oy kullanarak– dile getiren yurttaş düpedüz hesaba katılmıyor, bir başka deyişle, hesaptan düşülüyor, göz ardı ediliyor.

A ve B arasında tercih yapmakla karşı karşıya kalan, önüne oy pusulasına adını yazdırmanın yolunu bulmuş A'ların ve B'lerin sürüldüğü çoğu insanın, çoğu *sıradan* insanın gönlü ikisini de tercih etmemekten yanadır. Fakat bu alt tarafı gönüldür ve devletin gönülle işi olmaz. Gönül siyasette geçer akçe değildir. Devleti tercihler ilgilendirir. Sıradan insan şunu demek ister: *Kimi gün gönlüm A'dan yanadır, kimi gün B'den, çoğu günse ikisinin de gitmesi gerektiğini düşünürüm*; veya, *Bazen hem biraz A hem biraz B'den, ama çoğu zaman ne A ne de B, onun yerine bambaşka bir şeyden.* Devlet olmaz der. *Tercih yapmak zorundasın: A veya B.*

*

Onu yine görene kadar bir hafta geçti –bizimki gibi iyi tasarlanmış bir apartmanda komşuların izini sürmek kolay değildir–, hemen hemen meleklere yaraşır kusursuzluktaki poposunu gözler önüne seren beyaz pantolonuyla ön kapıdan girerken bir anlığına beliren bir hayal gibiydi. Tanrım, ölmeden önce şu dileğimi kabul et, diye fısıldadım; fakat sonra dileğimin bu kadar kesin oluşundan duyduğum utancın etkisiyle onu geri aldım.

Amerika Birleşik Devletleri'nin bugün Ortadoğu'da yaptığı üzere "demokrasiyi yaymak" demek, demokrasinin kurallarını yaymak demek. İnsanlara eskiden seçenekleri yokken artık seçenekleri olduğunu söylemek demek. Eskiden yalnızca A'ları vardı ve başka bir şeyleri yoktu; şimdiyse A ile B arasında tercih yapabiliyorlar. "Özgürlüğü yaymak", insanların A ile B arasında özgürce tercih yapabilmeleri için gerekli şartları oluşturmak demek. Özgürlüğü yaymakla demokrasiyi yaymak el ele gider. Özgürlüğü ve demokrasiyi yaymakla uğraşanlar biraz önce açıklanan sürecin tarifinde bir terslik görmezler.

Soğuk Savaş zamanında Batılı demokratik devletlerin Komünist Parti yasağına getirdikleri açıklamaya göre, demokratik süreci yıkmayı hedeflediğini açıkça belirten partilerin, A ile B arasında tercih yapmak olarak tanımlanan bu demokratik sürece katılmalarına izin verilmemeliydi.

*

Siyaset hakkında siyaset dışından bir şey söylemek niçin bu kadar zor? Siyaset hakkında niçin kendi de siyasi olmayan bir söylem kullanılamıyor? Aristoteles'e göre bunun cevabı siyasetin insan doğasında olması, yani kaderimizin bir parçası olması; tıpkı monarşinin arıların kaderi olması gibi. Siyasete dair yöntemli, siyaset üstü bir söylem beyhude bir çaba.

Kuzey Kulesi'nin temizlik işlerine bakan Vinnie'den –*önceleri gönül çelecek kadar kısa çuval elbise, şimdi de zarif beyaz pantolon giyen genç kadın* olarak değil, *koyu saçlı genç kadın* olarak tarif etme basiretini gösterdiğim– kızın, girişte zaman zaman yollarımızın kesiştiği ve kendisini Bay Aberdeen olarak bildiğim solgun, aceleci, tombul ve her dem terli arkadaşın karısı ya da en azından sevgilisi olduğunu öğreniyorum; dahası, kız kelimenin bildiğimiz anlamıyla yeni de değilmiş, ocaktan beri yine bu Kuzey Kulesi'nin en üst katındaki birinci sınıf dairelerden birinde (Bay A ile birlikte) oturuyormuş.

02. Anarşizm üstüne

"Alçaklar"[1] tabiri Avustralya'da (kelimenin) tüm anlamlarını kapsayacak şekilde kullanılır. Kendilerine üst dedirten ve demeyenleri kırbaçlayan kimseler için bir zamanlar hükümlülerin kullandıkları sözdü "alçaklar". Bugünün "alçaklar"ı siyasetçiler, devleti yöneten erkekler ve kadınlar. Sorun şu: Doğası gereği gayri meşru, yasaya *karşı*, alçaklara *karşı* olan eski bakış açısının, tabandan gelen bakış açısının, hükümlünün bakış açısının meşruiyeti nasıl savunulabilir?

Özgürlükçülük başlığı altında alçaklara veya genel olarak yönetime karşı gösterilen muhalefet, köklerinde hep vergi vermeye karşı bir gönülsüzlük olduğundan, kötü bir adla anılır hale geldi. Alçaklara haraç ödemeye dair görüşünüz ne olursa olsun, bu özgürlükçü türle aynı kefeye konmamak için stratejik bir ilk adım atmanız gerek. Nasıl? "Sahip olduğumun yarısını alın, kazandığımın yarısını alın, onu size bırakıyorum; karşılığında beni rahat bırakın." İnsanın samimiyetini göstermeye yeter mi bu?

1549'da yazan Michel de Montaigne'in genç arkadaşı Etienne de La Boétie, halkların hükümdarlar karşısındaki edilginliğini başta öğrenilen, sonra da miras alınan kötü bir alışkanlık; "özgürlük aşkının bile artık doğal görünmesine engel olacak" kadar kökleşen inatçı bir "yönetilme istenci" olarak görmüştü.

Teşekkür ederim, dedim Vinnie'ye. Kusursuz bir dünyada münasebetsizliğe kaçmadan sorguyu sürdürmenin (Kaçıncı daire? Hangi isimle?) bir yolunu bulabilirdim belki. Fakat bu dünya kusursuz değil.

Kızın, sırtı şüphesiz çilli Bay Aberdeen'le olan alakası çok üzücü. İkisini yan yana düşünmek bana ıstırap veriyor, yani yatakta yan yana düşünmek, çünkü sonuçta asıl önemli olan bu. Sadece bu kadar sersem bir herifin böyle semavi bir sevgiliyi elde etmesinin bir hakaret –ilahî adalete karşı bir hakaret olmasından değil, bu birlikteliğin herifin solgun Kelt benzinin kızın altın pırıltısına ağır bastığı bir meyve verebileceğini düşünmekten de ıstırap duyuyorum.

---

[1] Piç, alçak, bayağı anlamına gelen ve sahte şeyleri ifade için de kullanılan *bastard* sözcüğü. (Ç.N.)

İnanmak zor, ama tebaa durumuna getirilen halklar eski bağımsızlıklarını bir anda öyle toptan unutuverirler ki, bir daha uyanıp toparlanmaları imkânsız hale gelir; hatta o kadar kendiliğinden, o kadar içlerinden gelerek emir kulu olmalarını görenler onların hürriyetlerini yitirdiklerini değil, köleliklerini kazandıklarını sanır. Belki başlangıçta mecbur kaldıkları, baskı gördükleri için buyruk altına girmişlerdir; halbuki sonradan gelenler hiçbir üzüntü duymadan kul olmakta, seleflerinin zorla yaptıklarını kendi özgür iradeleriyle yapmaktadırlar. Anlaşılan o ki, boyunduruk la doğan, kölece yetiştirilen insanlar doğdukları üzere yaşamaktan hoşnutlar... onlar doğdukları şartları kendi doğal halleri olarak görmektedirler. (2)

Doğru demiş. Yine de La Boétie önemli bir konuda yanılıyor. Seçenekler bir yanda uysal kölelik ve öbür yanda köleliğe isyanla sınırlı değil. Her gün binlerce, milyonlarca insanın yeğlediği üçüncü bir yol daha var. Dinginciliğin, maksatlı bir anlaşılmazlığın, içe göçün yolu.

Çamaşırhanedeki özlü söyleşmeyi başka bir yerde sürdürmeye müsaade edecek mutlu tesadüfler kurmakla günler geçirilebilirdi. Fakat hayat hayal kurulamayacak kadar kısa. O bakımdan yollarımızın ikinci kez bir parkta, onu abartılı derecede geniş bir şapkanın altında keyifle bir dergiyi karıştırırken gördüğüm sokağın karşısındaki parkta kesiştiğini söylemekle yetineyim. Bu sefer daha canayakındı, o kadar kuru ve ters cevaplar vermiyordu; halihazırda ciddi bir meşguliyeti olmadığını, kendi deyimiyle, *iki iş arasında* olduğunu ona kendi ağzından doğrulatmayı başardım; güneş şapkası, dergi, acelesizce geçirilen günler bu yüzdendi. Dediğine göre önceki işi konaklama sektöründeymiş; zamanı gelince (ama acelesi yoktu) aynı sahada tekrar istihdam edilmeyi umuyormuş.

03. Demokrasi üstüne

Devletin sürekliliğindeki başlıca sorun, ardıllık sorunu, yani iktidarın şimdiki sahiplerden bir sonrakine silahlı çatışmaya meydan vermeden nasıl devredileceği.

Rahat zamanlarda iç savaşın ne kadar korkunç olduğunu, hızla nasıl kayıtsızca bir katliama dönüştüğünü unutuyoruz. René Girard'ın savaşan ikizler üstüne olan masalı da bununla ilgili: Taraflar arasındaki dişe dokunur farklılıklar azaldıkça karşılıklı nefret artıyor. İnsan Daniel Defoe'nun İngiltere'deki din çatışmalarına getirdiği yorumu –ulusal kilise yandaşlarının Papacılara ve Papalığa karşı olduklarına yemin ettiklerini, ama Papa'nın insan mı at mı olduğunu bilmediklerini– düşünmeden edemiyor.

Ardıllık sorununa getirilen ilk çözümlerde belirgin bir keyfilik gözlenir: Sözgelimi, hükümdarın ölümü üstüne onun büyük oğlu iktidara geçer. Bu çözümün avantajı büyük oğulun tek oluşu, dezavantajı da onun belki yöneticilik yeteneğinin olmayışıdır. Krallık vakayinameleri beceriksiz prenslerin öyküleriyle dolu; oğul peydahlayamayan krallarınki de cabası.

Gerçekçi bir açıdan bakıldığında, ülke bir iç savaşa sürüklenmedikten sonra kimin nasıl iktidara geldiğinin bir önemi yok. Birçok (ama genelde sadece iki) idareci adayının kendilerini halka arz ve sandığa emanet ettikleri yöntem, yaratıcı birinin aklına gelebilecek sayısız seçenekten yalnızca biridir. Önemli olan yöntemin kendisi değil, onu uygulamada varılan mutabakat ve sonucuna gösterilen saygıdır.

Kız bu epeyce lüzumsuz bilgileri aktarırken çevremizdeki hava benden gelmesi mümkün olmayan bir elektrikle –ben artık elektrik yaymıyorum, ondan gelmiş ve belli birini hedef almadan gelişigüzel havaya bırakılmış olmalı– handiyse cızırdıyordu. Konaklama, diye yineledi, veya belki insan kaynakları, insan kaynaklarında biraz tecrübesi varmış (o tecrübeler her neyse); ve yine sızının gölgesi geçti üstümden, daha önce sözünü ettiğim, metafizik veya en azından fizik sonrası türden şu sızı.

Dolayısıyla büyük oğulun ardıllığı esas itibarıyla demokratik seçimden ne daha iyi ne de daha kötü. Fakat demokratik zamanlarda yaşamak demek, yalnızca demokratik yöntemin geçer akçe ve makbul olduğu bir zamanda yaşamak demek.

Krallıklar zamanında kralın büyük oğlunun yönetmeye en ehil kimse olduğunu düşünmek nasıl saflık idiyse, bizim zamanımızda da demokratik olarak seçilmiş birinin en ehil yönetici olduğunu düşünmek öyle saflıktır. Ardıllık kuralı en iyi yöneticiyi belirlemenin değil, şu veya bu kimseye meşruiyet kazandırarak iç çatışmayı önlemenin bir yoludur. Seçmenler –*demos*– ödevlerinin en iyi adamı seçmek olduğunu sanırlar, oysa ödevleri gerçekte çok daha basittir: kim olursa olsun birine icazet vermek (*vox populi vox dei*).[1] Oyları saymak gerçek (yani sesi en çok çıkan) *vox populi*'nin hangisi olduğunu bulmanın bir aracı gibi görünebilir; fakat oy sayma reçetesi, tıpkı büyük oğul reçetesi gibi, asıl gücünü nesnel, kesin ve siyasal tartışma alanının dışında oluşundan alır. Yazı tura atmak da aynı derecede nesnel, kesin ve tartışmasızdır ve o bakımdan *vox dei*'yi pekâlâ aynı derecede temsil ettiği ileri sürülebilir (nitekim ileri sürülmüştür de). Yöneticilerimizi yazı tura atarak seçmiyoruz –yazı tura atmak itibarsız bir etkinlik olan kumarla ilgili görülmektedir– ama yöneticileri tarihin başından beri yazı tura yöntemiyle seçilen bir dünyanın daha kötü bir durumda olacağını kim ileri sürmeye cüret edebilir?

Bu arada, diye devam etti, raporlarında filan Alan'a yardım ediyorum, yani sekreterlik hizmetlerimden yararlandığı oluyor.

Alan, dedim.

---

[1] (Lat.) Halkın sesi Hakkın sesidir. (Ç.N.)

Şu demokrasi karşıtı satırları yazarken, iddialarımı durmadan fiiliyattaki gerçeklerle karşılaştıran -demokrasi hakkında söylediklerim demokratik Avustralya'nın, demokratik ABD'nin ve öbürlerinin gerçekleriyle uyuşuyor mu?- şüpheci okuyucuyu muhatap aldığımı hayal ediyorum. Fakat okuyucu her demokratik Avustralya'ya karşılık oy sayımı reçetesini aynıyla benimseyen ikişer Beyaz Rusyalı, Çadlı, Fijili veya Kolombiyalı olduğunu akılda tutmalı.

Avustralya birçok bakımdan gelişmiş bir demokrasi. Aynı zamanda siyasi sinikliğin ve siyasetçileri hor görmenin de alıp başını gittiği bir ülke. Fakat bu siniklik ve horgörü düzene gayet güzel uydurulmuş. Düzenle bir derdiniz varsa ve onu değiştirmek istiyorsanız, der demokratik tez, bunu düzen dahilinde yapın: Siyasi görev için adaylığınızı koyun, kendinizi yurttaşlarınızın yakın incelemesine ve oyuna bırakın. Demokrasi, demokratik düzen dışında siyaset yapmaya izin vermez. Demokrasi bu bakımdan totaliterdir.

Herkesin iliğine kadar demokrat olduğunu ileri sürdüğü bir zamanda demokrasiye itiraz ederseniz, gerçeklikle bağınızın kopması tehlikesiyle karşı karşıya kalabilirsiniz. Bu bağı tekrar kurmak için, devlet memurunun şahsında, devletle -bu devlet ister demokratik olsun, ister başka bir şey- yüz yüze gelmenin nasıl bir şey olduğunu kendinize her an hatırlatmanız gerekir. Sonra kendinize sorun: Kim kime hizmet ediyor? Kim köle, kim efendi?

Alan, dedi, partnerim. Ve bana bir bakış attı. O bakış, *Evet, ben nereden bakarsan bak evli bir kadınım, dolayısıyla aklındakini kuvveden fiile geçirmek, tüm tehlike ve heyecanlarıyla beraber, gizli zinaya konu teşkil edecektir*, demiyordu, hem de hiç, tam tersine, *Galiba benim çocuk olduğumu düşünüyorsun, öyle olmadığımı açıklamama gerek var mı,* diyordu.

Yılana sarılarak, Benim de bir sekretere ihtiyacım var, dedim.

Öyle mi, dedi.

04. Machiavelli üstüne

Radyodaki tartışma programlarında toplumun sıradan üyeleri arayıp işkencenin genel olarak alçakça bir şey olduğunu teslim etmekle birlikte bazen yine de gerekli olabileceğini söylüyorlar. Hatta kimileri daha büyük bir iyilik için kötülüğe başvurabileceğimiz fikrini ileri sürüyor. İşkenceye mutlak olarak karşı çıkanları genellikle küçümsüyorlar: Onların ayakları yere basmıyor, gerçek dünyada yaşamıyorlarmış.

Machiavelli, bir yönetici olarak her eyleminizin ahlak sınavından geçmek zorunda olduğunu kabul ediyorsanız, aynı ahlaki kaygıya boyun eğmeyen rakiplere istisnasızca mağlup olacağınızı söyler. İktidara tutunmak için yalnızca aldatma ve kalleşlik sanatlarında hüner sahibi olmanız yetmez, gerekli hallerde onları kullanmaya da hazırlıklı olmalısınız.

Gereklilik, *necessità*, Machiavelli'nin kılavuz ilkesidir. Machiavelli öncesi eski yaklaşım ahlak yasasını üstün tutardı. Olur da kimi hallerde ahlak yasası çiğnenirse bu talihsizlik olarak görülürdü; fakat sonuçta yöneticiler insandı. Makyavelci yeni yaklaşıma göre ise ahlak yasası gerekli hallerde ihlal edilebilir.

Hem mutlak hem de görece değer yargılarını benimseyen çağdaş siyasi kültürün çift yönlülüğü burada başlar. Çağdaş devlet varoluşuna ideolojik temel ararken ahlaka, dine ve doğal hukuka başvurur. İş kendi paçasını kurtarmaya gelince de bunların hepsini ihlal etmeye hazırdır.

Evet, dedim, yazarlık mesleğindeyim ve yetiştirmem gereken önemli bir iş var, o bakımdan müsveddeyi daktilo edecek ve belki biraz düzelti yapıp genel olarak her şeyi hale yola koyacak birine ihtiyaç duyuyorum.

Kız ifadesizdi.

Yani düzgün, derli toplu ve okunaklı hale getirecek birine, dedim.

Ajanstan birini tutsana, dedi. Alan'ın şirketi acil bir iş olunca King Caddesi'ndeki bir ajansa başvuruyor.

Machiavelli ahlakın bizden ödünsüzce bağlılık istediğini inkâr etmez. Yöneticinin, *bunun yanı sıra*, devletin çıkarı adına "sık sık haince, acımasızca, insaniyetsizce ve dinsizce hareket etmeye de mecbur [*necessitato*]" kaldığını ileri sürer. (3)

Şu tartışma programlarını arayıp tutukluların sorgulanmasında işkenceye başvurulmasını mazur gören türdeki insanların kafasında da tıpatıp aynı çifte standart var: Bu insanlar Hıristiyan ahlakının istediği ödünsüz bağlılığı (komşunu kendin gibi seveceksin) hiçbir şekilde inkâr etmeden, halkı devlet düşmanlarından korumak için ne gerekiyorsa yapılması konusunda yetkililerin –ordu, gizli polis– elinin serbest bırakılmasına onay verirler.

Liberal aydınların beklenen tepkisi buradaki çelişkiye sarılmaktır: Bir şey aynı anda nasıl hem doğru hem yanlış, veya en azından nasıl hem makul hem de yanlış olabilir? Liberal aydınların göremedikleri şey, bu sözde çelişkinin aslında Makyavelciğin, dolayısıyla çağdaşlığın özünü yansıttığıdır, o öz ki, sokaktaki adam onu can-ı gönülden bağrına basmıştır. Sokaktaki adam dünyaya soyut ahlak yasalarının değil, zorunlulukların hükmettiğini söyler. Ne yapılması gerekiyorsa o yapılır.

Sokaktaki adama itiraz etmek istiyorsanız bunun yolu ahlak ilkelerini öne sürmek değil; insanların yaptıklarıyla söyledikleri arasında çelişki olmadan yaşamalarını istemek hiç değil. Günlük hayat çelişkilerle dolu; insanlar onlarla yaşamaya alışkınlar. Asıl *necessità*'nın metafizik, deneyüstü konumunu sarsmak ve onun hileli olduğunu göstermeniz gerekiyor.

Ajanstan birini istemiyorum, dedim. Ben yazıları alıp onları bana hızla yetiştirecek birini arıyorum. O kimse aynı zamanda yapmaya çalıştığım şeye karşı bir anlayış sahibi olmalı, sezgisel bir anlayış. Madem yakın komşuyuz ve sen iki iş arasındasın, böyle bir şeye acaba ilgi duymaz mısın? Parasıyla, dedim ve vaktiyle konaklama sektörünün çariçesi olsa durup düşünmeden edemeyeceği saatlik bir ücret söyledim. İşin acelesi olduğundan, dedim. Teslim tarihi yaklaştığından.

05. Terörizm üstüne

Avustralya Parlamentosu kimi özgürlüklerin süresiz askıya alınmasıyla sonuçlanacak bir antiterör yasasını geçirmek üzere. ABD, İngiltere ve şimdi de Avustralya hükümetlerinin terör saldırılarına verdikleri cevabı tanımlarken *histerik* sözcüğü kullanılıyor. Fena bir sözcük değil, tanımlayıcı olmadığı söylenemez, ama açıklama gücünden yoksun. Normalde soğukkanlı insanlar olan ve düşmanın Urallar'da bir yerdeki derin bir sığınakta izlemede olduğunu ve eğer kışkırtılırsa onları ve şehirlerini dünya yüzünden silmeye hazır, parmağı düğmede beklediğini bildikleri halde onlarca yıl günlük işlerini istifini bozmadan yürüten yöneticilerimize ne oldu da terörün küçük tacizleri karşısında birdenbire histerik bir tepki veriyorlar?

Tedavüldeki açıklamalardan birine göre yeni düşman akıldışı. Eski Sovyet düşmanları kurnaz, hatta şeytan olmuş olabilirler, fakat akıldışı asla. Onlar nükleer diplomasi oyununu satranç oynar gibi oynadılar: Eylem dağarcıklarında nükleer seçenek vardıysa da bunun için alınacak karar en nihayetinde akılcı olacaktı (burada olasılık kuramına dayanarak alınan kararların tamamıyla akılcı olduğu varsayılıyor, oysa bunlar doğası gereği zaten kumardır, risk almaktır), tıpkı Batı'da alınacak kararlar gibi. O bakımdan iki taraf da oyunu aynı kurallara göre oynuyordu.

Sezgisel bir anlayış: Aynen bu kelimeleri kullandım. Kumardı, körlemesine bir atış; ama işe yaradı. Kendine saygı duyan hangi kadın sezgisel bir anlayışı olduğunu inkâr etmek ister? Gerek tasarı halindeki ve gerek gözden geçirilmiş haldeki fikirlerim no. 2514'te mukim A&A, Alan ve Anya çiftinden Anya'nın (adı bu) gözleri ve ellerinin denetiminden, söz konusu Anya ömründe tek kelimelik bir düzelti yapmamasına ve Mittwoch Verlag GmbH'den Bruno Geistler'in personeli arasında İngilizce teyp kayıtlarını düzgün bir Almanca müsveddeye mükemmel bir biçimde çevirebilecek insanlar olmasına rağmen, işte böyle geçmeye başladı.

Oysa şimdiki oyun (diye devam ediyor açıklama) akılcılığın kurallarına göre oynanmıyor. Ruslar her şeyden önce kendi varoluşlarından (yani ulusal varoluş, ki siyasette devletin bekası, uluslararası satranç oyununda da oynamayı sürdürebilmek anlamına gelir) taviz vermiyorlardı. İslamcı teröristler ise gerek bireysel (bu hayat ölümden sonraki hayatın yanında hiç kalır), gerek ulusal düzeyde (İslam, ulustan öncedir; Allah İslam'ın yenilmesine izin vermez) canlarını hiçe sayıyorlar. Üstelik bu teröristler akılcıların yarar ve zarar hesaplarına da uymuyor: Maddi veya insani maliyeti ne olursa olsun, önemli olan Allah düşmanlarına zarar vermektir.

"Teröre karşı savaşın" niçin başka savaşlara benzemediği konusundaki açıklamalardan biri bu. Fakat ilki kadar dillendirilmeyen ikinci bir açıklama daha var ki, buna göre teröristler düşman bir ordunun değil, hiçbir devleti temsil etmeyip hiçbir vatana bağlılık duymayan silahlı bir suç çetesinin eşdeğeri olduklarından, bizi içine çektikleri mücadele devletler arasındaki mücadelelerden nitelikçe farklıdır ve dolayısıyla bu oyunun bambaşka kurallara göre oynanması gerekir. "Suçlularla masaya oturmadığımız gibi teröristlerle de oturmayız."

Devlet kiminle muhatap olduğu konusunda hep hassas davranmıştır. Onun için geçerli olan akit yalnızca öbür devletlerle yapılandır. Devlet yöneticilerinin iktidara nasıl geldiklerinin fazla bir önemi yok. Bir kez "tanındı" mı her rakip yönetici oyunun bir oyuncusu, o kümenin bir takımı olmaya hak kazanır.

Kalktım. Seni şimdi derginle baş başa bırakıyorum, dedim. Bir şapkam olsaydı duruma en uygun bir eski dünya jesti olarak onu çıkarırdım.

Hemen gitme, dedi. Önce bana bu kitabın nasıl bir şey olacağını söyle.

Şu an derlemekte olduğuma tam olarak kitap denemez, dedim, onlar daha çok bir kitaba girecek yazılar.

Savaş oyununu kimin oynayıp oynayamayacağına dair cari kurallar ulusal hükümetlerce kendi çıkarlarına göre belirlenmiştir ve bunlardan hiçbirinin yurttaş onayına sunulduğunu hatırlamıyorum. Bu kurallar, son çare hükmünde başvurulacak diplomatik bir tedbir olan askerî güç kullanımı da dahil, yalnızca hükümetleri ilgilendiren bir konu olarak diplomasiyi tanımlar. Bu üst kuralın ihlali olağanüstü bir sertlikle cezalandırılır. Bir savaş esiri kampından çok bir seyirlik olan Guantanamo Körfezi bunun bir sonucu: Oyunu kuralları dışında oynamayı yeğleyenlerin başına neler gelebileceğinin korkunç bir gösterisi.

Avustralya'daki yeni yasada terör lehine konuşmaya karşı bir madde de var. Bu ifade özgürlüğünün önünde bir engel, ama zaten aksini iddia etmiyor.

Aklı başında kim, İslamcı teröristler –din düşmanları olarak gördükleri insanları öldürmek için kendilerini halka açık yerlerde havaya uçuran katı, haklılığı kendinden menkul gençler– hakkında iyi konuşmak ister? Tabii ki kimse. Öyleyse bu yasağa kuramsal çerçeve dışında, ifade özgürlüğünün kuramsal bir ihlali olması dışında niye dertlenelim? Birincisi, uyuyan bir köye yüksek irtifadan bombalar bırakmak insanın kendini kalabalıkta havaya uçurmasından daha küçük bir terör eylemi olmamasına rağmen, hava bombardımanından ("Şok ve Dehşet") iyi bir dille söz etmek tamamen yasal olduğundan. İkincisi, intihar bombacısının durumu trajik bir potansiyel barındırdığından. Kimin kalbi ailesi bir İsrail saldırısında ölen ve hurilerle dolu bir cennetin onu beklemediğini çok iyi bildiği halde bomba düzenekli kemerini üstüne geçirerek keder ve öfkeyle dışarı çıkıp canilerden öldürebildiği kadarını öldüren birini hiç anlamayacak kadar katılaşmış olabilir? *Tek yol ölüm*, trajik olanın işareti, hatta belki de bir tanımıdır.

Kitap aslında Almanya'daki bir yayıncının fikri. Adı *Çarpıcı Fikirler* olacak. Tasarıya göre altı ülkeden birer yazar istediği konuda istediğini söyleyecek; dedikleri de ne kadar tartışmalı olursa o kadar iyi. Altı saygın kalem sahibi bugünkü dünyada neyin yanlış olduğunu dile getirecek. Kitabın gelecek senenin ortalarında Almanca olarak çıkması gerekiyor. İşin acelesi bu yüzden. Fransızcasının hakları satıldı bile, ama bildiğim kadarıyla İngilizcesinin henüz değil.

Hatırlıyorum da, 1990'larda sansür üstüne toplu denemeler yayınlamıştım. Yankı uyandırmadı. Eleştirmenlerden biri Berlin Duvarı'nın yıkılması ve SSCB'nin dağılmasıyla doğmakta olan yeni çağda böyle bir şeyin söz konusu olamayacağını söyleyerek dudak bükmüştü. Liberal demokrasinin tüm dünyada yaygınlaşması an meselesi olduğundan, diyordu, devletin dilediğimizi yazıp söyleme özgürlüğümüze müdahale etmesi için bir nedeni kalmayacaktı; ayrıca yeni elektronik medya zaten iletişimin takip ve denetimini imkânsız hale getirecekti

Peki bugün, 2005 yılında neyi görüyoruz? İfade özgürlüğü üstündeki eski moda sınırlamaların –Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere ve şimdi de Avustralya'da çıkan yasalara bakın– olanca yüzsüzlüğüyle yeniden ortaya çıkışı kadar dünyadaki tüm telefon ve elektronik iletişiminin (karanlık teşkilatlarca) izlenmesini de. Yine baştan aşağı bir *déjà vu* yaşıyoruz

Yeni izleme kuramcıları artık hiçbir şeyin sır kalmayacağını söylüyor ve bununla çok ilginç bir şeyi, sırların bir öneme sahip olduğu, sırların insan hayatı üstünde bir gücü olduğu (Dickens'ta, Henry James'te sırların rolünü bir düşünün) devrin sona erdiğini kastediyorlar; bilmeye değer olup da birkaç saniyede, üstelik çok az zahmetle öğrenilmeyecek hiçbir şey yok; özel hayat nereden bakarsanız bakın tarih oldu.

Peki neymiş bugünkü dünyada yanlış olan, diye sordu.

Konu başlıklarının –demek istediğim, altımızın ortaklaşa belirleyeceği konuların– neler olacağını henüz söyleyemem, fakat ısrarlıysan, dünyanın adaletsiz olduğunu anlatacağımızı tahmin ediyorum. Adaletsiz bir çağ, adaletsiz bir düzen; bunu anlatacağız. Biz altı *éminence grise*[1] dişimizle tırnağımızla en yüksek doruğa çıktık, çıktık da ne gördük? Zaferimizin hakkı olan meyvelerin tadını çıkaramayacak kadar yaşlı ve takatsiz olduğumuzu. Sahip olamadığımız zevkler dünyasını süzerek *Hepsi bu mu,* diye soruyoruz kendi kendimize. *Bunca terlediğimize değdi mi?*

---

[1] (Fr.) Perde arkasından büyük bir nüfuz icra eden gölge şahsiyet. (Ç.N.)

Bu iddianın çarpıcı gelen yanı, küstahlığından çok, resmî mahfillerde sırlara nasıl bakıldığı hakkında elde olmadan ifşa ettikleri: Sırlar enformasyon biliminin bir konusudur ve dolayısıyla o bilimin kapsamına girer ki, onun dallarından biri de *madenciliktir*, yani tonlarca veri içinden bilgi (sır) kırıntılarının kazılarak çıkarılması.

Enformasyon üstatları kelimelerin sözlüktekinden çok farklı bir anlama gelebildiği, mecaz denen kıvılcımın her zaman kod çözücü işlevlerin bir adım önünde olduğu, farklı, önceden kestirilemez bir okumanın her zaman mümkün olduğu şiirleri unutuyorlar.

O karşılaşmamızda Anya'ya sadece bu kadarını söyledim. Bana itibar kazandırmayacağını bildiğim için söylemediğim şey, Bruno bana teklifini yaptığında onu hiç düşünmeden kabul ettiğimdi. Evet, yaparım, dedim; evet, o tarihe yetiştiririm. Herkesin ortasında homurdanmak için, hayallerime uymayı reddeden dünyadan büyülü bir öç almak için bir fırsat çıkmıştı: Nasıl geri çevirebilirdim?

*

06. Güdüm sistemleri üstüne

Soğuk Savaş sırasında Rusların silah teknolojisinde Amerikalıların o kadar gerisine düştüğü dönemler oldu ki, iş topyekûn bir nükleer savaşa varsaydı, misilleme adına pek bir şey yapamadan imha olurlardı. Dehşet Dengesi'ndeki *denge* bu dönemler için aslında bir hayaldi.

Eşitlikteki bu kesintiler Amerikalıların telemetri, navigasyon ve güdüm sistemleri alanında zaman zaman yaptıkları atılımlardan kaynaklanıyordu. Ruslar güçlü füzelere ve çok sayıda savaş başlığına sahip olabilirlerdi, ama onları hedefe isabetle gönderme yetenekleri Amerikalılardan her zaman çok daha sınırlı olmuştur.

Üst kattaki Anya sade ve basit bir daktilocu olarak beni hayal kırıklığına uğrattı. Günlük kotasını dolduruyor doldurmasına, ama umduğum o ilgi, yazdığım türden şeylere beslenen bir duygu bulamadım. Bazen teslim ettiği yazılara yılgınlıkla bakakalıyorum. Daniel Defoe'ya göre, diye okuyorum, doğuştan gerçek İngilizler "babacılardan ve babalıktan" nefret eder. Brejnev'in generalleri "uzaklarda" oturuyorlar.[1]

Çamaşır sepeti elimde, önünden geçerken popomu, sımsıkı bir kotla swarılı leziz popomu sallamaya özen gösteriyorum. Erkek olsam gözümü kendimden alamazdım. Alan dünyada ne kadar farklı çehre varsa o kadar farklı kıç olduğunu söylüyor. Ayna, ayna, söyle bana, en güzel kim bu dünyada, diye soruyorum Alan'a. Sen prensesim, sen kraliçem, tabii ki sen.

[1] Doğru anlaşılıp yazılmış olsaydı, ilk ifade "İngilizler Papacılardan ve Papalık'tan nefret eder" (*papers and papery*), ikincisi ise "Urallar'da" (*urinals*), yani Ural Dağları'nda olması gerekir. (Ç.N.)

Buna rağmen Ruslar hiçbir zaman nükleer bomba taşıyan uçaklarını Amerika'daki hedeflere götürmeleri için canlarını feda etmeye gönüllü pilotlara başvuracakları tehdidinde bulunmadılar. Böyle pilotlar sahiden olmuş olabilir; fakat Ruslar onları yedekte tuttuklarını veya savaş tasarılarında intihar taktiklerini esas aldıklarını ileri sürmediler.

Daha sonraki uzay maceralarında iki taraf da uzaya fırlattıkları astronot veya kozmonotları dünyaya kadar geri getirme zahmetine girdiler, oysa büyük uluslarının şanı için canlarını vermeye hazır gönüllüler mutlaka bulunabilirdi (iki taraf da fare, köpek veya maymunları intihar görevine göndermekten vicdan azabı duymuyordu). Bayrağı diktikten sonra ağır ilerleyen bir ölüm sürecine terk etmeye razı olsalardı Ruslar da 1969'dan önce pekâlâ aya kozmonot yollayabilirdi.

Açıklama olarak, Duyduğumu yazıyor, sonra işi bilgisayardaki yazı denetimine bırakıyorum, diyor. Belki bazen yanılıyordur, ama tahmin yürütmekten daha iyi.

Hep siyaset üstüne yazıyor – Alan değil, El Señor. Büyük bir hayal kırıklığı. Esnemekten kendimi alamıyorum. Ona vazgeçmesini anlatmaya çalışıyorum, insanlara artık siyasetten gına geldi. Yazacak başka konu mu kalmadı? Mesela kriket – kriket hakkındaki kişisel görüşünü yazabilir. Bu oyunu seyrettiğini biliyorum. Alan'la gece geç vakit döndüğümüzde onu televizyonun karşısında çökmüş halde buluyoruz, panjurları kapatmadığından onu sokaktan görmek mümkün.

İnsan hayatının feda edilmesi konusunda tuhaf bir bakış var. Askerî komutanlar, içlerinden birçoğunun öleceğini bile bile birliklerini savaşa göndermekten hiç çekinmezler. Emirlere uymayan ve savaşa katılmayı reddeden askerler cezalandırılır, hatta idam edilir. Fakat askerliğin kitabına göre belli neferleri seçerek onlardan canlarını feda etmelerini, sözgelimi, patlayıcılarla düşmanın ortasına kadar gidip kendilerini havaya uçurmalarını istemek kabul edilemez. Oysa –çelişkiye bakın ki– kendi iradeleriyle böyle eylemlere girişenler kahraman muamelesi görür.

Batılılar İkinci Dünya Savaşı'ndaki Japon *kamikaze* pilotlarına karşı hâlâ ikircikli duygular besliyorlar. Yaygın görüş o gençlerin kesinlikle yürekli olduklarıdır; ama canlarını feda etmiş, hatta buna gönüllü olmuş olsalar bile onlar gerçek kahramanlar olarak nitelenemezler, çünkü onlara aşılanan askerî ve ulusal psikolojide birey hayatının bir değeri yoktu. Dolayısıyla intihar görevlerine gönüllü olmak, özgürce verilen gerçek ve bağımsız bir karar olmaktan çok kültürel bir refleksti. *Kamikaze* pilotlarının kahramanlığı ancak kovanı korumak için canlarını içgüdüsel olarak feda eden arılarınki kadardı.

Bu yazı denetiminin kendine ait bir aklı yok. Hayatını buna teslim edeceksen zar at daha iyi.

Şahsen ben kısa sürelerle kriket seyretmeye karşı değilim. Genç bir erkeğin kıçını sıkıca saran beyaz bir pantolon görmek hoşuma gider. Andrew Flintoff'la ne çift oluruz, kalçamızı sallaya sallaya sokaktan aşağı gezinsek. Andrew Flintoff benden daha genç, ama şimdiden bir karısı ve çocukları var. Turneye çıktığında karıcığı huzursuz rüyalar görüyordur, onun benim gibi açık saçık, heyecan verici, egzotik birinin cazibesine kapılması hakkında rüyalar.

Benzer şekilde Vietnam'da da, Vietnamlı asilerin Amerikalı hasımlarına karşı giriştikleri açık saldırılarda büyük kayıpları seve seve kabullenmeleri bireysel kahramanlığa değil, Doğu kaderciliğine yorulmuştur. Komutanlarına gelince; böyle emirleri kolayca verebilmeleri insan hayatını nasıl önemsemediklerinin acı bir kanıtıydı.

İsrail'de ilk bombalı intihar eylemleri yapılırken Batı'da buna karşı başlangıçta ahlaki bir tereddüt yaşanmış olabilir. Kendini havaya uçurmak ne de olsa tıklayan bir bombayı kalabalık bir yere bırakıp uzaklaşmaktan daha büyük cesaret gerektirir ("yürek ister"). Fakat o tereddüt kısa sürede ortadan kalktı. Yeni teze göre intihar bombacıları kötü bir amaç uğruna can verdikleri için kesinlikle gerçek kahramanlar sayılamazdı. Dahası, kendi hayatlarına değer vermediklerinden (göz açıp kapayana kadar cennete gireceklerine inanıyorlardı) bir bakıma fedakârlık bile yapmıyorlardı.

Hayattan söz etmiyoruz, diyor kız. Burada yazıyı temize çekmekten söz ediyoruz. İmla kurallarına göre yazmaktan söz ediyoruz. Hem zaten Almanca'ya çevrilecekse İngilizcesinin niye doğru yazılması gerekiyor ki, diyor.

El Señor'un dediğine göre gözleri o kadar iyi görmüyormuş. Yine de kırıttığım zaman gözlerinin bana kilitlendiğini hissedebiliyorum. Onunla benim aramda bir oyun bu. Umursamıyorum. İnsanın kıçı başka neye yarar ki? Ya kullan ya da at gitsin.

Çamaşır sepetleri taşımadığım zamanlar onun yarı zamanlı *segretaria*'sıyım.[1] Ayrıca zaman zaman ev işlerine yardım ediyorum. Başta sözümona sadece *segretaria*'sı olacaktım, serbest aryası, zilli paryası, hatta o kadar bile değil, sadece daktilocusu, *tipista*'cığı,[2] çatapatçısı.

---

[1] (İt.) Kadın sekreter. (Ç.N.)
[2] (İsp). Kadın daktilocu. (Ç.N.)

Eskiden düşmanın yürekliliğinin takdir ve teslim edildiği, anıldığı savaşlar olurdu (sözgelimi, Troya Savaşı veya yakın zamanlardaki İngilizlerin Boerlerle olan savaşı). Tarihin o sayfası kapanmışa benziyor. Bugünün savaşlarında düşmanın kahramanları olabileceği ilke olarak bile kabul edilmiyor. İsrail-Filistin mücadelesindeki veya işgal edilen Irak'taki intihar bombacıları Batı'da sıradan gerilla savaşçılarından da küçük görülüyor: Gerilla savaşçısı hiç olmazsa şu veya bu türden bir mertlik sınavı verirken intihar bombacısı kaçak dövüşüyor, tabii buna dövüş denebilirse.

Çenemi kapadım. Eleştirilmek onu belli ki sinirlendiriyor. Boş ver, diyorum, nasıl olsa düzelir.

Cihaza büyük düşünceler kaydediyor, sonra kasetleri, artı neredeyse körlemesine karalanmış, ama zor kelimelerin özenli büyük harflerle yazıldığı bir kâğıt destesini bana uzatıyor. Kasetleri alıp kulaklıklarımla dinliyor ve onları ciddiyetle daktilo ediyorum. Bir şeylerinin eksik, bir etkiden filan yoksun kaldığı bazı yerlerde onları toparlıyorum da, oysa büyük yazar güya o, bense küçük Filipinli kızım.

Gönül, haysiyetini yitirmektense ölmeyi yeğ tutanlara biraz saygı duymak ister, ama konu İslamcı intihar bombacıları olunca, ne çok olduklarını, dolayısıyla (Öteki'nin kitlesel zihniyetine dair Batı'nın bildik önyargısını dışa vuran, belki de fena halde yanlış bir mantık yürütmeyle) hayata ne kadar az değer vermiş olduklarını gördükten sonra o saygıyı korumak zorlaşıyor. Bombalı intihar eylemlerini Amerika'nın (ve İsrail'in) güdüm teknolojilerindeki –rakiplerini fersahlarca geride bırakan– başarılarına biraz da umutsuzlukla nitelendirilebilecek bir tepki olarak düşünmenin belki bu ikileme faydası olabilir. ABD'nin savunma yüklenicileri şu an Amerikan personelinin bilfiil hazır bulunması gerekmediği ve yüz kilometre ötedeki bir savaş gemisinde, hatta Pentagon'daki bir harekât odasında oturan teknisyenlerce elektronik olarak yönlendirilen robot askerlerin (insan olan) düşmana ölüm yağdırdığı bir geleceğin görkemli savaş alanı üstünde çalışıyorlar. Böyle bir hasım karşısında umarsızca ve savurganca ölüme atılmaktan başka nasıl korunur haysiyet?

Somurtuyor. Daha çok hikâye gibi bir şey bekliyordum, diyor. Konu durmadan değişince havaya girmek zorlaşıyor.

Segretaria. Kulağa bir Haiti kokteyli gibi geliyor: buz kırığıyla çalkalanmış ve üstüne bir çift horoz taşağı dikilmiş ananaslı ve boğa kanlı rom.

İşin aslına bakılırsa onun bir *segretaria*'ya ihtiyacı yok, *tipista*'ya bile ihtiyacı yok, aklındakileri kendi pekâlâ yazabilir, onun gibiler için battal boy tuşları olan klavyeler satıyorlar. Ama o klavyede yazmayı sevmiyor (kendi deyimiyle "iflah olmaz derecede itici" buluyor), sıktığı kalemin ucundan kelimelerin çıktığını hissetmeyi tercih ediyor. Kelimeleri dünyaya getirmenin verdiği duygu hiçbir şeyde yok, diyor, insanın tüylerini ürpertmeye yeter. Kendimi topluyorum, dudaklarımı büzüyorum. Güzel bir kıza böyle şeyler söylememelisin, Señor, diyorum. Ve arkamı dönüp arzulu gözleri üstümde, kıçımı titreterek uzaklaşıyorum.

07. El Kaide üstüne

Dün akşam televizyondaki bir BBC belgeseli, ABD yönetiminin, tüm dünyada hücreleri olan güçlü ve gizli bir terör örgütü olarak El Kaide efsanesini kendine göre nedenlerle canlı tutmayı yeğlediğini, oysa gerçekte El Kaide'nin artık az çok ortadan kalkmış olduğunu ve bugün gördüğümüz terör saldırılarının özerk köktendinci Müslüman gruplarca gerçekleştirildiğini savunuyordu.

Belgeselin temel tezlerinin doğru olduğundan hiç şüphem yok: Yani "İslami terör"ün merkezden denetlenip yönlendirilen bir hareket olmadığından ve ABD yönetiminin, belki de kasten, kamuoyunun karşılaştığı tehlikeleri abarttığından kuşku duymuyorum. El Kaide gerçekten dünyanın dört bucağında ajanları olan ve Batılı halkları yıldırmaya, Batı medeniyetini yok etmeye kararlı şeytani bir örgüt olsaydı, şimdiye kadar her yerde su kaynakları zehirlenmiş, ticari uçaklar düşürülmüş veya zararlı mikroplar yayılmış –bunların hepsi de kolayca gerçekleştirilebilecek terör eylemleridir– olurdu.

El yazımı okumasını beklemek fazla olacağından her günkü işi bir teybe kaydediyor, çalışması için ona hem kaseti hem de müsveddeyi veriyorum. Bu yönteme daha önce de başvurdum, işe yaramaması için bir neden yok, fakat el yazımın giderek bozulduğunu inkâr edemem, kas kontrolüm zayıflıyor. Sağlık durumum bundan ibaret. Bana olanlar bundan ibaret. Biraz önce yazdıklarıma gözlerimi kısarak, onları kendim bile anlamakta zorlanarak baktığım günler bunlar.

Galiba ördeklerden aldım: kuyruğun neredeyse bir ürperti kadar hızlı sallanması. Vak-vak. Niçin ördeklerden ders almayacak kadar yüce ve mağrur olalım?

Her şeyin başladığı çamaşırhanedeki o ilk gün, Neredensin, diye öğrenmek istemişti. Üst kattan, nezaketli beyim, demiştim. Onu kastetmedim, demişti. Nerede doğdun? Niçin bilmek istiyorsun, diye karşılık verdim. Zevkine uyacak kadar sarışın gözlü, mavi saçlı değil miyim?

Televizyon programında Disneyland'a bir saldırı planlamaktan yargılanan Amerikalı dört genç Müslüman'ın hikâyesine de yer veriliyordu. Duruşmada iddia makamı aleyhte delil olarak dairelerinde bulunan, onlar tarafından çekilmiş bir kamera kaydını sunuyordu. Kayıt had safhada amatörceydi. Bir çöp kutusu ve kameramanın yürürken ayakları uzun uzun çekilmişti. İddia makamı amatörlüğün kasıtlı olduğunu, burada aslında bir keşif faaliyetine tanıklık ettiğimizi ileri sürüyordu: Çöp kutusu bir bomba için muhtemel bir saklama yeriydi, yürüyen ayaklar A ile B arasındaki mesafeyi adımlıyordu.

Bu paranoyakça yoruma iddia makamının getirdiği açıklama, kaydın amatörlüğünün şüphe uyandırmasıydı; çünkü El Kaide'nin olduğu yerde hiçbir şey göründüğü gibi olamazdı.

Bu yanlış yolda böylece ilerliyoruz. "Bir İtalik kimlik edinir." Benim kim olduğumu düşünüyor – Aeneas[1] mı? "Kuyruk olmak." Devletin uyrukları sokaklarda kuyruk takıp dolaşıyor. Gerçeküstü imgeler. Belki yazarlığın böyle bir şey olduğunu düşünüyor: Bir mikrofona hezeyanlar savuruyor, aklına ilk geleni söylüyorsun; sonra bu tatsız çorbayı bir kıza veya ne yapacağı belli olmayan bir cihaza emanet ediyor ve bakalım neler çıkacak diye bekliyorsun.

Üst katla fazla bir şey kastetmemiştim, sadece yirmi beş kat yukarıda, onun yirmi beş kat üstünde sundurmalı ve gözlerinizi kısarsanız liman manzaralı bir dairede oturduğumuzu demek istemiştim. Yani o ve ben bir çeşit komşuyuz, uzak komşular, El Señor ve La Segretaria.

Hava kararda mı panjurları indirmelisin, diye uyarıyorum onu, yoksa yabancılar neler yaptığını görürler. Yabancıların ilgisini çekecek ne yapabilirim ki, diyor. Bilmem, diyorum, insanlar olmadık şeyler yaparlar. Eh, diye karşılık veriyor, beni izliyorlarsa da çok geçmeden sıkılacaklardır, onlar gibi bir insanım sonuçta. Saçma, diyorum, aradaki farklar ince olsa bile hepimiz başkayız, karınca değil, koyun değiliz. Panjurlar açıksa o yüzden içeri göz atarız: ince farkları görmek için. Bundan doğal ne olabilir?

---

[1] Roma'yı kuran efsanevi Troyalı kahraman. ("İtalik" sıfat olarak İtalya'ya –Romalıların torunlarının ülkesine– nispet ifade eder, "İtalik diller" deyişindeki gibi.) (Ç.N.)

Savcılar böyle düşünmeyi nereden öğrendiler? Cevap: 1980'ler ve 1990'larda, şüpheciliğin eleştiride başlıca erdem olduğunun ve eleştirmenin hiçbir şeyi olduğu gibi görmemesi gerektiğinin öğretildiği ABD'deki edebiyat derslerinden. Postmodern evredeki beşeri bilimlerin bu çok da parlak olmayan mezunları, okudukları edebiyat kuramından, derslik dışında da yararlanabileceklerini belli belirsiz sezdikleri kimi çözümleyici araçlar ve hiçbir şeyin göründüğü gibi olmadığını savunma kabiliyetinin insanı bir yerlere getirebileceği sonucunu çıkardılar. Bizim zamanımızın *trahison de clercs*'i,[1] onların eline bu araçları vermekti. "Bana dil öğrettin, benim kârım da onunla küfretmek oldu."

Olanca doğallığımla ne tür işler yapmış olduğunu, "konaklama"dan ve "insan kaynakları"ndan tam olarak ne kastettiğini soruşturuyorum. Daktiloculuk diplomamın olup olmadığını böyle mi soruyorsun, diye karşılık veriyor. Diplomalar umurumda bile değil, diyorum, sadece resmi tamamlamaya çalışıyorum. Yapmadığım şey yok, diye karşılık veriyor, türlü türlü işler, dökümünü tutmadım. İyi de türlü türlü işler ne demek, diye üsteliyorum. Pekâlâ, diyor, şuna ne dersin: Haziran ve temmuzda resepsiyoncu olarak çalıştım. Geçici olarak. Bir kedi evinde. Ona bakakalıyorum. İfadesiz bir yüzle, kedi evi, diye tekrarlıyor: Bilirsin, kediler için olan şu barınaklar yok mu?

Kurosava. *Yedi Samuray*. John Howard'la Liberallerin de nasıl tıpkı şu yedi samuray gibi oldukları. Buna kim inanır? Filmi seyrettiğimi hatırlıyorum. Tayvan'da, Japonca seslendirmeli ve Çince altyazılı olarak *Yedi Samuray*. Neler döndüğünü çoğunlukla anlamadım. Aklımda kalan tek görüntü saçı topuzlu şu çılgın adamın upuzun çıplak uylukları. Zırh kaplı baldırlar, çıplak uyluklar, yalın kıç: O günlerde ne moda varmış! Bir kızın aklını başından almaya yeter.

---

[1] (Fr.) Aydınların ihaneti. (Ç.N.)

08. Üniversiteler üstüne

Üniversitelerin kendi kendini yöneten kurumlar olmasında her zaman bir yalan payı olmuştur. Yine de kaynaklarının kesilmesi tehdidiyle birer ticarethane olup çıkmaya ve önceleri mutlak bir özgürlükle araştırma yapan profesörlerinin uzman yöneticiler nezaretinde kotalarını doldurmak zorunda bırakılan çalışanlara dönüştürülmesine göz yuman üniversitelerin 1980'ler ve 1990'larda düştükleri durum epey utanç vericiydi. Öğretim üyeliği bir daha eski imtiyazına kavuşur mu, şüpheli.

Kedi evi. Onu bir kedi evinin danışma masasında hayal ediyorum. Buyurun oturun, rahatınıza bakın, Ursula bir dakika içinde gelecek, yoksa Tiffany'yi görmeyi mi tercih edersiniz?

Yılmıyorum. Ya kedi barınağından önce?

Kriket hakkında yazsana, diye öneriyorum. Anılarını yaz. Siyaset dışında herhangi bir şey. Siyasette senin yazdığın türden şeyler para etmez. Siyaset öbür insanları bağırarak bastırıp kendi istediğini yaptırmakla ilgili, mantıkla değil. Çevrendeki dünya hakkında yaz. Kuşlar hakkında yaz. Babalarının eviymiş gibi kasıla kasıla dolaşan bir saksağan çetesi hep olmuyor mu parkta, onlar hakkında yazsın. Hadi oradan, sizi canavarlar, diye söyleniyorum, ama tabii oralı olmuyorlar. Kaş ne gezer, kafatası doğruca gagaya kadar iniyor, beyne yer yok ki.

Siyaset hakkında söyledikleri uykumu getiriyor. Siyaset her yanımızda, hava gibi, kirlilik gibi. Kirlilikle savaşamazsın ki. En iyisi onu görmezden gelmek veya alışmak, uyum sağlamak.

Polonya komünist yönetim altındayken evlerinde gece dersleri düzenleyen ve resmî müfredattan dışlanmış yazar ve filozoflar (sözgelimi, Platon) üstüne seminerler veren muhalifler vardı. Bir para alışverişi yoktu, ama başka ödeme şekilleri işlemiş olabilir. Üniversite ruhu yaşayacaksa, yüksek öğrenimin tümüyle ticari kurallara boyun eğdirildiği ülkelerde benzer uygulamaların doğması gerekebilir. Bir başka deyişle, gerçek üniversitenin insanların evine taşınması ve tek dayanağı bilginlerin imzası olan diplomalar vermesi gerekebilir.

Özgeçmiş istiyorsan baştan sormalıydın, diyor. Dış görünüşüme bakarak beni işe almayacaktın. Hemen bitirmek mi istiyorsun? Bana uyar. Yüksek standartlarını karşılayan birini bulursun. Ya da başta söylediğim gibi bir ajansa gidersin.

Yazı yazarken odaya Alan giriyor. Ee, ne yapıyorsun şimdi, diye soruyor. İhtiyar için yazı yazıyorum, diyorum. Ne hakkında, diye soruyor. Samuraylar hakkında, diyorum. Gelip omzumun üstünden okuyor. Hayvanlar için doğum belgeleri, diyor – bu adam aklını mı kaçırmış? Hepsine isim mi vermek istiyor? Clifford John Fare. Susan Annabel Fare. Konu açılmışken ölüm belgelerine ne diyor? Yatağa ne zaman geleceksin?

09. Guantanamo Körfezi üstüne

Birisi *Guantanamo, Guantanamo,* başlığıyla bir bale sahnelemeli. Ayak bileklerinde prangalar, ellerinde kalın keçe eldivenler, kulaklarında kürk kulaklıklar ve başlarında kara kukuletalarla bir tutuklular ordusu, mazlum ve umutsuzların dansını oynamalı. Çevrelerindeki zeytuni üniformalı gardiyanlar, davar değnekleri ve keçi sopaları ellerinin altında, şeytani bir canlılık ve neşeyle hoplayıp zıplamalı. Değneklerle tutuklulara dokunduklarında berikiler sıçramalı; güreşe tutuşarak onları yere devirmeli ve sopalarını makatlarından içeri iterek kıvrandırmalı. Bir köşede cambaz ayaklıkları üstündeki Donald Rumsfeld maskeli bir adam kâh kürsüsünde bir şeyler yazmalı, kâh küçük sallantılarla durağan bir şekilde oynamalı.

Benim marifetimle olmasa bile bir gün yapılacak bu. Hatta Londra, Berlin ve New York'ta hit bile olabilir. Fakat bale seyircisinin düşündükleri umurunda bile olmayan hedef kitle üstünde kesinlikle bir etkisi olmayacak.

Lütfen, diyorum. Lütfen gücenme.

Neye gücenmeyeyim? Yazamadığımdan yakındığına mı?

Elbette yazabiliyorsun. Bu işin sana hafif geldiğinin farkındayım ve bunun için üzgünüm, ama şimdilik sabredelim, şimdilik böyle devam edelim.

Üç yıldır birlikteyiz ve Alan bana karşı hâlâ ateşli, öyle ateşli ki bazen patlayacağını düşünüyorum. İş üstündeyken eski sevgililerim hakkında konuşmama bayılıyor. Sonra, diyor. Sonra? Daha sonra? Sonra ağzıma almamı istedi, diyorum. Bu ağza mı, diyor. Bu dudaklara mı? Ve beni delice, var gücüyle öpüyor. Konuşmaya yetecek kadar kendimi öpüşlerinden kurtararak, Evet bu dudaklara, diyorum ve patlıyor.

Hepsi yalan tabii. Onu tahrik etmek için uyduruyorum bunları. Bana anlattıkların, diye soruyor daha sonra – hepsi yalan, değil mi? Hepsi yalan, diyorum ve gizemli gizemli gülümsüyorum. Bir erkeğin kafasında her zaman soru işaretleri bırakmalısınız.

10. Ulusal utanç üstüne

New Yorker gazetesinde yakın zamanda çıkmış bir yazı, ABD yönetiminin, Richard Cheney'in başını çekmesiyle, teröre karşı açıldığı söylenen savaşta tutuklananlara işkence edilmesini onaylamakla yetinmediğini, işkenceyi yasaklayan kanun ve antlaşmaları da hükümsüz bırakmak için her yola başvurduğunu gün gibi ortaya koyuyor. Dolayısıyla hukuka uygun bir biçimde seçilmiş olması bakımından yasal olmakla beraber yasanın sınırları dışında faaliyet göstermesi, yasal yükümlülüklerden kaçınması ve hukukun üstünlüğüne muhalefet etmesi bakımından yasadışı veya hukuk karşıtı bir yönetimden resmen söz edebiliriz.

Bu adamlar fevkalade denecek kadar utanmazlar. İnkârları bile gönülsüzce. Tuttukları avukatların işkence ve cebir arasında yaptıkları ayrım açıkça samimiyetsiz, *pro forma.*[1] Demeye getiriyorlar ki, şu yarattığımız yeni çağda eski utanç duvarları yıkıldı. Duyduğunuz tiksintinin bir hükmü yok. Bize dokunamayacağınız kadar güçlüyüz artık.

Demosthenes:[2] Köleler yalnız acıdan korkarken özgür insanlar en çok utançtan korkarlar. *New Yorker* gazetesinin iddialarında bir hakikat varsa demek ki konunun Amerikalı bireyler için ahlaki bir boyutu da var: Yüzüme vurulan utanç karşısında nasıl davranmalıyım? Haysiyetimi nasıl kurtarırım?

Böylece onu tüm gayretimle sakinleştirmeye çalışıyorum. *Neyse ki Bay Aberdeen'in yerinde değilim*, diye düşünüyorum, *şu alıngan genç kadınla evli değilim.* Fakat saçmalıyorum tabii. Bay Aberdeen'in yerinde olmak için sağ elimi verirdim.

*

Ya ihtiyar, diye soruyor – sana bir şey yapmaya kalkmadı, değil mi? Becerdi mi demek istiyorsun, diyorum. Hayır, beni becermedi. Denemedi bile. Ama denese ne olacak ki? Ne yapacaksın? Aşağı inip onu pataklayacak mısın? Kendini manşetlerde bulursun. Maskara olursun. Kıskanç âşık ünlü yazara şamar attı.

---

[1] (Lat.) Görüntüyü kurtarmak için. (Ç.N.)

[2] MÖ 4. yy'da yaşamış Atinalı devlet adamı ve hatip. Ünü esas olarak Atinalıları Büyük İskender'in babası II. Philippos'a karşı ayaklanmaya çağıran hitabelerine dayanır. (Ç.N.)

İntihar kişinin haysiyetini kurtarabilir, üstelik belki de Amerikalılar arasında kulağımıza gelmeyen böyle intiharlar yaşanmıştır bile. Peki ya siyasi eylem? Siyasi eylem –silahlı direniş değil, demokratik düzenin temel kuralları çerçevesindeki eylem (dilekçeler için imza toplamak, toplantılar tertiplemek, mektuplar yazmak)– yeterli olacak mı?

Utanç ince ayrımlar gözetmez. Utanç kişinin omuzlarına çöktü mü onu kurnaz bahanelerle uzaklaştıramazsınız. Şimdinin kışkırtılmış korku ikliminde ve işkenceye karşı toplumsal bir nefretin kabarmadığı bir ortamda yurttaşların bireysel olarak gerçekleştirecekleri siyasi eylemlerin dişe dokunur bir sonuç vermesi muhtemel görünmüyor. Fakat inatla ve yürekli bir ruhla girişilecek eylemler hiç olmazsa insanların başını dik tutmasına müsaade edebilir. Öte yandan, simgesel olmaktan ileri gidemeyen hareketlerin –bayrak yakmak, "ülkemin yöneticilerinden iğreniyor ve onlarla alakamı kesiyorum" diye yüksek sesle bağırmak– yetmeyeceği de kesin.

Ülkelerinin haysiyeti ayaklar altına alınırken kimi Amerikalıların kalplerinde cinai düşüncelerin uyanmaması inanılır gibi değil. Yüksek makamlardaki şu mücrimlere karşı henüz kimsenin bir suikast tasarlamamış olması inanılır gibi değil.

Damdan düşer gibi, Sence modellik yapabilir miyim, diye soruyor.

Benim dairemdeyiz. Günün daktilo işini henüz bıraktı; çıkmak üzere, ama her nedense oyalanıyor. Ellerini beline koyuyor, saçlarını bir yandan ötekine savuruyor ve bana kışkırtıcı bir bakış atıyor.

Yanındayken bir şeye kalkışmadı, ama çıktıktan sonra neler çevirdiği bambaşka bir hikâye. Ondan sonra neler çevirdiğine yalnız Tanrı şahit; Tanrı, Kutsal Bakire ve azizler topluluğu. Kurutucudan bir külotumu aşırdı, bundan eminim. Ben gittikten sonra düğmelerini açıp donuma dolandığını, gözlerini kapayıp şahane mabadıma ait hayaller canlandırarak geldiğini tahmin ediyorum. Sonra düğmelerini ilikleyip John Howard ve George Bush'una, onların ne hain olduklarına dönüyor.

Belgesi gelecekte gün yüzüne çıkacak bir Stauffenberg komplosu[1] belki de kurulmuştur bile?

Ne olursa olsun, mevcut siyasetten bir geriye dönüşün pek mümkün görünmediği şu şartlarda yalnız vicdanlı Amerikalılar için değil, genel olarak Batılı bireyler için de amaç, haysiyetlerini kurtarmanın yollarını bulmak olmalı ki, bu bir yere kadar özsaygıyı korumakla eşdeğer, ama aynı zamanda tarihin yargısına kirli ellerle çıkmamakla da ilgilidir.

Tarihin yargısı meselesinin ABD yönetiminin de aklını kurcaladığı açık. Tarih bizi arkada bıraktığımız belgelere göre yargılayacak, diyorlar kamuoyuna karşı; kendi aralarındayken de, o belgeler üstünde eşi görülmemiş bir denetime sahip olduklarını birbirlerine hatırlatıyorlar. En dehşetli suçlarımıza ait ne yazılı ne maddi hiçbir iz bırakmayalım. Dosyalar ince şeritler halinde doğransın, sabit sürücüler parçalansın, cesetler yakılsın, küller saçılsın.

Richard Nixon'u beğenmezler. Nixon'un amatör olduğunu söylerler: Nixon güvenlik konusunda dikkatsizdi. Öncelikler listesinin birinci, ikinci ve üçüncü sırasında güvenlik –bununla gizliliği kastederler– vardır.

Modellik, diyorum; modellik için genelde daha boylu kızları tercih ediyorlar. Daha boylu ve daha genç. On altılık sıskalarla yarışırken bulursun kendini.

Panjurları açık bırakıp insanları dehşete düşürmek derken bunu kastediyordum.

Alan oyunu Howard'a verdi. Bana gelince; 2004 seçiminde vermeyeceğim derken son anda verdim. Kendi kendime, bilmediğin şeytandan bildiğin şeytan yeğdir, dedim. Bir seçimden öbürüne karar vermek için üç yılının olduğunu söylerler, ama yanlış. Kararını vermek için hep son saniyeye kadar beklersin. Sorduğunda Alan'la da öyle olmuştu. Evet mi, demişti. Evet demem gerekmiyordu, hayır da diyebilirdim. Ama demedim. Ve işte, Bay Samanlık ve Bayan İğne, yediğimiz içtiğimiz ayrı gitmeden birlikte yaşıyoruz.

---

[1] Claus von Stauffenberg (1907-1944): 20 Temmuz 1944'te Hitler'e karşı suikast girişiminde bulunan Alman subayı. (Ç.N.)

En büyük kötülüklerini hiçbir zaman bilemeyeceğiz: Bunu kabullenmeye hazır olalım. En büyük kötülüklerini bilmek için kıyas yapmalı ve hayal gücümüzü kullanmalıyız. Buradaki en kötü, muhtemelen güç yetirebildiklerini (emir vermeye, görmezden gelmeye güç yetirebildiklerini) düşündüğümüz şeyler; ve her şeye güç yetirebildikleri apaçık.

Avustralyalıların yapılan canavarlıklara iştirak ettikleri konusunda henüz bir kanıt yok. Ya Amerikalılar katılmaları için onlara baskı yapmadı ya da bir baskı olmasına rağmen onlar direndi. Avustralyalı bir istihbarat görevlisi olan ve kendini Iraklı bir bilginin sorgusunda bulan Rod Barton adında bir bilim uzmanı, emir-komuta zincirini kırarak hikâyesini duyurdu ve ardından övgüler toplayarak istifa etti.

Avustralya hükümeti de Gönüllüler Koalisyonu[1] denen ittifakın en gurursuz üyesi oldu ve karşılığında hiçbir şey alamamanın utancına zoraki küçük bir gülümsemeyle katlanmaya razı geldi. ABD'yle ikili ticaret görüşmelerinde Irak ve başka yerlerdeki sadık işbirliğini ileri sürerek istediği ödünler görmezden gelindi. Amerikalıların Guantanamo Körfezi'nde hapis tuttuğu Avustralyalı genç Müslüman David Hicks'le ilgili olarak uysalca sessiz kaldı. Hatta o gencin perişan hali kimi bakanlarca Donald Rumsfeld veya oğul Bush'a yakışır bir acımasızlıkla, ahlaki bir alçaklıkla karşılandı.

Ben o tür modelliği kastetmiyorum, diyor. Ne tür modelliği kastediyorsun, diyorum. Fotomodellik, diyor.

O akşam Ronaldo'nun yerinde, Evet mi, hayır mı, demişti Alan. Kendi kendime, Evet mi, hayır mı, diye düşündüm. Oo piti pitiii. Howard da öyle seçildi. Karamela sepeti. Ama bildiğin sepet olsun. Hay Allah. Adam diyecektim.

Dediğim gibi, gözleri gitmiş El Señor'un. "Gözlerimi ve gözlerimle beraber her şeyi kaybediyorum, ama esas olarak gözlerimi." O yüzden kalemini sıkarak kurt çıkartmaktan[2] söz ediyor. Bana verdiği müsveddeleri kullanamıyorum, işime yaramıyor-

[1] Özellikle 1990'ların ortalarına doğru BM Güvenlik Konseyi'nin oybirliği sağlayamaması nedeniyle BM barış girişimlerine alternatif olarak düzenlenen askerî veya askerî/insani müdahaleler için kullanılan deyim. (Ç.N.)

[2] Yukarıda kalemden "kelime" çıkarken burada "kurt" çıkartılması *word/worm* benzerliğinde başvurulan sözcük oyunundan. (Ç.N.)

Fakat suç ortağıysa bile Avustralya'nın Amerika'yla aynı yasa karşıtlığına, aynı yasadışılığa düştüğünü söylemek yersiz kaçacaktır. Çünkü durum çok geçmeden değişebilir. Kendini yeni polis yetkileriyle ödüllendirmek üzere olan Avustralya hükümetinde hukukun üstünlüğüne tepeden bakan bir yaklaşım sezmek mümkün. Tutturdukları türküye göre olağandışı zamanlardaymışız ve böyle zamanlar olağandışı tedbirler istermiş. Muhbirlerin ("kaynakların") jurnalleriyle insanların yok olduğu veya toplumdan silindiği –ve bunun haber yapılmasının suç sayıldığı– Amerika'yla aynı şartlara sürüklenmesi için Avustralya'nın çok da gayret göstermesine gerek olmayabilir.

Utanç, tonları ve dereceleri olan bir hal mi? Ağır bir utanç hali varsa hafif bir utanç halinin de olduğunu söyleyebilir miyiz – "light" utanç? İnsanın hayır diyeceği geliyor: Birinin yüzü karaysa karadır. Bugün bir Amerikalının utanç içinde yaşamaktansa intihar etmiş olduğunu duysam bunu çok iyi anlarım; oysa Howard hükümetinin yaptıklarına cevap olarak intihar eden bir Avustralyalı gülünç bulunma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Amerikan yönetimi cehennemî derecede bir nefret uyandırmışken Avustralyalıların alçaklığı henüz önemsiz görülmektedir.

Suratını buruşturup kalçasını kıvırıyor. Bilirsin, diyor. Sende bir resmim olsun istemez misin? Masanın üstüne koyarsın.

---

lar. Kelimeler, m'ler n'ler u'lar ve v'ler dahil, yeterince açık, ama bütün bir pasaj yazması gerektiği zamanlar satırları bir hizada tutamıyor; denize dalan bir uçak veya nefesi tükenen bir bariton gibi baş aşağı iniyorlar.

Gözleri kötü, dişleri daha da kötü. Yerinde olsam alayını çektirip gıcır gıcır iki damak taktırırdım. Karısı olacak hiçbir kadın o dişlere tahammül edemez, onu yallah dişçiye gönderirdi. Ya şu dişlerini yaptırırsın ya da giderim. Bir zamanlar evliymiş. Sorduğum için biliyorum. Ee, Señor C, dedim, hiç evlendin mi? Evet, dedi, eskiden evliydim. Devamını bekledim: Kaç çocuğu olduğu, karısı öldüyse ne zaman öldüğü, neden öldüğü, öyle şeyler işte.

Benim de ait olduğum beyaz Güney Afrikalılar kuşağıyla bir sonraki kuşak –ve belki ondan da bir sonraki kuşak– kendi adlarına işlenen suçların utancıyla boynu bükük kalacaklar. Diklenip dünyanın yargısına boyun eğmeye yanaşmayarak kişisel gururlarını kurtarmaya çalışanlar, kendilerine yeterince kulak verilmeksizin mahkûm edilmekten gelen yakıcı bir hınca, sert bir öfkeye kapılıyorlar, ama bu da ruhsal açıdan aynı derecede ağır bir yük olabiliyor. Halbuki kolektif suçluluk duygusu hakkında İngilizlerden öğrenecekleri bir-iki numara olabilir. İngilizler sömürgeci atalarıyla bağlarını kopardıklarını ilan ediverdiler. İmparatorluk uzun yıllar önce lağvedildi, diyorlar, kendimizi neden sorumlu hissedecekmişiz? Ayrıca İmparatorluğu Viktoryenler yönetiyordu, koyu giysili somurtkan, soğuk insanlar; biz onlardan çok farklıyız.

Dünkü tartışmayı unuttu, unutup bağışladı mı? Belki. Veya belki onu bir tartışma olarak hatırlamıyor. Belki suya değen ufacık bir yel gibi bilincini sıyırdı geçti.

Fakat hepsi bu kadardı: *Evet, eskiden evliydim* dediğinden, *Evet, eskiden evliydim ve hoşuma gitmedi ve bu konuda konuşmak istemiyorum* gibi bir şey anlamam gerekiyormuş gibi.

Alan da eskiden evliydi, diye söze başladım. Daha önce söylemiş miydim? Benimle olmak için karısını terk etti. Çok parasına mal oldu.

Aldığım eğitimle ilgili o sorulardan sonra hiçbir şey sormadığı için söze benim başlamam gerekiyor. İlk gün, *Neredensin,* diye sorduğunda, *Üst kattan, nezaketli beyim*, cevabını vermiştim. Hoşuna gitmemişti. Küstah bulmuş olmalı. Mutfağında

Birkaç gün önce Sibelius'un beşinci senfonisini seslendiren bir konser dinledim. Son notalara yaklaşırken bestenin hedeflediği o dev, kabaran duyguyu aynıyla ben de hissettim. Senfoninin yaklaşık bir asır önce Helsinki'de ilk kez çalındığı konserde Finli bir dinleyici olmak ve aynı kabaran duyguya teslim olmak acaba nasıl bir şey olurdu diye merak ettim. Cevap: Herhalde gurur duyardım, *bizden birinin* böyle sesleri bir araya getirebilmesiyle, biz insanların böyle şeyleri yoktan üretebilmesiyle gurur duyardım. Bu duyguyu bir de Guantanamo'yu *bizim*, *bizim insanlarımızın* yapmasının utancıyla kıyaslayın. Bir yanda müzik üretimi, öbür yanda başkalarına acı vermeyi ve onları aşağılamayı amaçlayan bir düzenek: insanoğlunun elinden gelenin en iyisi ve en kötüsü.

Söylediği her söz gönül çelici diye aklına geleni söylemekte özgür. Aynı şekilde yaptığı her şey şirin olmalı diye istediğini yapmakta özgür. Şımarık bir çocuğun düşünce tarzı. Sorun şu ki, artık çocuk değil. Bu da rahatsız edici bir tat bırakıyor.

*

---

güya fark etmemem gereken bir sürü boş şişe var. Hamamböcekleri de. Karısının ne kadar uzun zaman önce öldüğü veya kaçtığının belirtisi. Bakmadığınızı sandıkları zaman süpürgeliklerin dibinden hızlı hızlı koşturuyorlar. Her yerde kırıntı var, çalışma masasında bile. Hamamböceği cenneti. Dişlerinin bu kadar berbat olduğuna şaşmamalı. Ye-ye, yaz-yaz, konuş-konuş. Kahrolsun Liberaller. Hobbes ne demiş? Machiavelli ne demiş? Ehem ehem.

11. Lanet üstüne

Antik Yunan dini üstüne bir kitapta Leiden Üniversitesi'nden Versnel adında bir adamın kadim dünya tapınaklarında ortaya çıkarılan kimi kurşun kitabeler üstüne bir makalesi var. Bu kitabeler, türüne özgü olarak, bedduacıya yapılmış bir haksızlığı gidermesi konusunda bir tanrıyı yardıma çağırdığından Versnel onlara "lanet kitabeleri" diyor.

Memphis'teki Serapis Tapınağı'na bırakılan MÖ 4. yüzyıldan kalma (Grekçe) bir lanet kitabesinde şöyle deniyor: "Ey Efendimiz Serapis ve Serapis'le birlikte tahtlarında oturan siz tanrılar, ben Artemisia... kızımı ölüm hediyelerinden (?) ve tabutundan mahrum bırakan babasına karşı size dua ediyorum... Bana ve çocuklarıma nasıl haksızlık yaptıysa, Serapis ve tanrılar aynı şekilde onu da çocuklarına gömdürmesin ve kendi ebeveynini gömmesine izin vermesin. Suçlamam baki kaldıkça karada veya denizde sefalet içinde yok olsun..." (4)

Ona Alan'ı soruyorum, ne yaptığını. Alan yatırım danışmanı, diyor. Bağımsız mı, diye soruyorum. Ortak, ama hayli bağımsız, bütün ortaklar hayli bağımsız, öyle bir ortaklık, diyor. Alan yatırım konusunda bana öneride bulunabilir mi, diye öğrenmek istiyorum.

Genellikle eşlerini hayatının baharında gösteren bir resim bulundururlar yatak odalarında. Ya da mutlu çift olarak bir nikâh fotoğrafını. Sonra birbiri ardınca çocuklar dizilir sırayla. Ama onun yatak odasında hiçbiri yok. Duvarında gösterişli harfler ve bir sürü süslü kıvrımlarla adını taşıyıp köşesinde kırmızı bir mühür olan yabancı dilde (Latince?) yazılmış çerçeveli bir tomar var. Referansları mı? Diploması mı? İşini yapmasına izin veren bir belge mi? Yazarlık yapmak için belge gerektiğini bilmiyordum. Hüneri olan herkesin yapabildiği bir şey sanıyordum.

Bayan Saunders onun Kolombiyalı olduğunu söylüyordu, meğerse yanılmış, adam Güney Amerikalı bile değil.

Dünyanın her yerinde, evrende adalet olmadığını kabule yanaşmayarak tanrılarını Amerika'ya, milletler hukukunun menzili dışında olduğunu ilan etmiş bir Amerika'ya karşı yardıma çağıran insanlar olmalı. Bedduacılara göre, tanrılar bugün veya yarın cevap vermeseler de bir-iki kuşak sonra harekete geçmelerine engel değil bu. Dolayısıyla yakarışları aslında bir lanet: Bize yapılan haksızlığın anısı silinmesin, gelecek kuşaklarda bile olsa suçlu cezasını çeksin.

William Faulkner'da da derinden derine bu izlek vardır: Toprağın Kızılderililerden çalınması veya kadın kölelere yapılan tecavüzler kuşaklar sonra umulmadık biçimlerde gün yüzüne çıkarak zalime musallat olur. Lanetin mirasçısı geriye baktığında hazin

---

Tereddüt ediyor. Sorayım bir, diyor; ama normalde arkadaşlarına iş yapmasını sevmez. Ben arkadaş değilim, diyorum, sadece alt katta yaşayan biriyim; ama boş ver, merak etmiştim, o kadar. Alan ne zamandır bu ortaklık işinde?

Yedi yıldır. Kuruculardan biri.

İşi kabul ederken şişeleri de götürüp atacağımı, banyoyu toplayacağımı, hamamböceklerini ilaçlayacağımı taahhüt etmemiştim. Ama birinin böyle bir pislik içinde yaşamasına göz yumamazsın. Bu bir hakaret. Kime hakaret? Ziyaretçilere. Onu dünyaya getiren ana-babasına. Genel adaba.

Alan ne kadar parası olduğunu öğrenmek istiyor. Nereden bileyim, diyorum, bana paradan puldan söz etmiyor. Çekmecelerine bak, diyor Alan. Mutfak dolaplarına bak. Bir ayakkabı kutusu varsa ona bak: Asıl oradadır, parasını ayakkabı kutusunda saklayanlardandır o. İple bağlı mıdır, diye soruyorum. İp veya lastikle, diyor Alan. Alan onunla ne zaman dalga geçtiğimi hiç anlamaz. Alığın önde gideni. Peki o ayakkabı kutusunu bulduğumda ne yapayım, diye soruyorum. Parayı al ve kutuyu yerine koy, diyor. Sonra, diye soruyorum – yani polisi aradıktan sonra? Tamam, morga kaldırılana kadar bekle öyleyse, parayı ondan sonra alırsın, diyor Alan, kutuyu da parayı da, ama akbabalar

hazin başını sallar. *Onları güçsüz sanırdık*, der, *o yüzden bunları reva gördük; şimdi anlıyoruz ki, meğer hiç güçsüz değillermiş.*

"Suçluluktaki trajediyi biçimlendiren şey," der Jean-Pierre Vernant, "bütün bir ırka yamanmış ve bir kuşaktan öbürüne kaçınılmazcasına aktarılan bir leke olarak kadim dinlerin günah kavrayışıyla... suçlunun hiçbir baskı altında olmaksızın bilerek suç işlemeyi tercih eden bağımsız bir birey olarak tanımlandığı hukuktaki yeni anlayış arasındaki sürekli çatışmadır." (5)

Gözümüzün önünde cereyan eden dram, kendi üstündeki lanetin ve genel olarak tüm lanetlerin gücünü inkâr etme kibri gösteren, hatta daha ileri giderek, suçu tanımlayan yasaları kendi yaptığından, suç işlemesinin zaten mümkün olmadığını savunan bir yöneticinin, George W. Bush'unkidir (Bush'un başkalarının maşası olup olmadığının burada bir önemi yok).

Peki ne zamandır evlisiniz?

Evli değiliz. Sana söylediğimi sanıyordum. Bunu o kadar büyütmüyoruz. Yani insanların ne düşündüklerini –evliymişiz, evli değilmişiz– büyütmüyoruz demek istiyorum, kafaya takmıyoruz.

üşüşmeden. Ne akbabası, diye soruyorum. Akrabaları, diyor Alan.

Alan tamamen yanılıyor, ama emin olmak için yine de dolaplara bakıyorum – banyo dolaplarına, mutfak dolaplarına, yatak odasındaki tüm çekmecelere. Yalnız başına duran bir ayakkabı kutusunun içinde ayakkabı temizleme seti: kılları dökülen fırçalar, yıllar önce kalıp haline gelmiş bir ayakkabı cilası.

Bir kasası olmalı, diyor Alan. Duvardaki resimlerin arkasına bak. Normal insanların paralarını koydukları bankada olmasın, diyorum. O normal biri değil, diyor Alan. Tabii ki normal biri değil, normale yaklaşmıyor bile, diyorum, ama paranı bankaya koymak için ne kadar normal olman gerekiyor ki? Hem parasını çalma hakkını bize kim verdi? Bu çalmak değil, diyor Alan, eğer ölüyse değil. Ayrıca biz almazsak bir başkası alır. Eğer ölüyse değil mi, diyorum. Bak bunu ilk defa duyuyorum. Gıcıklık yapma, diyor Alan, ne demek istediğimi biliyorsun.

Onun ve uşaklarının yaptıkları fenalıklar, özellikle de işkence fenalığıyla ve haddini aştığı hukukun üstünde olma iddiasıyla Oğul Bush tanrılara kafa tutuyor ve bu kafa tutuşun utanmazlığı içinde tanrıların kendi ailesinden çocuklara ve torunlara göndereceği cezayı kesinleştiriyor.

Bizim zamanımızda bile bunun özel bir yanı yok. Genç Almanlar itiraz ediyorlar, *Eli kanlılar biz olmamamıza rağmen niçin ırkçı ve katil olarak görülüyoruz?* Cevap: *Çünkü dedelerinizin torunu olmak gibi bir bahtsızlığınız var; çünkü üstünüzde bir lanet var.*

Demek çocuk yapmayı düşünmüyorsunuz.

Tam tersine. Alan'ın ne demek istediği hakkında en ufak bir fikrim yok. İhtiyara ve onun parasına niçin bu kadar kafayı takıyor? Sanki kendisi çuvalla para kazanmıyormuş gibi. Ama bütün bu işlerde onu rahatsız eden bir şey var, sanki ihtiyar, ambarı Batı Hint Adaları'ndan gelen altınlarla dolu olduğu halde açık denizde batan ve Alan dalıp kurtarmazsa sonsuza kadar yok olacak bir İspanyol kalyonuymuş gibi.

Alan ona internetten baktı. Kolombiyalı olmadığını, Señor'lukla ilgisi bulunmadığını öyle öğrendim. 1934'te Güney Afrika'da doğmuş. Romancı ve eleştirmenmiş. Başlıkların ve tarihlerin olduğu uzun bir döküm vardı. Ama karısı hakkında hiçbir şey. Bella Saunders onun Güney Amerikalı olduğuna yemin ediyor, dedim. Doğru adamı bulduğuna emin misin? Alan ekrana bir resim taşıdı. Bu o değil mi? Henüz erkeklerin çoğu gibi yaşlandıkça kafatası ve kemiklerden ibaret kalmadığı, fena gö-

Lanet, güçlünün durup kendine, *Şu işi yaparsam benim ve ailemin lanetleneceğini söylüyorlar – yapmalı mıyım,* diye sorduğu ve, *Yok artık! Tanrılar kimmiş, lanet neymiş,* cevabını verdiği an vücut buluyor.

O saygısız, soyundan gelenleri lanete uğratıyor; karşılığında da torunları ona lanet okuyor.

Hayır. Alan çocuk istemiyor.

---

rünmediği yıllar öncesinde çekilmiş olmalıydı, ama resim sahiden onundu.

Ona daktilo edilmiş yazılarını getirdiğim önceki gün, Bir eleştiride bulunabilir miyim, dedim. Düşününce İngilizcen aslında çok düzgün, ama konuşma programı demeyiz biz, tartışma programı deriz.

Düşününce mi, dedi. Neyi düşününce?

Anadilin olmadığını düşününce.

Anadil, dedi. Anadil ne demek?

Ananın dizinin dibinde öğrendiğin dili, dedim.

Onu biliyorum, dedi. Merak ettiğim şey, niçin böyle bir mecaza başvurduğun. Dili illa bir kadının dizi dibinde mi öğrenmiş olmam gerekiyor? İlla bir kadının memesinden mi içmiş olmam gerekiyor?

12. Sübyancılık üstüne

Çocuklarla cinsel eylemler –yalnız bu tür eylemler değil, onların "çocuk pornografisi" tabir edilen şekillerdeki kurgusal temsilleri de– konusuna şimdilerde gösterilen telaşlı hassasiyet kimi mantıksızlıklara sebebiyet veriyor. Stanley Kubrick otuz yıl kadar önce *Lolita*'yı filme çektiği zaman, çocuk olmadığı iyice bilinen ve o kılığa ancak güçlükle sokulabilen bir aktrise başvurarak –o günlerde bu kadar katı olmayan– bu tabuyu atlatmıştı. Oysa bugünün ikliminde bu hile işe yaramaz: Kurmaca kişinin bir çocuk olduğu gerçeği (kurma-gerçeği, fikri) ekrandaki görüntünün çocuk olmadığı gerçeğini bastırır. Konu küçüklerle cinsellik olunca hukuk, uluyan kamuoyunu da arkasına almış olarak, ince ayrımlara bir türlü sıcak bakamaz.

Çocuk sorusu sormanın masum, tamamen iyi niyetli, hatta görenekleşmiş bir yanı var. Daha ilk kelimeyi, *Demek* sözcüğünü ağzımdan çıkardığım an bendeki masumiyet kimsede yoktur. Fakat *Demek* ile ikinci kelime *siz* arasında şeytan yolumu kesiyor ve şu Anya'nın bir yaz gecesi saçları kızıl, omuzları çilli Alan'ın kollarındaki kasılmış, rahmini onun fışkıran ersuyuna seve seve açmış terli halinin hayalini gönderiyor.

Ağzımın payını aldım, dedim. Lütfen şu değersiz insan parçasının yetersiz özürlerini kabul buyur.

Bana ters ters baktı. Nerede konuşma programı demişim, diye sordu.

Yerini gösterdim. Baktı, yine baktı, *konuşma* kelimesinin üstünü çizdi ve kenara kurşunkalemle zor zahmet *tartışma* yazdı. İşte, dedi, oldu mu?

Çok daha iyi oldu, dedim. Gözlerin o kadar da bozuk değilmiş.

Çoğu zaman 1950'lerdeki bir İngiliz filminden çıkmış gibi duran ve beklemiş limon kabuğunu andırır kötü bir koku yayan hardal renkli tüvit bir ceket giyiyor. Gelip omzunun üstünden okumamı istediğinde bir mazeret uyduruyorum. Bir gece vakti dairesine sızıp ceketini çalmalı ve kuru temizlemeye vermeli. Ya da yakmalı.

Peki mevcut iklim nasıl oldu da bu hale geldi? Feministler yirminci yüzyılın son yarısında kavgaya katılana kadar ahlakçı sansürcüler yenilgi üstüne yenilgiye uğruyorlardı ve her yerde savunmadaydılar. Fakat pornografiye gelince, öbür bakımlardan ilerici bir hareket olan feminizm, dinî muhafazakârlarla aynı yatağa girmeyi yeğledi ve her şey karışıverdi. Sonuçta bugün bir yandan basın giderek kabalaşan cinsel gösterilerin yolunu ceza görmeksizin açarken, öbür yandan, sanatın tabudan üstün olduğunu (sanat malzemesini "dönüştürür", onu çirkinliğinden arındırır), dolayısıyla sanatçının yasayla bağlı olmaması gerektiğini savunan estetikçi bir güzel dayak yiyor. Birkaç iyi tanımlanmış alan var ki, tabular oradan zaferle çıktı: Belli imgeler, özellikle konusu küçüklerle cinsellik olanlar yasaklanmak ve ağır bir şekilde cezalandırılmakla kalmıyor, tabunun özüne dokunan tartışmalar da –engellenmese bile– kınanıyor.

Anya da tek heceli *sen* sözcüğünün telaffuzu tamamlanana kadar, bir tür sihirli iletim marifetiyle veya belki de sırf ağtabakamdaki görüntüden, benim gördüklerimi görüyor. Dağarcığında yüz kızartısı olsaydı kızarırdı. Ama yok. Serinkanlılıkla, doğum kontrolü yapıp yapmadığımızı mı soruyorsun, diyor. Ve davetkâr bir edayla minicik gülümsüyor. Kendi sorusunu cevaplayarak, Evet, diyor, doğum kontrolü yapıyoruz. Yani bir tür.

Daktilo ettiğim şu şeyler – ne kadar olacak, diye sordum.

Daktilo ettiğin o şeyler, diye cevapladı, bir düşünceler dizisi, günlük bir düşünceler dizisi olması bakımından da derleme sınıfına girer. Derlemeler başı, ortası ve sonu olan romanlara benzemez. Ne kadar olacağını bilmiyorum. Almanların olmasını istediği kadar diyelim.

Peki bunları niçin yazıyorsun? Onun yerine yeni bir roman yazsana? İyi olduğun konu roman değil mi?

Roman mı? Hayır. Artık o kadar takatim yok. Roman yazmak için koca dünyayı omuzlarında taşıyan ve olayların birbirini izlediği aylar, yıllar boyunca onu orada tutması gereken Atlas gibi olmak gerek. Şu halimle o kadarını kaldıramam.

Catharine MacKinnon gibi insanların pornografiye karşı başını çektiği radikal feminist saldırı iki uçluydu. Bir, çocuklarla cinsel ilişkiye giren yetişkin erkek görüntülerinin (çocukları çocuklar da oynasa, herhangi bir yaştaki oyuncular da oynasa) gerçek dünyada gerçek çocuklara tecavüze yol açacağı ileri sürüldü. İki, çocukların, daha doğrusu kadınların kamera önünde cinsel eylemde bulunmalarının bir tür cinsel istismar olduğu (şu haliyle pornografi sektöründeki kadınlar, diye savunuluyordu, işin doğası gereği baskı altında faaliyet gösteriyor) ileri sürüldü.

Kafa kurcalayan tatsızlıkta kimi farazi sorular geliyor akla. Yirmi yaşında münasipçe minyon bir kadın oyuncunun kamera için çocuk rolüne soyunarak yetişkin bir adamla cinsel ilişkiye girdiği bir hikâyenin, bir anlatının basılı halde yayınlanması yasak edilmeli mi? Edilmemeliyse aynı hikâyenin geleneksel (sözel) göstergelerden doğal (fotoğrafsal) olanlarına aktarılmışından başka bir şey olmayan filme çekilmiş hali niye illa yasak edilmeli?

Hadi sor bakalım, diyor gözleri – *hadi sor bakalım ne tür bir doğum kontrolü.*

Bir tür, diyorum. Hım... Ne tür olduğunu sormayacağım. Ama sana tüm iyi niyetimle bir öğüt vereyim: Fazla geciktirme.

Yine de, dedim, hepimizin düşünceleri var, özellikle siyaset hakkında. Bir hikâye anlatırsan hiç olmazsa insanlar seslerini kesip sana kulak verirler. Bir hikâye veya bir fıkra.

Hikâyeler anlatılmaz, kendi kendilerini anlatır, dedi. Hikâyelerle bir ömür çalıştıktan sonra o kadarını söyleyebilirim. Asla kendini dayatmaya çalışma. Hikâyenin kendi sözünü söylemesini bekle. Bekle ve kör, sağır, dilsiz doğmaması için dua et. Daha gençken bunu yapabiliyordum. Aylarca sabırla bekleyebiliyordum. Bu günlerde yoruluyorum. Dikkatim dağılıyor.

Ya ben, dedim – düşüncelerin arasında bana da yer olacak mı? Sekreterler hakkında dünyayla paylaşmayı tasarladığın düşünceler var mı?

Ya yetişkinlerle değil de başka çocuklarla cinsel ilişkiye giren çocukların görüntüleri? Yeni kabule göre bu tür imgeleri sakıncalı yapan şey küçükler arasında cinsellik olması fikri değil (onların birçoğu faal, hatta ayrımsız bir cinsel hayat sürdürmektedirler), hatta sahici veya rol, küçük oyuncular arasında gerçekten cinsellik olması da değil; sorun, ya kamera arkasında ya da karanlık sinema salonunda bir yerde bir yetişkin gözünün olması. Küçüklerin cinsel ilişkide bulunan küçük oyuncular kullanarak çektikleri bir filmin yalnızca küçüklere gösterilmesinin tabuyu ihlal edip etmeyeceğini sormak ilginç olabilir. Herhalde etmezdi. Öte yandan, çok olmadı, ABD eyaletlerinin birinde on yedi yaşında bir oğlan on beş yaşındaki kız arkadaşıyla cinsel ilişkiye girdiği için hapse gönderildi (onu yasal mercilere kızın ailesi ihbar etmiş).

Bir bildiğin varmış gibi konuşuyorsun, diyor. Senin hiç çocuğun olmadı mı?

Beni sertçe süzdü.

Çünkü beni kullanacaksan, unutma ki, bunun sana maliyeti olacaktır.

Öğretmenlerle öğrenciler arasındaki cinsel ilişkiye gelince; bunu onaylamayan görüş bu günlerde o kadar güçlendi ki, onun lehine sarf edilen ufacık bir söz, sizi geriye doğru sürükleyen muazzam bir su kütlesinin altında cılız çabalarınızın boşa gittiğini hissettirircesine, (kelimenin tam anlamıyla) akıntıya kürek çekmek gibidir. Konuşmak üzere dudaklarınızı araladığınızda sansürün susturan gücüyle değil, bir sürgün fermanıyla karşılaşırsınız.

Olmadı, diyorum. Çocuklar yukarıdan bir lütuf. Anlaşılan ben o lütfu hak etmedim.

Bunu duyduğuma üzüldüm, dedi.

*

Mütevazı bir *segreteria* için akıllı konuşmuştum. Daha sonra Alan'a da anlattım. İlk söylediği şey, Kitabında seni kullanırsa ona dava açabilirsin, oldu. Alan hiçbir fırsatı kaçırmaz. Çakırpençedir. Ona da, yayıncılarına da dava açarsın. *Crimen injuria* davası[1] açarsın. Gazetelerde çok fena madara olurlar. Sonra davadan vazgeçmek için anlaşabiliriz.

[1] (Lat.) Hakaret davası. (Ç.N.)

13. Beden üstüne

Ayağı yaralı köpek deriz veya *kanadı kırık kuş*. Halbuki ne köpek ne de kuş kendini böyle tanımlar. Yürümeye çalışan köpek için yalnızca *ben acı* vardır, hava boşluğuna atılan kuş için de *yok*.

Bizim için durum farklı görünüyor. "Bacağım", "gözüm", "beynim", hatta "bedenim" gibi genel tabirlerin bulunması; bedenin "bölümleri" ile, hatta bedenin tümüyle bir sahip olan-olunan ilişkisi içindeki maddesiz, belki de kurgusal bir varlığa inandığımız düşüncesini akla getiriyor. Ya da bu tabirler, deneyimin bütünlüğü bozulmadan, dilin kavranamayacağını, yürüyemeyeceğini gösteriyor.

Dün gece ölmek ve genç bir kadın tarafından unutuluşun kapısına kadar uğurlanmak hakkında, sonrasında not aldığım kötü bir rüya gördüm. Yazarken aklıma gelen soruyu ise kayda geçirmedim: *O muydu?*

Onu niye dava etmek isteyeyim?

Uyansana. Sana aklına estiğini yaptıramaz. Seninle uğraşacak, seninle ilgili açık saçık hayaller kuracak, sonra da kâr etmek için onları herkese satacak, öyle mi? Ayrıca senin sözlerini kaydedip iznin olmadan onları yayınlayamaz. Buna intihal derler. İntihalden de kötü. Senin sadece sana ait olan bir kişiliğin var. Bir bakıma o senin en değerli varlığın ve onu korumak senin hakkın. Hem de sonuna kadar.

Bedenin her bölümü aynı derecede duygu yüklü değildir. Vücudumdan bir tümör çıkartılıp bir ameliyat tepsisinde "işte tümörünüz" diye gösterilse, bir bakıma "benden" olan, ama reddettiğim bir şeye karşı tiksinti duyar, hatta koparılıp atılmasına sevinirim; oysa bir elimi kesip gösterseler büyük bir üzüntü yaşayacağım muhakkak.

Yitmeleri bir yenilenme döngüsünün ürünü olduğundan saç, tırnak kesiği gibi şeylere karşı insan bir duygu beslemez.

Dişler daha esrarengizdir. "Benim" ağzımdaki dişler "benim" dişlerimdir, "benim" bir parçamdır, ama onlara sözgelimi dudaklarım kadar yakınlık duymam. Onları, adlarını unuttuğum dişçilerimin birer eseri olan ağzımdaki metal veya porselen protezlerden daha "benimmiş" gibi hissetmem. Dişlerimi benim bir parçammış gibi değil, daha ziyade ben onların sahibi veya muhafızıymışım gibi hissederim. Çürük bir dişim çekilip bana gösterilse, bedenim ("ben") hiçbir zaman yeniden çıkarmayacak olsa bile, ona çok acımam.

Bedene dair bu düşünceler soyut değil, belli bir kimseyle –adsız bir X olsun– ilişkili olarak akla geliyor. X öldüğü günün

---

Bana adımla hitap etmeye yanaşmayan, onun yerine *Señor*, belki *Senior*[1] demeyi yeğleyen bu genç kadın – beni ölüme havale etmekle o mu görevlendirildi? Eğer öyleyse ne tuhaf bir elçi,

---

Saçmalama, Alan. Hayal kurduğu bensem bile onları daktilo etmem için bana verecek değil.

Neden olmasın? Belki bundan zevk alıyor: hayaller beslediği kadına o hayalleri okutmaktan. Tersinden de olsa mantıklı. Artık düzüşemediğin halde bir kadına hükmetmenin aracı bu.

---

[1] Metinde "yaşça büyük", "kıdemli", "üst düzey" gibi anlamları olan *Senior* deniyor. İngilizce'deki telaffuz benzerliğinden –ve belki de yaşlılığından– yazar kesin bir ayrım yapamıyor. (Ç.N.)

sabahında dişlerini fırçalamış, çocukken öğrendiğimiz üzere, onlara gereken özeni göstermiştir. Suyla ilgili törenlerden sonra çıkıp günü karşılamış, ama daha gün bitmeden ölmüştür. Ruhu ayrılarak geriye hiçbir işe yaramayan, hatta yakında çürüyeceği ve kamu sağlığına tehdit oluşturacağı için işe yaramamaktan da beter bir beden bırakmıştır. Cansız bedenin bir bölümünü sabah fırçalanan ve köklerinde artık kan dolaşmaması bakımından ölü olmakla birlikte, çelişkiye bakın ki, beden soğuduğu ve bedenle birlikte ağız bakterileri de soğuyup öldüğü için çürümekten kurtulan eksiksiz dişler oluşturmaktadır.

X toprağa gömülmüş olsa "onun" bedeninin en yoğun yaşayan, "onu" en çok tanımlayan bölümleri de çürüyecekken, belki yalnızca tasarrufunda ve muhafazasında olduğunu sandığı "onun" dişleri uzak bir geleceğe dek yaşamaya devam edecekti. Fakat gelin görün ki, X gömülmeyip yakıldı; ve yanıp yok olduğu fırını yapanlar içerisinin her şeyi, kemikleri ve dişleri bile küle çevirecek kadar sıcak olmasının icabına bakmışlardı. Dişleri bile.

---

ne uygunsuz! Öte yandan, kendisiyle ilgili her şey, ama sonuna kadar her şeyin bizi uygunsuz diye çarpması belki de ölümün doğasında var.

Yapma, Alan! Bir rahibe okulu öğrencisi gibi giyinip onu düşünen bir erkek olduğunda utancından kızaran bakire kılığında mahkemeye mi çıkmamı istiyorsun? Martta otuzuma giriyorum. Şimdiye kadar birçok erkeğin düşüncelerine girdim ben.

14. Hayvanların boğazlanması üstüne

Televizyondaki yemek programlarını seyrettiğimizde çoğumuz gördüklerimizi yadırgamayız: bir yanda mutfak gereçleri, öbür yanda da pişmiş aşa dönüşmek üzere olan çiğ yemeklikler. Oysa et yemeye alışkın olmayan biri için manzara son derece garip olmalı. Çünkü meyvelerin, sebzelerin, yağların, otların ve baharatların arasında kasten ve cebren öldürülmüş bir yaratığın bedeninden henüz birkaç gün önce çentilmiş et parçaları belirmektedir. Hayvan etinin görüntüsü insanınkine benzer (neden benzemesin?). Dolayısıyla etobur yemeklere alışkın olmayan bir göz, görüntüdeki etin bir insan cesedinden değil de bir hayvan ölüsünden kesilmiş olduğu sonucunu kendiliğinden ("doğallıkla") çıkaramaz.

Mutfağa bu gözle bakma melekesini herkesin birden yitirmemesi önemli. Viktor Shklovsky buna yabancılaşmış göz der: orayı katliamın ardından getirilen cansız bedenlere makyaj yapıldığı (kılıklarının değiştirildiği), sonra da gövdeye indirildiği bir yer olarak gören göz (eti nadiren çiğ yeriz; zaten çiğ et sağlığımıza zararlıdır).

Geçmişten bir hayalet. Nowra dışında bir yol kenarında, otlarda yarı gizlenmiş bir tilkinin, dişi bir tilkinin bedeni, gözleri gagalanmış, solmuş kürkü gece yağmuruyla yassılaşmış. O küçük şirin tilki de, *Ne kadar uygunsuz*, derdi.

Bunun yaşla bir ilgisi yok. Mahkemeye niçin daktilocular için geçerli olan ücretin üç katını ödediğini sorarız. Cevap: Çünkü hakkında yazdığı şeyler aşağılayıcı; ayrıca sana bunu zaten senin kendi aşağılanmanı kabul edip benimsemen için yaptırıyor. Ki bu esas olarak doğru. Çirkin konuşmalarını dinlemen için seni evine çağırıyor, sana bir şeyler yapmakla ilgili fantezileri var, sen kasetteki bu fantezileri dinleyip kelimesi kelimesine yazdıktan sonra bir fahişeye öder gibi sana para ödüyor. Bu, *crimen injuria*'dan bile beter. Buna istismar derler, hem psikolojik hem de cinsel istismar. Bunun için onun canına okuyabiliriz.

Birkaç akşam önce ulusal kanalda, onca yemek programının arasında, Avustralya'dan Mısır'a ihraç edilen sığırların ecelleriyle buluştuğu Port Said'deki kesimevinde nelerin döndüğü üstüne bir belgesel yayınlandı. Sırt çantasına gizli kamerasıyla bir muhabir, kolay zapt edilsin diye arka ayak kirişleri doğranan sığırları görüntülemiş; ayrıca yayınlanamayacak kadar dehşet verici olduğunu iddia ettiği bir kayıtta bir hayvanın gözüne bıçak saplanıyor ve göz yuvasına oturan o bıçak, gırtlağı iyice meydana çıksın diye sığırın başını çevirmekte kullanılıyormuş.

Mezbahanın sorumlu veterineriyle bir röportaj yapılıyor. Gizli çekimden habersiz adam orada hiçbir zaman uygunsuz bir şeyin yapılmamış olduğunu ileri sürüyor. Mezbahası örnek bir kurummuş.

Port Said tesislerindeki ve genel olarak canlı hayvan ticaretindeki hunharlıklar bir süredir Avustralyalıları meşgul ediyor. Sığır ihracatçıları söz konusu mezbahaya bir kesim yatağı –hayvanı demir çubuklar arasında kıstırıp kaldıran ve ölüm vuruşunu kolaylaştıracak şekilde onu tüm gövdesiyle döndüren dev bir

---

Meftun olduğum son kişinin kedi evleriyle (*kedi evi – bilirsin, kediler için olan şu barınaklar yok mu?*) bağlantıları olan kışkırtıcı tavırlı bir kız olacağını söyleseler herhalde kaderimde şu alay konusu ölümlerden biriyle ölmek olduğunu düşünürdüm – hani namı lekeli bir evin müdavimi *in medias res*[1] kalp krizi geçirir ve cesedi alelacele giydirilip kaçırılmak ve bir arka sokağa terk edilmek zorunda kalır. Fakat

---

Sen çıldırmışsın, Alan. Kitabında ben yokum ki. Kitap siyaset hakkında. John Howard ve George Bush hakkında. Kıçı açıktaki samuraylar hakkında. İçinde cinsellik yok.

Nereden biliyorsun? Belki cinsellik senden sakladığı pasajlardadır. Belki sen yarınki bölümdesin. Emin olamazsın. Çenesi siğilli ve efendi ayakkabılı huysuz karılardan profesyonel daktilocular varken niçin seni tercih ettiğini sanıyorsun? Çıkarttığın işten bir numune istedi mi? Hayır. Referanslarını istedi mi? Hayır. Memelerini göstermeni istedi mi? Bilmiyorum. Belki istemiştir de sen bana söylemiyorsun. Başkasını değil de

[1] (Lat.) İşin ortasındayken. (Ç.N.)

düzenek– bile göndermişler. Bu kesim yatağı atıl duruyor. Veterinerin dediğine göre kasaplar onu çok zahmetli bulmuşlar.

On beş dakikalık tek bir televizyon programının sığır ticaretinin işleyişinde kalıcı bir etki bırakacağını beklemek çok olur. Duyarsızlaşmış Mısırlı kesimevi işçilerinin Avustralya'dan gelen sığırları ayırıp yeryüzündeki son saatlerinde onlara özel bir merhamet göstermelerini beklemek saçma olur. Nitekim sağduyu işçilerden yana. Bir hayvanın boğazı kesilecekse ayak kirişlerinin de kesilmesinin ne önemi olabilir? Öldürme işini merhametle yapma fikri dipten doruğa mantıksız. İyi niyetli refah seferberlikçileri görünüşe bakılırsa hayvanların dingin bir ruh haliyle cellatlarının huzuruna çıkmasını ve daha ne olduğunu anlamadan ölümün onlara yetişmesini istiyorlar. Ama bir hayvan, bir gemiden ite kaka bir kamyonun arkasına bindirilip kalabalık sokaklarda dolaştırılarak kan ve ölüm kokusundan geçilmez garip bir yere getirildikten sonra ne kadar dingin olabilir? Sersemlemiş, çaresiz ve mutlaka zor zapt edilir bir haldedir. Ayak kirişleri de zaten o yüzden doğranıyordur.

---

hayır, şu son rüyaya güveneceksek öyle olmayacak. Ben yatağımda ecelimle ölecek ve gözlerimi kapatıp durumu bildirmek üzere telefona uzanan daktilocum tarafından bulunacağım.

*

---

seni tercih etmesi sana karşı ağzının suyunun akmasından, Anya. Kokuşmuş yaşlı pörsük aletini emdiğin ve ardından dokuz kuyrukluyla[1] onu kamçıladığın rüyalar görmesi. Peki bu ne anlama geliyor? Yanıltıcı reklam. Fuhşa teşvik. Cinsel taciz. Onu haklayacağız!

Bu arada ben artık gülmeye başlamıştım. Alan'daki bu çılgın heyecana bayılıyorum. İyi ya da kötü, dünya onun gibi insanlar sayesinde dönüyor. Gel bana, bayım, dedim, gel de gerçek cinsel taciz neymiş göster. Ve yatağın üstüne çöktük. Perde.

[1] "Cat of nine tails." Sapkın cinsel ilişkilerde kullanılan dokuz uçlu deri kırbaç. (Ç.N.)

15. Kuş gribi üstüne

Öyle görünüyor ki, bazı virüsler, bilhassa kuş gribine yol açan virüs, olağan şartlarda kendilerine ev sahipliği yapan türlerden insanlara geçebiliyor. 1918'deki grip salgınının bir kuş virüsünün marifeti olduğu anlaşılıyor.

Virüslerin sahip olduğu veya engel olamadığı bir güdü veya içgüdüden anlamlı bir şekilde söz edeceksek, bu ancak ve ancak kopyalama ve çoğalma içgüdüsü olabilir. Çoğaldıkça ev sahibi canlıyı giderek ele geçirirler. Niyetleri (niyet demek mümkünse) herhalde ev sahibini öldürmek değildir. Onun yerine her daim kalabalıklaşan bir ev sahipleri topluluğunu yeğliyorlardır. Bir virüs nihayetinde dünyayı ele geçirmek ister, yani sıcakkanlı her vücudu mesken tutmak. O bakımdan herhangi bir ev sahibinin ölümü iki tarafa da zarar veren bir yanılgı veya hesap hatası olarak nitelenebilir.

Anya'ya iş teklifinde bulunurken, günleri az çok boş geçiyor ya, çalışmasının onu can sıkıntısından da kurtaracağını düşünmemiştim. Ne konaklama ne de insan kaynakları veya başka bir yerde olsun, iş bulmak için hiçbir şey yapmadığından günleri boş geçiyordu. Bay A'ya gelince; sabahları uyandığında kız arkadaşının yatakta yanında olması, akşamları eve döndüğünde de elinde bir içkiyle onu kapıda karşılaması yeterli görünüyordu.

Señor C'ye, Eğer ne yazacağını gerçekten bilmiyorsan, dedim, niçin aşk hayatın hakkındaki anılarını yazmıyorsun? İnsanlar en çok bunu seviyorlar – bütün ilgi çekici ayrıntılarıyla dedikodu, cinsellik, aşk. Zamanında epey kadınla tanışmış olmalısın.

Bunu duyunca canlandı. Erkekler rezaletlerle dolu bir geçmişleri olduğunu duymaya bayılırlar.

Sevgili Anya'cığım, dedi, elimden gelse öğüdüne uyardım. Heyhat ki, bir fikirler derlemesi yazmaya söz verdim, anılarımı değil. Kendimi içinde bulduğum şu çağa bir cevap yazmaya.

Virüsün bir türden öbürüne atlamak için kullandığı yöntemin, tesadüfi mutasyon yönteminin –hepsini dene, neyin işe yaradığını gör– akılcı bir planlamayla bulunduğu söylenemez. Virüs bireyinin beyni yoktur ve dolayısıyla, *a fortiori*[1] olarak, aklı da yoktur. Fakat maddeci olmakta kararlıysak, insanoğlunun virüsü yok etmek veya insan toplumu içinde barındırmamak için başvurduğu düşünme (akılcı düşünme) işleminin de akıl yürütme süreci denen yönetici bir nörolojik programın emri altında biyokimyasal, nörolojik seçeneklerin denenmesi ve hangisinin işe yaradığının görülmesinden ibaret olduğunu söyleyebiliriz. Dolayısıyla köktenci bir maddeci resmin bütününe baksa, yekdiğeri hakkında kendine göre düşünen iki hayat türü görür: virüs tehlikesini insanca bir tarzda düşünen insanlar ve ev sahibi adaylarını virüsçe bir tarzda düşünen virüsler.

Anya'nın boş saatlerini doldurmak için yaptığı başlıca şey alışveriş. Haftanın üç-dört günü sabah on bir civarında yazdıklarını bırakıyor. İçeri gel, bir fincan kahve iç, diye teklif ediyorum. Başını sallıyor. Alışveriş yapmam gerekiyor, diyor. Sahi mi? Daha alacak neyin olabilir, diye soruyorum. Esrarlı bir edayla gülümsüyor. Ivır zıvır, diyor.

Yine de, dedim, geçmişi istediğin yerde araya sokabilirsin. Masanın başında oturup aklın oradan oraya dolaşırken anıların hiç canlanmıyor değil ya. Birkaç hikâye anlat, bak nasıl daha insanca, daha kanlı canlı olur yazdıkların. Sana fikir vermeme kızmıyorsun, değil mi? Ne de olsa daktilocu dediğin daktilo makinesi değil.

Daktilo makinesi değilse nedir o zaman, diye sordu.

Sorusu düşmanca değildi. Sanki sahiden bilmek istiyormuş gibi, gerçek bir soruymuş gibi sordu.

Daktilocu dediğin insandır, dedim, ister erkek olsun, ister kadın. Ki benim durumumda bir kadın. Yoksa beni o şekilde düşünmemeyi mi tercih ediyorsun?

[1] (Lat.) Tam da bundan ötürü. (Ç.N.)

Başoyuncular stratejik bir oyun oynarlar, taraflardan birinin cepheyi yarıp geçmeyi amaçlayan bir baskı yaratarak saldırırken öbürünün savunmaya geçip karşı saldırıya dönük zayıf noktaları araştırdığı satranca benzer bir oyun.

İnsanlarla virüsler arasındaki ilişkilerin satranç oyununa benzetilmesinin rahatsız edici yanı, virüslerin hep beyaz, insanların da siyah taşlarla oynaması. Hamleyi virüsler yapar, biz de tepki veririz.

Bir satranç oyununa girişen taraflar kurallara göre oynamayı zımnen kabul etmiş sayılırlar. Oysa virüslere karşı oynadığımız oyunda böyle temel bir kural yok. Bir gün bir virüsün kavramsal bir atılım hükmünde bir adım atarak oyunu oynamak yerine oyun oynamanın oyununu oynamaya, yani kendi arzusuna göre kurallara yeniden şekil vermeye başlaması düşünülemez. Sözgelimi, bir oyuncunun bir kerede bir hamle yapması kuralına uymamayı yeğleyebilir.

Ivır zıvırla kastettiği giyim kuşam. Onların çatı katına yaptığım ilk ziyarette öğrendim bunu; duraksamadan beni giysi odasını da kapsayan bir tura çıkardı. Dört başı mamur bir giysi odası görmeyeli çok olmuştu. Orta ölçekli bir kedi evini donatmaya yetecek dolaplar dolusu ıvır zıvır. Ayakkabı koleksiyonun da yok mu, diye sordum. Güldü. Beni Imelda[1] mı sandın, dedi.

Elbette beni o şekilde düşünüyor. Düşünmemesi için taş olması gerekir, hele ki kokum burnunda, memelerim gözündeyken. Zavallı ihtiyar! Ne diyebilir ki? Ne yapabilir? Bir bebek kadar çaresiz. *Bir daktilo makinesi değilsen nesin o zaman?* Soruya bak! *Ya senden n'aber? Sen nasıl bir makinesin? Fikir çıkarma makinesi mi, makarna çıkaran makineler gibi?*

Ben ciddiyim, fikirlerin hakkında ne düşündüğümü söyleyebilir miyim, dedim. Samimi düşüncelerimi? Bir kıymetleri olmasa da?

Olur, dinliyorum.

[1] Filipinler'in eski diktatörü Ferdinand Marcos'un ayakkabılarıyla ünlü karısı. (Ç.N.)

Bunun gerçek hayattaki görüntüsü nasıl olabilir? Virüs eskiden ev sahibinin bünyesindeki dirençleri kırabilecek tek bir ırsi özelliği evrimleştirmeye uğraşırken, bu sefer eşzamanlı olarak, bütün satranç tahtasında aynı anda birkaç hamle yapmaya karşılık gelecek biçimde, birbirinden farklı koca bir ırsi özellikler kümesini evrimleştirmeyi başarırsa?

Azimle kullanıldığı takdirde insan aklının amaçlı faaliyet gösteren öbür türlere galip gelmesi gerektiğini (bunun mukadder olduğunu), çünkü aklın tek biçiminin, evreni işleten şifreleri çözebilecek tek anahtarın insan aklı olduğunu farz ediyoruz.

Ayakkabı dolabının kapısını açıverdi. Tahminen kırk çift ayakkabı vardı içinde.

Kendini Filipinli bir kız, Filipinli küçük bir göçmen işçi kızı olarak takdim etmekten hoşlanıyor. Gerçekte Filipinler'de hiç yaşamamış bile. Babası Manila'da bir kokteylde tanıştığı bir kadınla –bir müteahhidin çok geçmeden boşanacak eşi– evlenen Avustralyalı bir diplomatmış. Adam sekreteriyle sıvışıp Cassis'te[1] bir restoran açana kadar (büyük rezalet) Anya dünyanın dört bucağında (Washington, Kahire, Grenoble) uluslararası okullara gitmiş.

Pekâlâ. Biraz acımasız gelebilir, ama amacım bu değil. Bir tonlama var –bunu hangi kelimeyle daha iyi açıklayabileceğimi bilmiyorum–, insanların gerçekten canını sıkan bir tonlama. Her şey soğuk ve kurudur: *Tüm cevapları ben bilirim, ne diyorsam odur, benimle tartışmayın, bir yere varamazsınız.* Gerçek hayatta öyle biri olmadığını biliyorum, ama yazdıkların öyle görünüyor ve bunu sen de istemiyorsun. Keşke bundan vazgeçsen. Madem dünya ve onu nasıl gördüğün hakkında illa bir şeyler yazman gerekiyor, keşke bunun daha iyi bir yolunu bulabilsen.

---

[1] Fransa'nın güney kıyısında şaraplarıyla ünlü bir kasaba. (Ç.N.)

İnsan aklının evrensel akıl olduğunu söylüyoruz. Peki ya aynı ölçüde güçlü "düşünme" biçimleri, yani sizi güdü veya arzularınızın yönlendirdiği tarafa doğru götürecek aynı derecede etkili biyokimyasal süreçler varsa? Ya bu gezegende sıcakkanlı hayatın hangi şartlarla süreceği yarışındaki galibin insan aklı olmadığı ortaya çıkarsa? İnsan aklının virüsçe düşünmeyle olan uzun soluklu yarışındaki yeni başarıları bizi aldatmasın, çünkü üstünlüğü ele geçirdiği süre evrimsel zamanın ancak küçücük bir dilimini oluşturuyor. Ya gidişat değişirse; ya bu kıssadan alınacak hisse insan aklının dengini bulduğuysa?

Bu uluslararası okulların ona nasıl bir fayda sağladığı belirsiz. Fransızların herhalde çekici bulduğu bir aksanla onların dilini konuşuyor, ama Voltaire'den haberi yok. Kyoto'yu Tokyo'nun yanlış yazımı sanıyor.

Hepsi bu mu?

Hayır, daha söyleyeceklerim var, ama başka bir konuda.

Öyleyse önce kendimi savunacak bir söz söyleyebilir miyim?

Buyur.

16. Yarışmak üstüne

BİR

Atletizmde veya koşu yarışlarında bitiş çizgisindeki hakem kimin galip geldiğine karar veremediği durumlarda beraberlik ilan ederdi. Buradaki hakem ortalama insanı simgelerdi – gözü en keskin olan ortalama insanı. Bir atletizm yarışında en keskin ortalama göz bile bir fark göremiyorsa, demek ki gerçekten arada fark yok, derdik.

Senin bunca alışverişini karşılayabildiğine göre Alan iyi para kazanıyor olmalı, dedim. Omuz silkti. İyi görünmem hoşuna gidiyor, dedi. Benimle caka satmak hoşuna gidiyor. Bana çalışmana aldırmıyor mu, diye sordum. Bu sıradan bir iş

Karanlık bir çağdayız. Bu konuda hafif bir üslupla yazmamı bekleyemezsin. Hele ki söyleyeceklerim içtense.

Bekleyemez miyim? Çağın karanlık olması yüzünden niçin nutuklar atıp azarlamaya başlaman gerektiğini anlamıyorum. Bence hiç de karanlık bir çağda değiliz. Bence gayet iyi bir çağdayız. O yüzden bu konuda farklı düşündüğümüzü söylemekle yetinelim. Şimdi terörle ilgili bir şey söyleyebilir miyim? Teröristler hakkında yazarken ayaklarının biraz yere basmadığını düşünüyorum – cidden. Biraz idealist. Biraz gerçekçilikten uzak. Tahminimce hayatında gerçek bir Müslüman köktendinciyle hiç karşılaşmamışsın sen. Yanılıyorsam durma, söyle. Hayır mı? Ama ben karşılaştım ve sana söyleyeyim, onlar senin benim gibi değiller.

Benzer şekilde, kriket gibi bir oyunda hakem bir şeyin olduğunu –sözgelimi, topun sopaya değdiğini– söylüyorsa, o zaman oyunun hatırı için bunun sahiden de olmuş kabul edildiği bir anlayış geçerliydi. Bu anlayış spor yarışmalarına uygun görülen biraz da hayalî nitelikle uyum içindeydi: Spor başka, hayat başka; sporda "gerçekten" olanların gerçekte bir önemi yok; önemli olan neyin olduğu konusunda anlaşmamız.

Ne var ki, bugün yarışmaların sonucuna en keskin insan gözünden de keskin cihazlarla karar veriliyor: Elektronik kameralar her saniyeyi yüzer lahzaya bölüp onun da her birini dondurulmuş görüntüsüyle kaydediyor.

Karar verme yetkisinin cihazlara devri, örneği çocuk oyunları –yarışmacılar hasım rolünü *oynarlardı*– ve uygulama biçimi fi-

---

değil, dedi. Öyle olsaydı kaynak israfı olduğunu söylerdi. Ama ünlü bir yazara daktiloculuk yapmak, o başka. Abartılı bir hareketle alnını sildi. Sıcak, dedi.

Şimdi söyleyeceklerimi iyi dinle. Mindanao'da bıçkıhanesi olan bir dayım var. Oradaki İslamcılar bıçkıhaneye karşı bir kampanya başlattılar; kapatılmasını istiyorlarmış, tesis onların kaynaklarını, adanın kaynaklarını çalıyormuş. Dayım isteklerini kabul etmedi. Hiçbir şey çalmadığını söyledi, geçerli bir tapusu vardı. Öyle olunca İslamcılar bir gece baskın yaptılar. Bıçkıhanenin müdürünü karısının ve çocuklarının gözü önünde vurdular, tesisi ateşe verip yanmasını seyrettiler. Bunu Allah adına yaptılar. Peygamber adına. İşte Mindanao bu. Bali'de de aynı, Malezya'da da, biraz tutunabildikleri başka yerlerde de. Bali'de yaptıklarını sen de gördün.

kir birliği olan atletizm yarışlarının nitelikçe ne kadar değişikliğe uğradığını gösteriyor. Eskinin oyunu şimdi iş oldu; ve kimin kazanıp kimin kaybettiği konusundaki kararlar yanılabilir insan gözüne bırakılamayacak kadar önem taşır –yani maliyetli– hale geldi.

Topluma ve insana düşman bu değişimin başını, hükümdarlar oyunu olarak bilinmekle beraber hem yarışanların insan olmaması hem de yarışların bahislere açıkça çanak tutması bakımından sporlar resmi geçidindeki itibarı daima şüpheli olan at yarışları çekti. Daha basit bir ifadeyle, çok fazla para bağlandığından, at yarışlarının sonuçları kameralara bırakıldı.

Spordaki eski, "doğal" karar yollarının yeni, makineleşmiş yöntemler lehine terk edilmesi daha geniş çaplı tarihî bir gelişmeye eşlik etmiştir; sağlıklı genç erkeklerin (ve sınırlı ölçüde ka-

---

Üstümü değişeceğim. İzninle. Ve beni giysi odasından kışkışlayıp, yüzümü dönsem (ama dönmedim), kotundan sıyrılıp bana ilk göründüğü günkü domates kırmızısı ev kıyafetinin aynısına girdiğini görebileceğim şekilde kapıyı aralık bıraktı.

Merhamet duygularını köktendincilere israf ediyorsun, Bay C. Onlar senin merhametini hor görüyorlar. Onlar senin gibi değiller. Onlar konuşmaya, akıl yürütmeye inanmıyorlar. Akıllı olmak istemiyorlar. Akıllı olmayı hor görüyorlar. Onlar aptal olmayı, bile bile aptal olmayı tercih ediyorlar. Onlarla istediğin kadar tartışabilirsin, ama hiç yararı olmaz. Kararlarını çoktan verdi onlar. Bir şey biliyorlar, başkasını da bilmek istemiyorlar. Üstelik korkmuyorlar. Hesap gününü yaklaştırdıktan sonra ölmek umurlarında değil.

Hesap günü?

Tüm savaşlara son verecek bir savaşın olacağı ve kâfirlerin yenilip İslam'ın dünyayı ele geçireceği gün.

dınların) eğlenmek için yaptıkları ve toplumun boş zamanı olan üyelerinin eğer dilerlerse bedava seyredebildikleri spor müsabakalarının, profesyonel yarışmacıları istihdam eden işadamlarınca sahnelenen bir spor gösterisine dönüşmesine.

Yitirilenlere yakılan ağıtlar, bu yeni dönemde yetişen kuşak için, ağaç çerçeveli tenis raketinin gözden düşmesine yakılan ağıt kadar sıkıcı. Yeremya'lar[1] bu yüzden susmalı mı? Aşikâr cevap, Evet. Cevabın, Hayır, olmasının hiçbir anlamı var mı?

Sporda, hatta modern sporlarda bile yarışmaların adil olması için can atıyoruz. Sonucu önceden bilinen yarışmalar ilgimizi çekmez – belki zayıf rakibin anlayış ve takdirimizi hak edecek kadar cesurca mücadele ettiği haller dışında. Ne olsa kültürel bir

---

Bana yeniden katıldığında, Bu ev yazları ne kadar sıcak oluyor, dedi. Yukarıda olması yüzünden. Evleri değiş-tokuş etmek istemez miydin, sadece yazlığına? Bahse girerim aşağısı daha serindir.

Galiba Müslümanlarla Hıristiyanları karıştırıyorsun. Bütün savaşlara son verecek bir savaşı sabırsızca bekleyenler Hıristiyan köktendinciler. Armageddon diyorlar buna. Armageddon savaşını da, Hıristiyan Tanrısının evrensel hükümranlığının başlamasını da sabırsızlıkla bekliyorlar. Savaşa girmek için o yüzden bu kadar pervasızlar. Gezegenin geleceğine o yüzden bu kadar kayıtsızlar. Kendi aralarında, Bizim evimiz burası değil, diyorlar: Bizim evimiz cennet.

Bak, gördün mü? Her şeye yine siyasi anlam yüklüyorsun. Ben sana gerçek hayattaki köktendincilerin neye benzediklerini anlatmaya çalışıyorum, sen gelmiş bunu bir boks maçına çeviriyorsun: Senin görüşün benim görüşüme karşı, Müslümanlar Hıristiyanlara karşı. Sana söyledim ya, böyle olunca hemen sıkıcılaşmaya başlıyor. Ama belki de bokstan hoşlanıyorsun – sen de, teröristler de. Ben hoşlanmıyorum. Boks kanımı donduruyor.

---

[1] Kendi halkının kötülüğü hakkındaki öfkeli ağıtlarıyla bilinen İbrani peygamberi. (Ç.N.)

kurum olarak sporun icadına vesile olan derslerden biri de tabii ki kendinden güçlü bir rakibin karşısına cesaretle çıkmaktır.

Sporda eskiye özlem duyan geriye dönük bakışla bugün hâkim olan bakışın çatışmasının kültürel değerlerde de bir karşılığı bulunabilir. Bir başka deyişle, geçmişin şimdiki zamandan daha iyi olduğu tartışmasını kazanmak değil, ama hiç olmazsa cesurca savunmak mümkün.

*

İKİ

Madem memleketlerinde yiyecek bol ve iklim elverişli, niçin daha uzun saatler boyunca daha çok çalışmaları konusunda Avustralyalıların –işverenlerin çalışanları işten çıkarmasını kolaylaştıran yeni yasaları henüz geçirmiş bir hükümetçe–

Hiç utanıp sıkılmadan böyle budalaca şeyler (daireleri gerçekten değiş-tokuş etmeyi önermiyor elbette) söylüyor. Geçen gün, sana fotoğraf albümümü göstereyim, deyiverdi.

Öyleyse konuyu değiştirelim. Madem boks kanını donduruyor, siyaset buz kesiyor, içini ısıtan nedir?

İşte, diye içimden geçirdim, *senin asıl ilgilendiğin bu – içimi neyin ısıttığı!* Güzel hikâyeleri severim, dedim soğukkanlılıkla. Sana söyledim ya. İnsanca yanları olan, ilgi kurabileceğim hikâyeleri. Bunda yanlış bir şey yok.

*

Alan'la geçen akşam onun hakkında konuştuk. Bana bir rüyasını anlattı, dedim. Gerçekten acıklıydı, ölümle ve ayrılmak istemeyen ruhunun bir türlü gidememesiyle ilgiliydi. Unutmadan not alıp kitabına işlemesi gerektiğini söyledim.

gayrete getirilmesi gerekiyor? Bize verilen cevaba göre yeni küresel ekonomide *önde kalabilmek*, hatta sırf *ayakta durabilmek* için bile hep beraber daha çok çalışmalıyız. Çinliler Avustralyalılardan daha az paraya daha uzun çalışıyor ve daha kötü koşullarda, daha sıkıntılı hayatlar yaşıyorlar, deniyor bize. Böylece Çin, Avustralya'dan daha ucuza mal üretebiliyor. Avustralyalılar daha çok çalışmazlarsa *geri düşecek* ve büyük küresel yarışı *kaybedecekler*.

"Otium"lu hayatın (*Otium*: kendini geliştirmek için kullanılması da kullanılmaması da mümkün olan boş vakit) ayıplanması ve bitmek bilmeyen çalışmanın mazur görülmesinin gerisinde, doğruluğu o kadar açık ki, artık söylenmesi bile gerekmeyen varsayımlar yatar: yeryüzündeki herkesin şu ya da bu ulusa ait olması ve şu ya da bu ulusal ekonomi içinde faaliyet göstermesinin gerekliliği; bu ulusal ekonomilerin birbiriyle rekabet içinde olması gibi.

Teklifini geri çevirdim. Onun tapınılan, şımartılan ve muhtemelen bencil o kız çocuğu halini görmek arzusunda değilim. Bu yıl, yani kuyrukluyıldız yörüngesinin benimkiyle çakıştığı yıl onun doruk noktasını belirtiyor. On yıl daha ve bedeni

---

Olmaz, dedi, yapamazmış: Kitaba girmesi için fikir olması gerekirmiş; rüya başka, fikir başkaymış. O zaman uyacağı bir yer bul, dedim (Alan'a). Güzel bir rüyaydı, başı, ortası, sonu belli olan yüksek kaliteli bir rüya. Benimkiler hiç anlamlı olmuyor. Yeri gelmişken (diye sordum Alan'a), Eurydike kim? Rüyada o da varmış.

Orpheus ve Eurydike, dedi Alan, şu ünlü âşıklar. Orpheus erkek, Eurydike de tuzdan bir sütuna çevrilen kadın.

Onun için üzülmeye başlıyorum, dedim. Kimsesi yok. Bütün gün evde oturup duruyor veya parktaki kuşlarla konuşuyor.

Ama çok yalnız hissederse güvenebileceği bir şişe var her zaman, dedi Alan.

Ne demek, şişe var her zaman?

Ekonomik faaliyetin bir yarış veya rekabet şeklinde takdim edilmesinin ayrıntıları biraz muğlak, ama görünüşe bakılırsa, yarışların aksine, burada bir bitiş çizgisi ve dolayısıyla doğal bir son yok. Koşucunun yegâne amacı öne geçmek ve orada kalmak. Sağlık için arkadaşça rahvan gitmek varken hayatın niçin illa bir yarışa benzetilmesi gerektiği veya ulusal ekonomilerin niçin illa birbirine karşı yarışması gerektiği sorusu sorulmuyor. Yarış, rekabet: Bu işler böyle. Doğanın bir gereği olarak ayrı uluslara aitiz; doğanın bir gereği olarak uluslar öbür uluslarla rekabet halindeler. Doğa bizi böyle yapmış. Dünya bir cengel (mecazlar çoğalıyor) ve bu cengeldeki tüm türler tüm öbür türlerle arazi ve yiyecek için rekabet halinde.

---

kalınlaşmaya, yüz hatları kabalaşmaya başlayacak; sokakta erkeklerin bakışlarını ondan esirgedikleri gerçeğiyle yüzleşmesi gereken aşırı giyimli aylak kadınlardan biri haline gelecek.

Onun gizli gizli içtiğini söyleyen sen değil miydin? Neyse, çok da fazla üzülme. Boş fikirlerini paraya çevirerek geçinmeyi herkes beceremez. Aslını düşünürsen iki boyutta da iş görmesi bakımından akıllıca.

İki boyut, yani bireysel ve ekonomik boyut – Alan dünyayı böyle görüyor; bireysel boyut sadece seni ilgilendirir, ekonomik boyut da resmin bütününü oluşturur. Herhalde ben de aynı düşünüyorum, bayağı akla yatıyor, ama yine de hepsi bu mu diye itiraz ediyorum, sonra da, uğruna karısını terk ettiği kadının güzel vücutlu bir kukla değil de aklı olan, kendi deyimiyle, taşaklı biri olduğunu görebilecek mi (ben de çoğu zaman, ama efendim ve sahibim kadar taşaklı değil, diye karşılık veriyorum) diye Alan bana itiraz ediyor.

Cengel hakkındaki gerçek şu ki, bildiğimiz ormanlardaki uluslar (türler) arasında artık kazananlar veya kaybedenler yok: Kaybedenlerin uzun zaman önce soyları tükendi. Cengel, varlığını sürdüren türlerin yekdiğeriyle bir ortakyaşama içinde olduğu ekosistemin adıdır. Ekosistemden kasıt ise hareketli bir denge hali.

Fakat bırakın cengelle kurulan benzerliğin saçmalığını, dünyanın doğa gereği rekabet eden ekonomilere bölündüğü iddiası da zorlama. Eğer rekabet eden ekonomilerimiz varsa bunun sebebi dünyamızın böyle olmasını istediğimize karar vermiş olmamız. Rekabet savaşın yüceltilmesidir. Oysa savaş kaçınılmaz

---

Alan'la üç yıldır beraberiz, dedi. Alan'dan önce bir başkasıylaydım, bir Fransız'la. Nişanlıydık. Adı Luc'tü. Lucky Luc.[1] Lyonluydu. Burada şarap işindeydi. Evliliği düşündüğümüzü annesine söylemiş, ona ikimizin resmini göndermişti, Luc

---

Ben de diyorum ki, Ama Señor C sahiden o kadar mı sahtekâr? Hepimizin gerçek dünyaya taşıdığı düşünceleri yok mu? Mesela benim renkler ve tarzlarla ilgili, neyin neye gittiğiyle ilgili düşüncelerim var. Bir ayakkabıcı dükkânına gidiyorum ve benim düşünceme göre önceki gün aldığım elbiseye uyan bir ayakkabı beğeniyorum. Bu düşüncenin bir sonucu olarak ayakkabıcı dükkânı para kazanıyor, ayakkabıyı yapan fabrika para kazanıyor, onu ithal eden ithalatçı para kazanıyor vesaire. Señor C'nin farkı ne? O da ölümle ilgili bir rüya görüyor ve bir sağlık sorunu olup olmadığını merak ederek uyanıyor. Böylece Señor C çekap için pratisyen hekime gidiyor, hekim para kazanıyor, onun sekreteri para kazanıyor, kan testlerini yapan laboratuvar para kazanıyor falan filan – hepsi bir rüya yüzünden. Öyleyse nihayetinde ekonomik boyut da bireysel boyutumuzun, rüyalarımız ve fikirlerimiz gibi şeylerin uzantılarının bir toplamı değil mi?

[1] Çizgi roman kahramanı Red Kit'in Fransızca orijinal adı. (Ç.N.)

değil. Savaş istediğimizde savaşı tercih ettiğimiz gibi barış istiyorsak barışı da tercih edebiliriz. İstediğimiz rekabetse rekabeti yeğleriz; aynı şekilde arkadaşça işbirliğine de gidebiliriz.

Cengel benzetmesini kullananların gerçekten demek istedikleri, ama fazla karamsar, fazla kaderci bulduklarından söyleyemedikleri şey şudur: *homo homini lupus*.[1] İşbirliği yapamayız çünkü –dünyadan geçtik– insanın tabiatı düşüktür, kötüdür, kıyıcıdır. (Zavallı, habis yaratıklar! Bir kurt öbür kurtlara saldırmaz: *Lupus lupo lupus* demek iftira olurdu.)

---

ve Anya yan yana. Kadın sinir krizi geçirmiş. Ailede iki Kamboçyalı'ya izin vermeyeceğini söylemiş. Luc'ün ağabeyi havayollarında hostes olan Kamboçyalı bir kızla evliymiş. Luc'e dedim ki, Annene söyle, ben Kamboçyalı değilim; ve hazır konuyu açmışken, cehenneme kadar yolu olduğunu da söyle. Senin de cehenneme kadar yolun var. Nokta. Luc'ün sonu.

Güzel soru, diyor Alan. Ama unuttuğun bir şey var: Eğer alacak gücün yoksa o ayakkabılar hakkındaki rüya ekonomik boyuta geçemez. Tırnak içinde kaygı rüyaları; paran olmadığı için kaygılarınla ilgili bir şeyler yapamıyorsan o kaygılar ekonomik boyuta taşınamaz. Ama gözden kaçırdığın daha genel bir konu var. (Alan, *Gözden kaçırdığın konu* veya *Göremediğin şey* diyebildiği durumlara bayılır; onun heyecanlandığını görmek bazen benim de içimi gıdıklıyor.) Veri parçası bireysel boyutta hayata başlar ve ancak ondan sonra ekonomiye doğru yol alır, kabul. Ama sonra bir şey olur. Veriler can alıcı bir miktara ulaştı mı nicelik niteliğe dönüşür. Dolayısıyla ekonomik boyut bireyseli oluşturmakla kalmıyor, aynı zamanda onu aşıyor.

[1] Thomas Hobbes'un, "İnsan insanın kurdudur," sözü. (Ç.N.)

17. Akıllı tasarım üstüne

ABD'de bir mahkeme, Pennsylvania eyaletinin filanca kasabasındaki devlet okullarının fen derslerinde evrenin Akıllı Tasarım olarak bilinen kuramla açıklanamayacağına, hele ki Akıllı Tasarım'ın Darvinciliğe alternatif olarak hiç öğretilemeyeceğine hükmetti.

Akıllı Tasarım hareketinin gerisindeki insanlarla aynı kefeye konmak arzusunda değilim. Yine de tesadüfi mutasyon ve doğal ayıklanma yoluyla evrim düşüncesini sadece inandırıcılıktan uzak değil, karmaşık canlıların nasıl vücuda geldiklerinin bir açıklaması olarak da gülünç buluyorum. Bir karasineğin sıfırdan nasıl yapılacağı konusunda hiçbirimizin hiçbir fikri olmadığı sürece, o karasineğin bizden daha üst dereceden bir akıl tarafından meydana getirilmiş olması gerektiği sonucunu entelektüel bir safdillik olarak nasıl küçümseyebiliriz? Ortada safdil biri varsa o da, bilimsel olarak doğruluğu (ya da bilimin yeğlediği ürkek deyişle, *geçerliliği*) kanıtlanamayan şeylerin yalnızca bilim uygulayıcılarının kullandıkları ölçülere değil, ciddiye alınır hiçbir ölçüye göre doğru (geçerli) olamayacağını söyleyerek, Batı biliminin işlerlik kurallarına epistemolojik aksiyomlar payesi veren kimsedir.

Sen de az huysuz değilmişsin, dedim. Bunu bir iltifat olarak aldı.

Neden sürekli olarak bana evli olmadığını hatırlatıyor? Ona dest-i izdivacımı uzatabilirim, hem onu hem de servetimi. *Bırak Alan'ı, benim ol!* Böyle bir işe atılacak kadar çılgınlaşabilir miyim?

Süngüm düşmüş bir ifade takınarak, geri adım atarak, yenilgiyi kabullenmeye hazırlanarak (Alan'la tartışmaya girip kazanmanın attığım taşa değmeyeceğini uzun zaman önce öğrendim), Yine de, diyorum, o ihtiyara üzülüyorum (Alan'ın bundan anladığına göre ben, *Bir kadın olarak yufka yürekli olma hakkına sığınıyorum*, demeye getiriyorum). Tamam, diyor Alan, yeter ki duygularına fazla kapılma. *Tamam*, yani, *seni anlıyorum, elinde olmadığını biliyorum, zaten başka türlü olmanı istemem, bu senin kadınsı cazibenin bir parçası.*

Sadece Dünya gezegenindeki bir memeli altkümesi yerine bir bütün olarak evrene aklı atfetmek bana felsefi bir gericilik gibi gelmiyor. Akıllı bir evren belli bir amaç çerçevesinde zamanla evrimleşir, bu amaç belki temelli olarak insan aklının kavrayışı dışında kalsa, hatta amaçtan ne kastedildiğini havsalamız almasa bile.

Daha ileri gidip evrensel aklı evrenin genelinden ayırt etmek isteyen biri –şahsen gerekli görmediğim bir adım– kolaylık olsun diye ona *Tanrı* adını verebilir. Fakat bu adım da inanılmayı talep eden bir tanrının, bizim kendisi hakkındaki düşüncelerimize aldıran veya iyilikleri ödüllendirip kötülükleri cezalandıran bir tanrının var olduğu varsayımından –ve bunun benimsenmesinden– henüz çok uzaktadır.

Bir ara iyice yoldan çıkmıştım, dedi. Bir süreliğine. Beni Alan kurtardı. Onu öyle tanıdım.

Kendimi toplayıp yoldan nasıl çıktığını dinlemeye hazırlandım.

Alan o bakımdan çok iyidir, dedi. Çok istikrarlı. Çok babacan. Belki babası olmadığından. Bunu biliyor muydun?

Alan'la çok tartışıyoruz, ama yatakta ateşle barut gibiyiz. Günün birinde ünlü âşıklar olabiliriz. İyi bir tartışma zekâyı biler, diyor Alan. Ondan çok şey öğreniyorum. Durmadan okuyor, sürekli en yeni düşüncelerle ilgili seminerlere ve sunumlara gidiyor. İnternetten *Wall Street Journal* ve *The Economist*'i okuyor, *The National Interest* ve *Quadrant*'a da abone. Ortakları onunla fazla entelektüel diye dalga geçiyorlar. Ama hepsi iyi niyetli, piyasanın hep önünden gittiği için ona saygı duyuyorlar.

İlk birlikte olduğumuzda cinsellik hakkında, bir kadının neler istediği hakkında pek bir şey bilmiyordu; evli olduğu hesaba katılırsa acayip bir durum. Ama tatlı dille gönlünü yaptım, ona yol yordam öğrettim ve artık olabileceğinin en iyisi oldu. İçinde benim için daima yanan bir ateş var ki, bir kadın bunun için birçok kusurunu bağışlayabilir. Ona bazen Bay Tavşan diyorum.

Her canlının her özelliğinin gerisinde tesadüfi mutasyon kaynaklı bir ayıklanma tarihçesi olduğunu iddia edenler şu soruyu cevaplandırmaya çalışmalılar: İnsanoğlundaki evrimleşmiş akli düzenek niçin kendi karmaşıklığını, *hangi seviyede olursa olsun*, idrak etmekte yetersiz görünüyor? Biz insanlar uzay ve zamanın kökeni, hiçliğin oluşu, bizzat anlamanın doğası gibi şeyleri idrak etmeye, *kavramaya* çalıştığımızda genel olarak niçin korkulu bir hayranlığa –dipsiz bir uçurumun eşiğindeymişiz gibi bir zihin irkilmesine– kapılıyoruz? Bu birleşimin –hem akli kavrayışın yetersizliğinin hem de kavrayışın yetersiz olduğu bilincinin birleşimi– bize sağladığı evrimsel üstünlük nerede, göremiyorum.

Alan hakkında hiçbir şey bilmiyorum, dedim.

Yetimmiş. Yetimhanede büyümüş. Kendi yolunu kendi çizmek zorunda kalmış. İlginç bir adam. Onu tanımalısın.

İkinci Kural: Kocalara asla bulaşma. Yoldan çıkmıştın, dedim.

Bay Baba Tavşan. Bir kere bir öğle sonrasında dört defa yapmıştık. Dördüncü seferin ardından, Bu bir rekor mu, yoksa bu bir rekor mu, dedi. Bu bir rekor, dedim. Bay Tavşan. Bay Havuç Başı. Bay Kocaman.

Bu arada, diyorum, Señor C mali tasarılarla ilgili sorular soruyor. Tabii, diyor Alan, onunla ilgilenirim. Nasıl ilgileneceksin? diye soruyorum. Çok iyi ilgileneceğim, diyor. Çok iyi ilgilenmek nasıl bir şey, diye soruyorum. Soru sormazsan yalan da işitmezsin, diye cevap veriyor. Onu enayi yerine koymanı istemiyorum, diyorum. Onu enayi yerine koymayacağım, diyor, *au contraire*,[1] onun koruyucu meleği olacağım. O yaşlı ve kederli, diyorum, sen nasıl bana olan hislerini frenleyemiyorsan o da frenleyemiyor. Bana açıklama yapmana gerek yok, diyor. Kukular Kraliçem. Kuku Sultanım. Canını yakma, diyorum. Söz ver. Söz, diyor.

[1] (Fr.) Tam tersine. (Ç.N.)

Darvinci öğretiyi adamakıllı özümseyen ilk kuşağın üyesi Eugène Marais kendisinin kim bilir hangi evrimsel istikameti gösterdiğini, gelişmeyecek ve bu bakımdan da yok olmaya mahkûm bir mutasyon örneği olup olmadığını merak etmişti. Aslında Marais gibi kimseler kendilerinin temsil ettiği ve başlıca özelliği aklın aşırı gelişimi olan insanlık içindeki bütün bu soyun başarısızlığa yazgılı bir deney, insanlığın genelinin takip edemeyeceği ve zaten de etmeyeceği bir yolu işaret eden bir deney olup olmadığını merak ediyorlardı. Dolayısıyla yukarıdaki soruya cevapları şöyleydi: Kendi yetersizliğinin bilincinde olan bir akli düzenek evrimsel bir sapmadır.

Evet. Ama o zamandan beri sakin bir hayat sürüyorum. Ya sen? Sen hiç yoldan çıkmadın mı?

Hayır, dedim, galiba hiç çıkmadım. Şimdi de artık çok geç. Bu yaşta yoldan çıksam dönmeye zamanım olmaz.

Alan'a inanıyor muyum? Tabii ki inanmıyorum, o da ona inanmadığımı çok iyi biliyor. Bir bireysel boyut var, bir de resmin bütünü. Bireysel boyuttaki yalanlar resmin bütünü için illa yalan anlamına gelmez. Çıktığı kaynağı aşabilir. Bunu bana Alan'ın öğretmesine gerek yok. Bu makyaj gibi. Makyaj yalan olabilir, ama herkes yapıyorsa değil. Herkes yapıyorsa makyaj işlerin normali haline gelir; zaten gerçek de işlerin normalinden başka ne ki?

18. Zenon üstüne

Nasıl sayı sayarız? Sayı saymayı nasıl öğreniriz? Sayı sayarken yaptığımız şey sayı saymayı öğrenirken yaptığımızla aynı mı?

Bir çocuğa sayı saymayı öğretmenin iki yöntemi var. Birincisi düğmeleri sıralayıp (ne kadar uzun bir sıra? – Çözümlenmesi gereken bir mesele) çocuktan soldan sağa gitmesini; bir işaretparmağını (sadece bir elinin işaretparmağını) en soldaki düğmeye koyarak listedeki bir kelimeyi (*nomen*, ad) –İngilizce'de *one*– , ardından parmağını bir sonraki düğmeye koyup sıradaki kelimeyi söylemesini ve böylece devam etmesini istemek, ta ki sayı saymasını öğrendiğini söylenebileceğimiz bir noktada *fikri belleyene* (bu fikrin ne olduğu konusu üstünde daha sonra durulacak) kadar. Zikredilen adlar listesi dilden dile değişse bile hepsinde de sonu gelmemecesine uzun olduğu anlaşılıyor.

Şanslıymışsın, dedi. Bir duraklama oldu. Nasıl biri olduğum hakkında hiçbir fikrin yok, değil mi, dedi.

Alan, Señor C'nin benimle ilgili kötü düşünceleri olduğu için sıska götüne falaka çekerek onu düzeltme yetkisi bulunduğuna inanıyor (Alan bunu kendi ağzından söylemiş değil, ama yanılmadığımı biliyorum). Kendi kendime, İyi de kötü düşünceler onları uygulayamayacak kadar yaşlıysan ve nasıl olsa kendi içinde kilitli tutuyorsan sahiden o kadar kötü mü, diye soruyorum. Bir ihtiyar için zaten dünyada kötü düşüncelerden başka ne kalmıştır ki? Señor C'nin beni arzulamamak elinde değil, tıpkı benim de arzulanmamak elimde olmadığı gibi. Ayrıca Alan öbür erkeklerin bana bakmasından hoşlanıyor. Kabul etmiyor, ama doğru olduğunu biliyorum. Beni kollarına aldığında, Benimsin, değil mi, diye soruyor. Değil mi? Değil mi? Ve bileklerime o kadar bastırıyor ki, canım yanıyor. Seninim, daima seninim, diye nefes nefese kalırken Alan geliyor, sonra da ben geliyorum. Aramız böyle işte. Ateş gibi.

*

İkinci yöntem de çocuğun önüne bir düğme koyup ondan listedeki ilk adı (*bir*) söylemesini istemek, sonra bir düğme daha koyup sıradaki adı (*iki*) söylemesini istemek, sonra bir düğme daha koyup vesaire, ta ki çocuk *fikri belleyene* kadar.

Çocuk fikri tümevarım yoluyla beller, ama nedir bu fikir? Fikir, listenin her ne kadar sonu olmasa da (dolayısıyla ezberlenmesi, öğrenilmesi mümkün değil), oradaki münferit yeni adların sayıca çok az olduğudur; dahası, listenin düzenli ve yöntemli olduğu, oradaki münferit adların belli bir kurala göre tekrar tekrar bir araya getirilebildiğidir, öyle bir kural ki, şu an parmağınızın üstünde olduğu düğmenin sayısının adına göre bir sonraki düğmenin adını nasıl bilebileceğinizi (birinci öğretme yöntemi); veya bir sonraki düğme konduğunda hangi adı söylemeniz gerektiğini, bildiğiniz son ada göre, nasıl bilebileceğinizi size açıklıyor (ikinci öğretme yöntemi).

Hayır, yok, dedim. Haklıydı. Hatta aynı düşünce daha biraz önce benim de aklımdan geçmişti: Bedensel varlığını, hem şimdi olduğu hem de ileride olacağı üzere, çok berrak bir şekilde, bir çiçeği –onun parlaklığını, cesurca yukarı doğru atılışını, dünyadaki ağırlığını– en berrak haliyle duyumsar gibi duyumsayabildiğim halde, şüphesiz sırf kendi can sıkıntımdan, kendi aylaklı-

---

Señor C'nin son fikirler dizisi içinde beni rahatsız eden, onu başından beri yanlış mı yargıladığımı düşündüren bir tanesi var. Çocuklarla cinsellik hakkında. Tam olarak lehinde görünmese de aleyhinde de görünmüyor. Kendi kendime, Ağzının suyu o tarafa mı doğru akıyor, diye soruyorum. Yoksa niçin bunun hakkında yazsın ki?

Benim gibi bir nazenine ateşli duygular beslemesini anlayabiliyorum. Çoğu erkek öyledir. Erkek olsam ben de öyle olurdum. Fakat küçük kızlar başka. Vietnam'da kart adamlarla küçük kızları yeterince gördüm, yeterinden de fazla.

Neredeyse evrensel olan ondalık sayı sistemini benimsemiş İngilizce konuşan toplumlardaki kural size ardışık olarak yalnızca on iki ad (*one, two,... eleven, twelve*) ezberlemeniz gerektiğini, bundan sonra adlar listesinin devamını sizin de (ya *yapı* olarak ya da *öngörü* olarak yorumlanmak suretiyle) *çıkarabileceğinizi* söyler. Fakat aslında bu bile fuzuli bir gereklilik. Kuramsal olarak iki adla bile –*bir* ve *iki*– işin içinden çıkabilmelisiniz, hatta tek bir ad ve bir kavramla, ekleme (bir şeyi başka bir şeyi eklemek) kavramıyla.

Aynı hikâyeyi anlatmanın başka, daha kısa ve dilden bağımsız, sayı adlarının değil de soyut (sesli bir işarete bağlı olmaması anlamında soyut) simgelerin –*1, 2, 3*...– kullanıldığı bir yol daha var. Fakat bu kısaltmanın bedeli, düğmelere dokunurken, öğreticinin sıraya göre listeden okuyan sesiyle teması yitirmek.

ğımdan, kendi boş kafalılığımdan giderek saplantı haline getirdiğim –tabii cinsel dürtüleri ufalmış ve peşinde olduğu şeyle, meftunu olduğu nesneden gerçekte ne beklediğiyle ilgili yalnızca müteredditbir belirsizlik yaşayan bir adamınkine saplantı denebilirse– bu kadının zihninde neler döndüğünü kavrayabilmekten uzaktım.

Pornografi hakkındaymış gibi görünen, ama aslında cinsellikle ilgili olan iddiası şöyle: On iki yaşında, ama sahiden on iki yaşında olan biriyle cinsel ilişkiye giren bir adamı filme çekmek yasaklanmalı, buna bir itirazı yok, çünkü bir kamera önünde olsa da olmasa da çocuklarla cinsel ilişki bir suç eylemidir. Oysa on ikisindeymiş gibi yapan on yedi yaşında biri için durum tamamen farklı. Bir cinsellik sahnesi yasal olarak reşit bir oyuncuyla çekiliyorsa o birdenbire sanat halini alıyor ve sanat olunca hiçbir sorun kalmıyor.

İlk tepkim ona dönüp, Çocuk gibi görünen ve çocuk rolü oynayan bir oyuncunun gerçekte öyle olmadığını ne bileceksin, diye sormak oluyor. Film jeneriklerinde ne zamandır herkesin adının yanında parantez içinde yaşları ve doğum belgelerinin noter tasdikli suretleri veriliyor? Dünyaya dön!

Bütün matematik, öğrenicinin *bellediği*, yani sıradaki sayıyı adlandırmanın kuralını kaptığı andan itibaren başlıyor. Bütün matematik benim *sayı sayma* kabiliyetime dayanıyor – benim N adını bildiğimden hareketle, adını önceden bilmeksizin ve sonsuz bir listeyi ezberlemeksizin, N+1'i adlandırma kabiliyetime. Matematiğin önemli bir bölümü sayamadığım (dizinin bir sonraki elemanının, sözgelimi, bir sonraki irrasyonel sayının adını çıkaramadığım) durumlara, sayabildiğim durumlar cinsinden değişik bir biçim veren kurnazca manevralardan oluşur.

Matematikle uğraşanların çoğu, sayıları işlem yaptıkça kurduğumuz anlayışına göre hareket eder: *Bir* veriliyse, *verili sayıya bir daha ekle*, kuralını uygulayarak *iki*'yi kurarız; sonra aynı

Mütevazı bir daktilocu olmanın faydası bu. Ve sonra aklımdan geçenleri okumuş gibi şöyle dedi: Kız Señor'u en mahrem derinliklerine kadar tanırken, Señor onun içinde neler olup bittiğinden habersizdir.

Kaseti Alan'a dinletince zayıf halkaya hemen parmak bastı. Alan fişek gibidir, göz açıp kapayana kadar konunun özünü anlar. Gerçeklerle algılar arasında bir çizgi çekmeye çalışıyor, dedi. Ama her şey zaten algıdır. Kant bunu kanıtladı. Kantçı devrim bununla ilgilidir. Ne yapsak numenlere erişemiyoruz işte. Yani son tahlilde hayatın hepsi bir algılar toplamı. Filmler de öyle, ama parça parça – mekanik bir göz üstünden saniyede yirmi dört algı. Salondaki seyirci bir çocuğun tecavüze uğradığını algılıyorsa o çocuk tecavüze uğruyordur, nokta; toplumsal fikir birliği, hikâyenin sonu. Ve bir çocuk tecavüze uğruyorsa, o zaman hop, kodesi boylarsın; sen de, mali destekçilerin de, yönetmenin de, bütün ekibin de: suça katılanların alayı – yasa böyle, siyah ve beyaz. Ama seyirci yutmuyorsa, aktrisin kocaman memeleri var ve çocuk rolü oynadığı açıkça belli oluyorsa o zaman başka, o zaman ortada sadece başarısız bir film vardır.

kuralı ikiye uygulayarak *üç*'ü kurarız; ve bu sonsuza dek sürer. Sayılar orada bulunmayı beklemez (sayma işi sürdükçe kendilerine ulaşılmasını beklemez): Kuralı izleyerek onları biz birbiri ardınca, bitimsizce yoktan var ederiz.

O bakımdan sayıların adları dile aitmiş gibi görünmekle beraber dildeki kelimelere benzemez. Sözlükler yalnızca birazının dökümünü vererek sayıların başka kelimelere benzemediğinin ipucunu zaten verir. Sözgelimi hiçbir İngilizce sözlükte *yirmi üç* kelimesine ait bir madde bulamayız. Alelade kelimeler, sayı adlarının tersine, az çok keyfî olarak belirlenmiş seslerden meydana gelir.

Nereye bastığına dikkat et, dedim. Mahrem derinliklerimin sandığından daha azını görüyor olabilirsin. Daktilo etmekte olduğun düşünceler belki de en mahrem derinliklerimden gelmiyor.

Yani çektiğin çocuk pornosu iyiyse –demek istediğim, inandırıcıysa– hapse girersin, kötüyse girmezsin, öyle mi, dedim.

Özetlersen öyle, dedi Alan, aldığın risk bu. Başarısız bir film çekiyorsun, para kazanmıyorsun, ama hapse de girmiyorsun. İyi bir film çekiyorsun, çok para kazanabileceksin, ama hapse giriyorsun. Artılarla eksileri yan yana koyup karar veriyorsun. Her şey böyle yürüyor, artılar ve eksilerle. Doğal adalet.

Şu sübyancılık meselesini tartışmaları için Alan'la Señor C'yi bir araya getirmek isterim. Alan onu paspas eder. İstesem ben bile onu paspas edebilirim. Onu paspas eder, zaferle çeker giderim. *Benim kukla olduğumu mu sandın,* derim. *Satır aralarını okuyamadığımı mı sandın? Paran senin olsun, ona ihtiyacım yok, yazılarını da kendin yaz.* Görkemli bitiş. Perde.

Dolayısıyla *park* kelimesinin geçtiği her durumda *park*'ın yerini *krap* kelimesinin alması İngilizce için çok az şeyi değiştirir. Halbuki matematikte *8163*'ün geçtiği her durumda *8163*'ün yerini *3618* alsa (ör. 8162 + 1 = 3618; 907 x 9 = 3618) işler karışır. Dilin kendisinde de kelime kurmanın bazı temel –ve bir alay istisnaları olan– kuralları olduğunu ve bunların, sözgelimi, bir fiilden hareketle onunla ilintili ismin, sıfatın ve zarfın (*etki – etkilemek – etkin – etkince*) ne olduğunu bilmemize imkân verdiğini kabul etmek gerek; fakat hiçbiri sayma kuralı, yani yeni kelimeleri (yeni sayı adlarını) sonsuzca kestirmemizi (veya kurmamızı veya bulmamızı) sağlayan kural kadar kapsamlı değil.

Sayma süreci esnasında sayıları bizim kurduğumuz tezinin önünde kimi engeller var. Sözgelimi, sonsuz denecek kadar çok asal sayı olduğunu gösterebiliriz. Fakat N'nci asal sayıyı alarak

---

Yumuşak bir sesle, "Utanç kişinin omzuna bastırdı mı," diye tekrarladı. Bu bana mahrem derinliklerden gibi geliyor.

Sarsıntıyla, nutkum tutulmuş olarak otura kaldım.

Peki seni utançtan ne esirgeyecek, Señor C, dedi. Cevap vermeyince: Seni kimin kurtarmasını bekliyorsun?

Bilmiyorum, dedim. Bilseydim yolumu bu kadar şaşırmazdım.

Señor C'nin evinde bir yerde bir pornografi zulası olduğuna bahse girmek istiyorum. Rafları karıştırıp kitapların ardında saklı bir-iki *verboten*[1] video olup olmadığına bakmalı. *Emmanuelle Dört! Acaba ne hakkında,* derim. *Ve Matruşkalar XXX! Kıvırcık lüleli küçük bir kızken benim de matruşkalarım vardı. Bunları ödünç alabilir miyim? Bir-iki günde getiririm.* Acaba ne der? Kesin kıvranır. *Onlar araştırma malzemesi,* diye yalan söyler, *yazdığım bir kitap için. Araştırma mı,* diye sorarım. *Bilimsel araştırma mı? Seksolog olduğunu bilmiyordum, Señor C.*

Altmışlardan bir süprüntü, hepsi bu, diyor Alan onun için. Özgürce sevişmek, özgürce konuşmak yanlısı eski moda duygusal hippi sosyalistlerden biri; duygusal çünkü Berlin Duvarı

[1] (Alm.) Yasak. (Ç.N.)

(N+1)inci asal sayıyı kurmak için bir kuralımız olmadığı gibi sayıların asallığından emin olmak için onları nereye kadar sınamamız gerektiğini de bilmiyoruz. Bir başka deyişle, (N+1)inci asal sayı var, o yüzden kurulabilmeli, fakat evrenin ömrü dahilinde adının ne olacağını kesin olarak bilemiyoruz.

Oysa öbür yolu tutar ve sayıların kurulmadığını, onların zaten var olduğunu, bizim onları bulup üstlerine işaret koymamızı (adlandırmamızı) beklediklerini söylersek daha da yıldırıcı sorunlara davetiye çıkarırız. Benim sayma kuralım ilgili sayıya ulaştıkça onu adlandırarak (sayıp düşerek) 1'den N'ye kadar ağır ağır da olsa başarıyla ilerlememi sağlıyor, ama N adlı düğmenin hemen sağında beni bekleyenin sahiden N+1 adlı düğme olduğunu kim söyleyebilir?

Ama Filipinli küçük daktilocun bunu senin için yapamaz. Alışveriş çantalı ve boş kafalı küçük Filipinli daktilocun.

Senin boş kafalı olduğunu hiçbir zaman söylemedim.

Doğru, söylemedin, söylemeyecek kadar naziksin; ama bunu aklından geçirdin. Daha ilk dakikada geçirdin. *Şu götün güzelliğine bak*, diye düşündün, *gördüğüm en güzel götlerden biri. Ama üst tarafı bomboş. Ah bir genç olsaydım*, diye düşündün, *onu nasıl tokmaklardım*. İtiraf et. Aklından geçirdin.

çöktükten ve Sovyetler Birliği'nin tarihî bir dünya imparatorluğu değil, kimsenin istemediği tapon malları gacır gucur üreten Nuh'tan kalma fabrikalarıyla zehirli, kocaman bir çöplük olduğu anlaşıldıktan sonra sosyalizmden geriye ancak buruk bir tat kaldı. Ama Bay C ve altmışlardan kalan yoldaşları gözlerini açmaya direniyorlar. Buna dayanamazlar, son hayalleri de yıkılır. Onun yerine toplanıp bira içmeyi, kızıl bayraklarını sallayıp komünist marşlar okumayı ve barikatlar kurdukları eski güzel günleri yâd etmeyi tercih ederler. Uyan artık! – ona öyle demelisin. Dünya yoluna devam ediyor. Yeni bir yüzyıldayız. Artık zalim patronlarla açlıktan ölen işçiler kalmadı. Artık yapay ayrımlar yok. Bu gemide hepimiz beraberiz.

Zenon paradokslarının merkezindeki karanlık olasılık budur. Ok hedefini bulana kadar, der Zenon, önce yolun yarısını katetmeli; yolun yarısını katedene kadar dörtte birini katetmeli, vesaire: 1, ½, ¼,.... $½^N$, $½^{(N+1)}$,... Hedefe ulaşırken katetmesi gereken işaretler dizisinin sonsuz olduğunu kabul edersek ok oraya nasıl varacak?

Isaac Newton, hedefe doğru ilerlerken sonlu sayıdaki bölünemeyecek kadar küçük (infinitezimal) adımları toplayıp nihai bir yekûna ulaşmanın bir yolunu icat ederek Zenon paradoksunun üstesinden geldiğine inanıyordu. Halbuki paradoksun Newton'u bile aşan derinlikleri var. Ya henüz ulaşılmış N'nci adımla hiç ulaşılamamış –evrenin tarihinde hiç ulaşılamamış– (N+1)inci adım arasındaki aralıkta ok yolunu yitirecek, bir deliğe düşecek, ortadan kaybolacak olsa?

Jorge Luis Borges sayı sayma kuralına, hatta dünyayı dille kuşatmamıza müsaade eden daha temel kurallara bile yabancı bir adamı anlatan "Funes ve Sonsuz Bellek" adlı ciddi, felsefi bir masal yazmıştı. Funes bir başına gösterdiği muazzam bir akıl

---

Aşağı yukarı. Aşağı yukarı bunları geçirdim, ama o şekilde değil.

Tamam, dedi, buna alışkınım. Bana tecavüz etmeye kalkmadın ya. Kulağıma edepsiz sözler fısıldamadın ya. Bunu yapamayacak kadar naziksin. Senin için yoldan çıkmak gibi bir şey bu. Ve şimdi utanç omuzlarına çöküyor ve bunu nasıl atacağını bilmiyorsun.

İnce eleyip sık dokumak istemem, diyorum, ama sosyalistten fazla anarşist gibi geldi bana. Sosyalistler her şeyi devletin idare etmesini istemiyorlar mı? Halbuki Señor C devletin bir haydutlar çetesi olduğunu söyleyip duruyor.

Eh, doğru söylüyor, diyor Alan. Çözümlemesinin bu kısmına katılmıyor değilim. Ve devlet ne kadar müdahale ederse haydutluk o kadar çoğalır. Afrika'ya bir bak. Afrika ekonomik olarak hiçbir zaman düze çıkamayacak, çünkü orada gördüğün tek şey haydut ordularla destekli haydut devlet aygıtlarının ticari girişimlerden ve insanlardan haraç toplaması. Senin herifin sorunlarının kökü orada: Afrika'da. Adam oradan gelmiş, aklı

gayretiyle aslında bir sayı sayma sistemi olmayan bir sayma yöntemi kuruyor, N'den sonra ne geleceği konusunda varsayımlar yapmayan bir sayma yöntemi. Borges'in anlatıcısı onunla tanıştığında Funes normal insanların yirmi dört bin dedikleri sayıya kadar ulaşmış durumda.

> Yedi bin on üçün yerine (örneğin) *Máximo Pérez* derdi, yedi bin on dördün yerine de *Demiryolu*; öbür sayılar *Luis Meliá Lafinur, Olimar, sülfür, dizgin, balina, gaz, kazan, Napoléon, Agustin de Vedia* idi. Beş yüzün yerine *dokuz* diyordu... Bu birbiriyle uyuşmaz terimler çorbasının bir sayılar sisteminin tam tersi olduğunu ona açıklamaya çalıştım. Ona 365 demenin üç adet yüz, altı adet on, beş adet bir demek olduğunu ve *Zenci Timoteo* veya *kuzu kapama* "sayılarında" böyle bir çözümlemenin bulunmadığını söyledim. Funes beni ya anlamadı ya anlamak istemedi. (6)

İki şeyi karıştırıyorsun, dedim. Utancın iki farklı kaynağını, iki farklı derecesini.

Belki öyledir, belki farklı kaynakları karıştırıyorum. Sahiden farklı utanç türleri var mı? Bir kere bastırdı mı hepsinin aynı olduğunu sanırdım. Ama bunu senin takdirine bırakıyorum, uzman sensin, bilen sensin. Sendeki utanç türü hakkında ne yapacaksın, onu söyle.

---

oraya takılıp kalmış. Kafasında Afrika'dan uzaklaşamıyor bir türlü.

O benim herif değil, diyorum.

Beni duymayan Alan, Nereye baksa Afrika'yı görüyor, haydutluğu görüyor, diyor. Modernliği anlamıyor. İşletmeci devleti anlamıyor.

Eh, o da bir haydut devleti değil, diyorum.

Alan bana şüpheyle bakıyor. Yoksa onun etkisine mi giriyorsun, diyor. Sen kimden yanasın?

Borges'in kabalacı, Kantçı masalı evrende gördüğümüz düzenin aslında evrende değil, ona atfettiğimiz düşünce kalıplarında olabileceğini hatırlatıyor. Kimi açıklamalara göre icat ettiğimiz, kimilerine göre de keşfettiğimiz ve evrenin yapısının anahtarı olmasını umduğumuz veya buna inandığımız matematik de pekâlâ mağaramızın duvarlarına çiziktirdiğimiz özel –insan beyni olan insanlara özgü– bir dil olabilir.

Bilmiyorum, dedim, hiçbir fikrim yok. Utandırıcı zamanlarda yaşıyorsan utancın senin üstüne, herkesin üstüne çöktüğünü ve bu yükü çekmekten başka çare olmadığını, bunun senin kaderin ve cezan olduğunu söyleyecektim (dedim). Yanılıyor muyum? Aydınlat beni.

Sana bir hikâye anlatayım, dedi. Belki faydası olur, belki olmaz. Birkaç yıl önce bir kız arkadaşımla beraber seyahat ederken Yucatan'daki Cancún şehrindeydik. Bir barda içki içerken Amerika'dan üniversiteli oğlanlarla sohbete daldık ve gelip teknelerine bakmamız için bizi davet ettiler. Hoş çocuklardı, biz de ne olacak deyip onlarla gittik. Sonra, Yelken açmaya ne dersiniz, dediler.

Ben onun etkisine giriyor falan değilim. Sadece işletmeci devletin niçin bir haydut devleti olmadığının basit bir açıklamasını istiyorum.

Tamam, açıklayayım. Devlet yurttaşlarını korumak için kurulur. Bu yüzden vardır: bir bütün ve *aufgehoben*[1] olarak alındığında ekonomiyi oluşturan hayati faaliyetlerimizi sürdürürken bize koruma sağlamak için. Devlet ekonomiyi bir siperle çevirir. Ayrıca şimdilik, daha iyi bir kurum olmadığından, gerekli durumlarda makroekonomik kararlar alır ve yürürlüğe koyar; ama bu başka bir günün başka bir konusu.

---

[1] (Alm.) Olumlu yönde. (Ç.N.)

19. Olasılık üstüne

Einstein ünlü bir sözünde Tanrı'nın zar atmadığını söylemişti. Bununla evrene hükmeden yasaların nitelik bakımından olasılıkçılığa değil, belirlenimciliğe dayandığı konusundaki kanaatini (inancını? umudunu?) dile getiriyordu.

Einstein'ın fizik yasalarını anlayış tarzı günümüzde birçok fizikçiye biraz saf gelir. Yine de o, olasılıkçı ifadeler ve açıklayıcı değerleri hakkındaki şüphelerini gideremeyenlerin yardıma çağırdıkları sağlam bir müttefik.

Sonuçta bizi tekneyle gezmeye çıkardılar; ayrıntılara girmeyeceğim, ama onlar üç, biz iki kişiydik ve herhalde bizim aklı kıt birer yosma, birer *puta*[1] olduğumuzu düşünüyorlardı, oysa onlar doktor ve avukat çocuklarıydılar ve bizi Karayipler'de tekneyle dolaştırıyorlardı, dolayısıyla onlara borçluyduk, bize istediklerini yapabilmeliydiler. Üç kişi. Üç cüsseli genç erkek.

Ekonomiyi korumacılıkla çevirmek haydutluk değildir, Anya. Yozlaşıp haydutluğa dönebilir, ama yapısal olarak haydutluk değildir. Senin Señor C'nin sorunu yapısal olarak düşünememesi. Baktığı her yerde kişisel güdülerin işbaşında olduğunu görmek istiyor. Gaddarlık görmek istiyor. Açgözlülük ve sömürü görmek istiyor. Onun için her şey bir moralite oyunu;[2] iyiye karşı kötü. Göremediği veya görmek istemediği şey, bireylerin kendi bireysel güdülerini aşan, iyiyi ve kötüyü aşan bir yapının içindeki oyuncular oldukları. Canberra'daki ve eyalet başkentlerindeki beyler kişisel düzeyde gerçekten haydut olabilirler –bunu kabul etmeye hazırım–, nüfuzlarını satarak ve çalıp çırparak kendi gelecekleri için bir kenarda bir şeyler biriktiren adamlar olabilirler, ama bu beyler farkında olsalar da olmasalar da belli bir sistemin içinde çalışıyorlar.

---

[1] (İsp.) Fahişe. (Ç.N.)

[2] Ortaçağ Avrupa'sında karakterlerin ahlakî değerleri temsil ettikleri öğretici bir tiyatro türü. (Ç.N.)

Her gün karşılaştığımız türden gevşek bir önermeyi ele alalım: aşırı kilolu erkeklerin kalp krizi geçirme tehlikesi daha fazladır önermesini. Bu önerme dar anlamda ne söylüyor? Aynı yaştaki yüzlerce veya binlerce erkeği tarttıktan sonra, aşırı kiloya dair üstünde fikir birliğine varılmış şu veya bu ölçüte göre, onları aşırı kilolu olanlar ve olmayanlar ("normaller") şeklinde ayırıp sağlık durumlarını takip ederseniz, belli bir yaşa gelene kadar kalp krizi geçiren aşırı kilolu erkeklerin oranının kalp krizi geçiren "normal" erkeklerden daha yüksek olduğunu göreceğinizi; fakat inceleme konusu erkekler grubuna ait oran gerçekte daha yüksek *çıkmasa* bile, farklı yerlerde farklı erkeklerle farklı zaman dilimlerinde aynı araştırmayı birçok defa yinelerseniz, bu oranın nihayetinde daha yüksek *çıkacağını*; hâlâ daha yüksek değilse, araştırmayı

O gün hiç limana dönmedik. Denizdeki ikinci günümüzde arkadaşım sinir krizi geçirip tekneden atlamaya kalkınca öbürlerinin ödü koptu ve kıyının aşağısındaki küçük bir balıkçı köyüne uğrayıp bizi orada bıraktılar. Küçük bir maceranın daha sonu, diye düşünmüşlerdir, hadi gidip bir yenisine atılalım.

Piyasanın içinde, diyorum.

Nasıl istersen, piyasanın içinde olsun. Nietzsche'nin dediği gibi iyinin ve kötünün ötesinde olan piyasa. Güdüler ha iyi olmuş ha kötü, sonuçta bunlar güdü, uzun vadede birbirini dengeleyen matristeki vektörler. Ama senin adam bunu görmüyor. Sanki başka bir âlemden, başka bir çağdan geliyor. Modern dünyanın dışında kalmış. Modern ABD olgusunun tamamen dışında kalmış. ABD'ye baktığında sadece iyiyle kötünün savaşını görüyor; bir yanda Bush-Cheney-Rumsfeld şer ekseni, öbür yanda iyi teröristler ve ahbapları kültürel izafiyetçiler.

Ya Avustralya, diyorum. Bu adam Avustralya'nın nesinin dışında kalıyor?

yeterli sıklıkla yinelemeyi inatla sürdürürseniz, oranın eninde sonunda büyük *olacağını* söylüyor.

Araştırmacıya oranın eninde sonunda daha yüksek çıkacağından nasıl emin olduğunu ve aşırı kiloyla kalp krizi arasında olduğu ileri sürülen sebep-sonuç ilişkisinin buna göre nasıl kanıtlanacağını sorarsanız, sorunuz farklı bir şekilde ifadeye konacak ve şu minvalde cevaplandırılacaktır: "Yüzde doksan beş eminim," veya, "Yüzde doksan sekiz eminim." Yüzde doksan beş emin olmak ne demek, diye sorabilirsiniz. "Yirmi vakadan en az on dokuzu için doğru çıkacaktır demek; veya yirmide on dokuz olmasa bile yirmi binde on dokuz bin için," diye cevaplayacaktır araştırmacı. Peki şimdiki vaka kaçıncısı, diye soruyorsunuz: on dokuzuncu mu yirminci mi; on dokuz bininci mi yirmi bininci mi?

Fakat yanılıyorlardı. Macera bitmemişti. Cancún'a geri dönüp polise suç duyurusunda bulunduk, tüm isimleri, tüm ayrıntıları verdik, onlar da arama emri çıkartıp oğlanları demir attıkları ilk limanda tutukladılar, yatlarına el kondu ve olay, Connectiuct'ta mı ne, gazetelerde boy gösterince boğazlarına kadar boka battılar.

Avustralya siyasetini anlamıyor. Büyük meseleler bulmak için aranıyor, bulamayınca da hakkımızda ferman buyuruyor: Avustralyalılar dar fikirli, dünyadan habersiz, duyarsız (kanıt için zavallı David Hicks örneğine bakılabilir); uygulanan siyasete gelince, o da içerikten yoksun, kişilik yarışmalarından ve argo maçlarından ibaret. Eh, Avustralya'da büyük meseleler yok tabii. Hiçbir modern devlette yok, artık kalmadı. Modernliğin tanımı bu zaten. Büyük meseleler, önem taşıyan meseleler halledildi. Siyasetçiler bile bunu aslında biliyorlar. Siyasette artık hareket kalmadı. Siyaset bir yan gösteri. Ve senin adamın buna minnettar olacağına aksilik yapıp beğenmiyor. İnsanların darbeler tezgâhlayıp birbirini öldürdüğü, güvenliğin olmadığı ve herkesin parasını yastık altında tuttuğu eski usul siyaset istiyorsa Afrika'ya geri dönsün. Orada kendini çok daha evinde hisseder.

Şimdiki vaka kaçıncı? *Ben* kaçıncı vakayım? Fazla yemekle fazla yemenin sonuçları hakkındaki iddialarınız *bana* ne ifade ediyor? *Eğer* kalp krizi geçirmemek istiyorsam ölçülü yemeliyim – çıkarmam gereken ders bu. Peki *eğer* ölçülü yersem kalp krizi *geçirmeyeceğimin* güvencesi veriliyor mu? Hayır. Tanrı zar atıyor. Olasılıkçı iddiaların doğasında örneklerle yanlış çıkarılmak yok. Onlar yalnızca başka nesne kümeleri üstünde yapılan başka araştırmalarla olasılık olarak doğrulanabilir veya yanlışlanabilir; üstelik yanlış çıkarmalar da ancak, "Olasılıklar aşırı kilolu erkeklerin kalp krizi geçirme tehlikesinin daha fazla olduğu iddiasını desteklemiyor ve o bakımdan olasılıkla geçerli değil," şeklinde formüle edilebilir.

Çok yerlerse kalp krizi geçirme "tehlikelerinin daha fazla" olacağı söylenen insanlar gerçek hayatta buna nasıl tepki veriyorlar? Tepkilerden biri şu: "Yemeğimi ağız tadıyla yiyemeyeceksem yaşamanın anlamı ne?" Yani artılar ve eksiler hesabıyla kısa ve

---

Bu hikâyeyi niye anlatıyorum? Çünkü polise gittiğimizde çok nazik, çok canayakın bir adam olan *jefe*, polis şefi bize dedi ki, Bunu yapmak istediğinize emin misiniz (demek istediği, bu hikâyenin duyulmasını istediğinizden emin misiniz)? Çünkü, biliyorsunuz, namussuzluk, *infamia*, sakız gibidir, değdiği yere yapışır.

Alan kırk iki yaşında. Ben yirmi dokuz. Cuma akşamı. Dışarıda iyi vakit geçiriyor olabilirdik. Ama biz ne yapıyoruz? Baş başa oturuyor, bira içiyor, gökdelenler arasından görebildiğimiz tek şey olan Darling Limanı uzantısındaki trafiği seyredip zemin kattaki moruğun anarşist mi sosyalist mi olduğunu tartışıyoruz. Daha doğrusu baş başa oturuyoruz ve Alan bana zemin kattaki moruğun neyin nesi olduğunu anlatıyor. Alan'ı eleştiriyor değilim, ama sosyal yaşantımız yok. Alan benim ondan daha öncesinden tanıdığım arkadaşlarımı sevmiyor, onun da hafta boyunca yeterince gördüğünü söylediği iştekiler dışında bir arkadaşı yok. Yani bir dala tünemiş iki yaşlı ve yalnız karga gibiyiz burada.

Sence de Señor C'ye fazla vakit ayırmıyor muyuz, diyorum.

Tamamen aynı fikirdeyim, diyor Alan. Neden konuşalım?

şişko bir hayat, uzun ve sıska bir hayattan yeğ. "Dedem de şişmandı ama doksan yıl yaşadı," şeklindeki bir başka tepki de, "Siz bunun tüm erkekler için geçerli bir yasa olduğunu söylüyorsunuz, ama ben bunu örnekle yanlışladım bile," demeye getiriyor. Benim tepkimse şöyle: "*Tehlikesi daha fazla* ifadesini anlamıyorum. Lütfen daha sade bir dille anlatın, *şans, olasılık* gibi soyut kavramları içermeyen bir dille." (Anlatılamıyor.)

Olasılıkçı önermeler kendi başlarına küçük bir âlem oluşturur. Olasılık belirten ifadeler ancak yine olasılık belirten ifadelerle açıklanabilir. Halihazırda olasılık belirten ifadelerle düşünmüyorsanız olasılıklar âleminden gelen öngörüler size boş gelir. Sfenks'in, Oidipus'a, belki babasını öldürüp annesiyle evleneceğini söylediğini hayal edebiliyor musunuz? İsa'nın belki yine geleceğini söylediğini hayal edebiliyor musunuz?

Benim ne cevap verdiğimi biliyor musun? Yirminci yüzyıldayız, *capitano* (o vakitler hâlâ yirminci yüzyıldı). Yirminci yüzyılda bir erkek bir kadına tecavüz etti mi onun namussuzluğu erkeğe aittir.

Konuşmak istemiyorum, diyorum. Bir şey yapmak istiyorum.

Sinemaya gidebiliriz, diyor Alan. Görmeye değer bir şey varsa. İster misin?

Sen de istersen, diyorum. Demediğim şey: Değişiklik olsun diye yeni bir şey yapsak?

Señor C'nin Tanrı, evren ve daha bir sürü şey hakkında düşünceleri var. Düşüncelerini kaydediyor (homur homur), ben de görevime sadık olarak onları daktilo ediyorum (çatada çutada) ve ileriki bir aşamada Almanlar kitabı alıp dikkatle mütalaa ediyorlar (*ja ja*). Alan'a gelince; Alan bütün gün bilgisayarının karşısında kambur kambur oturduktan sonra eve geliyor ve faiz oranlarıyla Macquarie Bankası'nın son hamleleri hakkındaki düşüncelerini anlatıyor, ben de yine görevime sadık olarak onu dinliyorum. Peki ya ben? Benim düşüncelerimi kim dinliyor?

Bunu söylerken neyi gözden kaçırıyorum? Kuantum fiziğinin olasılıkçı yasalarının, eski belirlenimci yasalara göre, evreni daha iyi –daha iyi, çünkü evrenin özü bir bakıma kararsız ve o yüzden de yasalar doğası gereği gerçeklikle daha uyumlu– anlamamızı sağlayacak bir yol gösterdiğini mi? Şimdiyle gelecek arasındaki ilişkilere dair öngörülerle örneklenen düşünme tarzının tarihe karışmış bir zaman anlayışına dayandığını mı?

Yalnızca olasılık belirten ifadelerle dile getirilebilen kuralların *hepsini* silecek olsak hayat neye benzer? "Filanca ata bahis oynarsan belki de paranı kaybedeceksin." "Hız sınırını aşarsan belki de tutuklanacaksın." "Ona teklifte bulunursan belki de reddedileceksin." Olasılıkları azaltmanın halk arasındaki karşılığı *risk almak*'tır. Risk alınan bir hayatın kurallı bir hayattan (belki de?) daha iyi olmadığını kim söyleyebilir?

Utanç erkeğe yapışır, kadına değil. En azından benim geldiğim yerde öyle. Ve arkadaşım da ben de kâğıtları imzalayıp oradan çıktık.

Ee, dedim.

Rahatsız olduğum bir şey daha var. Señor C, David Hicks'in çilesine gösterilen kayıtsızlığın da kanıtladığı üzere, Avustralyalıların duyarsızlaştıklarını söylüyor, diyor Alan. Ama Señor C, David Hicks'in adını ilk kez dün daktilo ettiğim bölümde anıyor ve onu da Alan'a daha hiç açmadım (fırsatım olmadı). O zaman nasıl oluyor da David Hicks'i biliyor? Arkamdan dosyalarımı mı karıştırıyor? Bunu niçin yapsın?

20. Talan üstüne

Beyaz Güney Afrikalıların benden önceki kuşağı, yani aileminkiler, eski kabile Afrika'sından insanların iş arayışıyla topluca şehir ve kasabalara göç etmeye, yerleşmeye ve çocuk yapmaya başladığı tarihin önemli bir dönemine tanıklık ettiler. Annemle babamın kuşağı bu tarihî dönemi feci şekilde yanlış yorumladı. Üstünde düşünmeden, şehirde doğan Afrikalı çocukların o göçün anısını bir biçimde içlerinde taşıyacaklarını, eskiyle yeni Afrika arasındaki önemli bir geçiş kuşağı oluşturacaklarına dair içsel bir bilince sahip olacaklarını ve kentsel çevrelerini yeni, alışılmadık, hayranlık uyandırıcı –Avrupa'nın Afrika'ya büyük armağanı– bulacaklarını sandılar.

Ne var ki hayat böyle değil. İçine doğduğumuz dünya, her birimiz için, *bizim* dünyamızdır. Trenler, arabalar, yüksek binalar (üç kuşak öncesi), cep telefonları, ucuz giyecekler, "fast food" (şimdiki kuşak) – bunlar *şu haliyle* dünyayı oluşturur ve sorgulanmaz, hele ki yabancıların bir armağanı, harikulade bulunup minnet duyulacak bir armağan olarak hiç görülmezler. Şehirde doğan çocuk kırsaldan iz taşımaz. "Modernliğe acılı geçiş" süreci

---

Eesi yok. Hepsi bu. Gerisi seni ilgilendirmez. Sen utancın yükünden kamburla dolaştığını söyleyince aklıma eski günlerde tecavüze uğrama talihsizliğini yaşayıp ömürleri boyunca siyah giyinmek zorunda kalan kızlar, siyah giyinip bir köşede oturan ve hiç partilere gidemeyip hiç evlenemeyen kızlar geliyor. Yanılıyorsun,

---

Señor C'nin bilim hakkında anlattıklarına ne diyorsun, diye soruyorum Alan'a – sayılar, Einstein vesaire?

Alan bilimci değil, işletmeden mezun, ama matematiksel modellemenin ustası oldu, bu konuda seminerler verdi. Çok okuyor, bir sürü şey biliyor.

yoktur. Kendileri de gençler olarak çiftliklerden ve taşranın göbeğinden şehre göçen ve kırsal terbiyeyi hâlâ koruyan ailemin hamisi oldukları siyah çocuklar onlardan daha moderndiler.

Onların hatasına düşmekten ben de kurtulamadım. Cape Town'un evim olduğu yıllarda orayı, sırf orada doğduğumdan değil, mevcut haline bakınca yüzeyin altındaki geçmişini de görebileceğim derinlikte tarihini bildiğimden, "benim" şehrim olarak düşünüyordum. Oysa bugün hareket arayışıyla sokaklarında kol gezen siyah gençlerin çetelerine sorarsanız orası "onların" şehri, ben de yabancıyımdır. Bilincinizde siz ona bir yurt vermedikçe tarih cansızdır; hiçbir özgür bireyin taşımaya zorlanamayacağı bir yüktür.

İnsanlar başlarını sallayarak yeni Güney Afrika'yı suç dalgası dedikleri bir şeyin sardığını görüyorlar. Ülkenin hali ne olacak, diyorlar. Halbuki bu dalga yeni değil. Üç yüzyıl önce bu topraklara kurulduklarında Kuzeybatı Avrupalı yerleşimciler de öteden beri burada yaşayan çete veya kabileler arasındaki ilişkileri tanımlayan (hayvanların yağmalanması, kadınların yağmalanması gibi) talan uygulamasını benimsediler. Afrika'nın güneyindeki erken sömürgecilik döneminde talanın kendine özgü kavramsal bir statüsü vardı.

Bay C. Eski kafa. Alan'ın deyişiyle, yanlış analiz. Şiddet, işkence, tecavüz, ne olduğu fark etmez: Önemli olan şu ki, senin

---

Söylediği her şey saçma, diyor Alan. Buna ben matematiksel mistisizm diyorum. Bir sayısının doğasına kıyasla iki sayısının doğası üstüne gizemli birtakım ıvır zıvır değil matematik. Matematik hiçbir şeyin doğasıyla ilgili değil. Matematik bir etkinliktir, hedefe dönük bir etkinlik, koşmak gibi.

Topluluklar arasındaki ilişkilere egemen bir yasalar bütünü olmadığından böyle bir şeyin yasaya aykırı olduğu söylenemez. Savaş hali de değildi. Daha çok bir sporu andırıyordu; ciddi dokundurmaları olan kültürel bir etkinlik gibi, dünün Avrupa'sındaki komşu kasabalar arasında yapılan ve bir kasabadan genç erkeklerin öbür kasabanın genç erkeklerince korunup savunulan bir tılsımını zorla almaya çalıştıkları savaş yüceltmesi yıllık yarışlar gibi. (Bu yarışlar sonraları top oyunları olarak resmîleşecekti.)

Güney Afrika'nın siyah bölgelerinden binlerce insan, özellikle gençler, her sabah kalkıp tek tek veya çeteler halinde beyaz bölgelere akınlar düzenliyorlar. Sorsanız yağmalamak onların işi, mesleği, eğlencesi, sporu: mümkünse dövüşmeden, mülkün resmî koruyucusu polise yakalanmadan neyi alıp eve götürebileceklerini görmek.

Sömürge valileri için talanlar, savaşa dönüşebilecek bir misillemeler dizisine yol açabilmesi bakımından tam bir başbelasıydı. Sonradan *apartheid*[1] denen şeyse, silahlı çiftçilerin asırlarca kökünü kurutamadığı bir uygulamaya verilen yeni model bir toplum yönetme karşılığı. Güney Afrika şehirlerinin etnik çeşitlilik gösteren modern bir görünüm kazanmaya başladığı 1920'lerde, anılan çiftçilerin şehirli çocukları, siyah mahallelerden gelen akınlar

---

yanlışın olmadığı sürece, sen kendin sorumlu olmadığın sürece o utanç sana yapışmaz. Yani kendini boş yere üzüyorsun.

Koşmanın doğası olmaz. A'dan B'ye acele gitmek için yaptığın şeydir koşmak. Matematik de S'den C'ye, sorudan cevaba hızla ve güvenilir bir şekilde gitmek için yaptığın şeydir.

[1] Apartheid: (Hollanda dili, Ayrımcılık) Güney. Afrika Cumhuriyeti'nde 1994 yılına kadar yürürlükte kalan ve beyaz olmayan ırklar arasında yasal olarak bir ayrımı öngören politika. Uluslararası terminolojide, ırkçılık siyasetinin egemen olduğu hükümetlerce yönetilen rejimlere Apartheid rejimi denir. (Y.N.)

konusunda iki genel tercihle karşı karşıya kaldılar. Biri tepkiseldi: yağmayı suç olarak tanımlamak ve yağmacıları takip edip cezalandırmak üzere onlara karşı bir polis gücü oluşturmak. Öbürü önleyiciydi: siyah ve beyaz bölgeler arasında sınır çekip buraya polis dikmek ve siyahların beyaz bölgelere yaptıkları her izinsiz geçişi doğrudan suç olarak tanımlamak.

Tepkisel seçeneğin üç yüz yıllık bir başarısızlık sicili vardı. Beyazlar 1948'de ikinci yönteme oy verdiler, gerisi zaten tarih. Sınır müessesesi siyahlar için yukarı yönlü, beyazlar için de aşağı yönlü toplumsal hareketliliği hemen hemen imkânsızlaştırarak sınıf ve ırk düşmanlığını koyulaştırıp kaskatı bir kütle haline getirdi; sınırları polisle koruma altına almak için yaratılan düzen de *apartheid* devleti için pahalı, dallı budaklı bir bürokrasi halini aldı.

İşte bu kadar. O söyleyeceğini söyledi, derdini anlattı. Sıra bende.

Bekledim, ama gerisi gelmedi.

Ya olasılık, diye soruyorum? Olasılık hakkında anlattıklarına ne diyorsun – onca palavraya?

21. Özür dilemek üstüne

John Hirst, *Avustralya Tarihinde Mantık ve Mantıksızlık* başlıklı yeni kitabında beyaz Avustralyalıların, ülkelerini zaptedip ele geçirdikleri Aborijin Avustralyalılardan özür dilemesi gerekip gerekmediği meselesine geri dönüyor. Şüpheci bir tutumla, zararı tazmin etmeksizin özür dilemenin bir anlamı olup olmadığını, bunun aslında bir "mantıksızlık" olup olmadığını soruyor.

Yalnız Avustralya'ya yerleşenlerin torunları için değil, onların Güney Afrika'daki benzerleri için de yakıcı bir soru bu. Güney Afrika'daki durum bir bakıma Avustralya'dakinden iyi: Çiftlik arazilerinin beyazlardan siyahlara devri, bu devir zorla dayatılsa bile, Avustralya'dakinin tersine, uygulanabilir bir ihtimal. Küçük ölçekli çiftliklerin ülke ekonomisindeki önemi giderek azalsa da toprağın, ekin ekip hayvancılık yapılabilecek hektarlar mesabesindeki toprağın mülkiyeti büyük bir simgesel değere sahiptir. Dolayısıyla beyaz ellerden siyahlara devredilecek her parsel, tazmin yoluyla adaletin yerine getirilmesi sürecinde bir adım sayılacaktır ki, sürecin tamamlanması ancak eski statükonun iadesiyle mümkün.

Alttan gelen baskının hafif ve kesintili olduğu Avustralya için böyle çarpıcı bir hareket düşünülemez. Yerli kökenden olmayan Avustralyalıların hiç de azımsanmayacak bir kesimi bu me-

---

Kimse ada değildir, dedim. Anlamsızca baktı. Hepimiz bütünün bir parçasıyız, dedim. Hiçbir şey değişmiş değil, Bayan Anya.

Onlar da saçma, diyor Alan. Cahilce saçmalıklar. Yüz yıl geride kalmış. Zaten olasılıkçı bir evrende yaşıyoruz, bir kuantum evreninde. Schrödinger bunu kanıtladı. Heisenberg bunu kanıtladı. Einstein kabul etmedi, ama yanıldı. Sonunda yanıldığını kabul etmek zorunda kaldı.

selenin, tıpkı ABD'de yerlilerin toprak üstündeki haklarının unutulup gitmesinin, yok olmasının sağlandığı gibi, öylece unutulup gitmesini umuyor.

Bugünkü gazetede yer alan bir ilana göre yasal yükümlülükler alanında uzman Amerikalı bir avukat 650 dolarlık bir saat ücreti karşılığında, yükümlülük kabul etmeden nasıl özür dileneceği konusunda Avustralyalı şirketlere yol gösteriyormuş. Bir zamanlar simgesel anlamların en yükseğini ifade eden resmî özür, işadamları ve siyasetçilerin bugünkü iklimde maddi kayba uğramadan da erdem taslamanın yolları olduğunu öğrenmeleriyle adım adım değersizleşiyor.

Bu gelişme tavırlarda yirmi-otuz yıl önce görülmeye başlayan kadınsılaşma ve duygusallaşmayla ilişkisiz değil. Ağlamayacak kadar katı veya özür dilemeyecek kadar inatçı olan –daha doğrusu, (inandırıcı bir şekilde) ağlama gösterisi yapmayan, (inandırıcı bir şekilde) özür dileme gösterisi yapmayan– erkekler dinozor veya alay konusu haline geldiler, bir başka deyişle, modaları geçti.

Utanç silinmez. Gitsin demekle gitmez.

Ya kuantum evreninden önce, diye soruyorum. Yüz yıldan daha öncesi? O zaman başka bir tür evrende mi yaşıyorduk?

Alan yine ters ters bakıyor, üstelik bu seferki sahiden çok ters, *Patron benim, sakın bunu unutma*, der gibi. Sen kimden yanasın, Anya, diye soruyor. Sinirlendiği zamanlar dışında bana hiç Anya demez.

Senden yana, Alan, diyorum. Ben her zaman senden yanayım. Sadece tartışmanın nasıl süreceğini merak ediyorum.

Önce Adam Smith aklı çıkarın hizmetine sundu; şimdi duygular çıkarın hizmetine sunuluyor. Bu son gelişmeyle samimiyet kavramının içi tamamen boşaltıldı. Mevcut "kültürde" samimiyetle samimiyet gösterisi arasında ayrım yapma kaygısı güden pek yok, imanla ibadet arasında ayrım yapma kaygısı güden olmadığı gibi. Bu gerçek iman mıdır, veya, Bu gerçek samimiyet midir, muğlak sorusuna ancak boş bakışlarla karşılık veriliyor. Gerçek mi? O da ne? Samimiyet mi? Ha, evet, ben samimiyim – öyle olduğumu söylememiş miydim?

Pahalı Amerikalı, müşterilerine gerçek (samimi) veya gerçek (samimi) görünümlü sahte (samimiyetsiz) özür dileme gösterisi yapmanın değil, haklarında dava açılmaya meydan vermeden özür dilemenin yollarını gösteriyor. Gerek onun, gerek müşterilerinin gözünde senaryosu olmayan, provası yapılmayan bir özür muhtemelen aşırı, münasebetsiz, yanlış hesaplanmış, o yüzden de sahte bir özür olacaktır, yani paraya, her şeyin ölçüsü paraya mal olan bir özür.

Jonathan Swift, şu saatte hayatta olmalıydın sen.

Yapışkanlığından hiçbir şey kaybetmedi. Senin üç Amerikalı oğlan – onları hiç görmedim, ama yine de beni utandırıyorlar.

Doğru, Alan'dan yanayım. Alan'ın yanındayım ve bir adamın yanında olmak demek ondan yana olmak demek. Fakat şu son zamanlarda onunla Señor C arasında, bir yanda katı kesinlikler, öbür yanda katı düşünceler arasında sıkıştığımı hissediyorum, o kadar ki, bazen çekilip kendi başıma kalmak istiyorum. El Señor'un düşünceleri seni bu kadar tahrik ediyorsa, demek istiyorum Alan'a, neden daktilocu sen olmuyor, onları sen daktilo etmiyorsun? Ama buna zahmet etmez, sadece teypten kaseti dinleyip onu çöpe fırlatır. *Saçma,* diye bağırır. *Zırva! Zırva! Zırva!* Yaşlı boğayla genç boğa güreşe tutuşurlar. Ya ben? Ben de etkilemeye çalıştıkları, antikalıklarından canı sıkılan dişi danayım.

22. Avustralya'ya iltica üstüne

Avustralya'da sığınmacılara olan yaklaşımı anlamak için elimden geleni yapıyorum, ama anlayamıyorum. Beni şaşırtan şey iltica başvurularını düzenleyen yasalar değil –ne kadar katı da olsalar hiç olmazsa akla yakın bir şekilde savunulabilirler–, onların uygulanma biçimi. Böyle terbiyeli, cömert, hoşgörülü insanlar nasıl oluyor da kıyılarına basbayağı çaresiz ve meteliksiz varan yabancıların bunca kalpsizlikle, aman bilmez bir duyarsızlıkla muamele görmelerine göz yumabiliyorlar?

Galiba cevap, insanların buna öylesine göz yummadıkları. Galiba insanlar bundan o derece rahatsızlar, o derece iğreniyorlar ki, kendilerini ve terbiye, cömertlik, hoşgörü gibi duygularını kurtarabilmek için gözlerini ve kulaklarını kapamak zorunda kalıyorlar. Doğal bir davranış biçimi, insanca. Üçüncü Dünya toplumlarının birçoğu cüzamlılara da aynı kalpsiz muameleyi reva görüyor.

Ayrıca yüreğinin en derinliklerinde onlar senin için hâlâ bir utanç kaynağı değilse çok şaşırırım.

Olasılıkçı söylemin dışında kalırsan, diyor Alan, olasılık bildiren ifadelerin anlamsız kaçtığını söylüyor. Göründüğü kadarıyla da doğru, diyor. Ama unuttuğu şey, olasılıkçı bir evrende zaten *olasılıkdışında duracak bir yerin olmadığı*. Bu da sayıların kendileri dışında bir şeyi temsil ettiği düşüncesinin bir devamı. Aslında sayı dediğin sayıdır, o kadar. Onlar bir şeyi temsil etmiyor. Onlar abece, matematiğin abecesi. Gerçek dünyada matematikle uğraşırken kullandığımız şeyler. Çevrene bir bak. Köprülere bak. Trafiğin akışına bak. Paranın hareketine bak. Orada sayılar iş başında. Matematik iş başında. Olasılıklar iş başında. Bilmemiz gereken de bu.

Mevcut sığınmacılık düzenini kurup şimdi onu idare edenlere gelince; düşünce dünyalarını el yordamıyla bile bulmak sahiden zor. Onlarda hiç şüphe, tereddüt yok mu? Belki yok. Mültecileri işleme koyacak basit, etkin, *insanca* bir düzen kurmayı başta isteselerdi bunu mutlaka yapabilirlerdi. Fakat onun yerine caydırıcı bir düzen yarattılar ve görülen manzara sahiden de caydırıcı. Bu düzen diyor ki: *Avustralya'ya belgeleriniz olmadan gelirseniz çekeceğiniz azap budur. Bir daha düşünün.* O bakımdan Güney Avustralya Çölü'ndeki Baxter Gözaltı Merkezi, Guantanamo Körfezi'nden pek farklı sayılmaz. *Dikkatli bakın: Çektiğimiz çizgiyi aşanların başına gelecekler bunlar. Bilmiyorduk demeyin.*

Avustralyalı yetkililer düzenin işlemesine kanıt olarak, sistemin uygulamaya konmasından bu yana "yasadışı girişler" olarak adlandırdıkları sayıda meydana gelen düşüşü işaret ediyorlar. Ve haklılar: Bir caydırıcı olarak düzenin işe yaradığı açıkça ortada. Caydırıcılık,[1] *terrere*'den geliyor, yani korkutmaktan.

Avustralya'nın hiçbir zaman vaat edilmiş bir ülke, yeni bir dünya, yeni gelenlere zenginliğini sunan bir cennet adası olmadığını unutuyor insan. Burası uzak bir kraliyetin sahibi olduğu ceza kolonilerinin bir takımadasından doğdu. Önce yargı sisteminin bağırsaklarından geçmeniz gerekiyordu; sonra yeryüzünün ücra noktalarına nakledildiyordunuz. Dünyanın öteki ucundaki Avustralya ve Yeni Zelanda'da yaşamak bir ceza idi; cazip olmadığından yakınmanın bir mantığı yoktu.

Anya'yı daha önce hiç yumuşak veya sert biri olarak düşünmemiştim. Onu maddi bir biçimde tasavvur edecek olsaydım da herhalde tatlı olarak tanımlardım: tuzlu değil tatlı, gümüş değil

---

Beni gözetliyor musun, Alan, diye soruyorum sakince.

Alan bana dik dik bakıyor. Sen aklını mı kaçırdın, diyor. Seni niçin gözetleyeyim?

---

[1] İngilizcesi, *deterrence*. (Ç.N.)

Bugünün mültecileri de kendilerini dün gönderilenlerle aşağı yukarı aynı gemide buluyorlar. Birisi veya daha büyük ihtimalle bir kurul onları "işlemek" üzere bir düzen hazırlamış. Bu düzen onaylanıp benimsenmiş ve şimdi de kim olduğuna bakmaksızın, istisna olmaksızın, acımaksızın yürürlüğe konmuş, isterse insanların çöldeki bir kampta belirsiz sürelerle hücrelere kapatılmalarını, aşağılanıp çıldırtılmalarını, sonra da çıldırdıkları için cezalandırılmalarını gerektirsin.

Guantanamo Körfezi'ndeki gibi Baxter Gözaltı Kampı (düzeltiyorum: Baxter *tesisleri*) da erkek gururunu, erkek haysiyetini hedef alıyor. Guantanamo örneğinde tutsakların sonunda psikolojik olarak çökmüş, içi boşalmış adamlar olarak hapisten çıkmaları amaçlanıyor; en vahim durumlarda Baxter'da da aynı sonuçlar elde ediliyor.

---

altın, hava değil toprak. Oysa şimdi birdenbire basbayağı taş gibi, kaya gibi bir şeye dönüşüyordu. Gözlerinde saf ve soğuk bir öfke ışığı parladı.

Alan birçok konuda iyidir, ama yalanı beceremez. Söylediği her yalanı anlarım, o da bunu biliyor. Bana o yüzden dik dik bakıyor: bana gözdağı vermek için, beni korkutmak için.

Şimdiye kadar olasılık hakkında ağzımdan tek söz çıkmadı, diyorum. Nasıl oluyor da Señor C'nin bu konuda ne düşündüğünü biliyorsun?

23. Avustralya'da siyasi hayat üstüne

Judith Brett, John Howard'ın Avustralya'sı üstüne okuduğum son incelemesinde, Avustralya Liberal Partisi'nin, Margaret Thatcher gibi, toplumun varlığına inanmadığını belirtiyor. Yani bu partinin bir şeye tekme atamadıkça onun var olmadığını ilan eden bir deneysel ontolojisi var. Tıpkı Thatcher'ın gözünde olduğu gibi onun gözünde de toplum, akademideki sosyologların icat ettiği bir soyutlama. (7)

Liberallerin inandıkları şeylere gelince: (a) birey, (b) aile ve (c) ulus. Aile ve ulus, bireyleri kapsamına alan nesnel açıdan mevcut (tekmelenebilir olması anlamında) iki kümedir. Ulusa ve aileye doğuştan, kaçınılmazcasına aittir birey. Aile düzeyiyle ulus düzeyi arasındaki öbür tüm kümeler gönüllülük esasına dayanır: Hangi futbol takımını tutacağınızı –hatta bir futbol takımı hiç tutmamayı– tercih edebileceğiniz gibi dininizi, isterseniz sınıfınızı bile tercih edebilirsiniz.

Sakın nasıl hissettiğimi bana anlatmaya kalkma, diye tısladı. Endamı asalete yetmemesine, üstelik giyimi de uygunsuz olmasına rağmen bir kraliçe gibi olanca azametiyle diklendi. *Sen ne bileceksin!*

Ben seni gözetlemiyorum, diye yaygarayı basıyor Alan. Öyle bir şeyi asla yapmam. Ama madem sordun, nereden bildiğimi sana söyleyeyim. O evdeki bilgisayarda bir raporlama programı var. O program bana neler yaptığını rapor ediyor.

Neye uğradığımı şaşırdığımdan bir an dilim tutuluyor. Sonunda, İyi de bunu niçin yapasın, diye soruyorum. Zaten bilgisayar kullanamıyor, gözleri bozuk. Sana söylediğimi sanıyordum. Beni o yüzden tuttu.

Howard'ın sırf çok çalışma ve tasarrufla kökünüzü geride bırakıp Avustralyalı büyük sınıfsızlar takımına katılabileceğiniz konusundaki inancında saf ve hatta dar kafalı bir yan var. Öte yandan, Howard'ın Avustralyalılara özgü –ve onları tanımlayan bir özellik– olarak gördüğü genel iyi niyet, insanları içlerinde doğdukları şartları aşmaya özendiren şeyin ta kendisi. (Bu konuda insanların doğduğu sınıfa görünmez bağlarla bağlandığı anavatan Büyük Britanya ile bir karşıtlık görecektir.) Ve refah dönemlerinin iyi talihi de Howard'ın görüşünü destekler niteliktedir: Bugünün orta sınıf –Liberaller için her şey demek olan ekonomik ölçütlere göre orta sınıf– Avustralyalılarının epeyce bir bölümünün geçmişi işçi sınıfına dayanır.

Topluma olan bu basit yaklaşımın yetersizliği ırk ve kültür konularında belirginleşir. Liberallerin gözünde ırkçılığın olmadığı bir Avustralya, ister Aborijin ister başka bir ırksal kökenden olsun, insanların Avustralya ulusuna tam üye ve Avustralya ekonomisine tam katılımcı ("oyuncu") olmasına hiçbir engelin olmadığı bir ülke demektir. Tam bir Avustralyalı statüsünü elde etmek için gereken şeyler yalnızca gayret, çalışkanlık ve bireyin kendine olan inancıdır.

Ertesi sabah mektup kutumda bir CD'nin yanı sıra onun daha çok bir öğrencininkine benzeyen tombul el yazısıyla bir pusula vardı:

Ama kullanıyor işte. O kadarını kesin olarak biliyorum. Hem de her gün kullanıyor. E-postası için. Ona yazdığın her şey sabit sürücüsüne gidiyor. Zaten öyle denk geldim. Sana gözlerinin yazamayacağı kadar bozuk olduğunu söylüyorsa yalan. Ama ince kas hareketlerini kontrol edemiyor. Klavyede o yüzden o kadar ağır. El yazısı o yüzden bir çocuğunkine benziyor.

Benzer bir safça iyimserlik, ırka dayalı istihdam yasalarının iptal edildiği 1990 sonrasının Güney Afrika'sındaki iyi niyetli beyazlar arasında da hüküm sürüyordu. Bu insanlar için *apartheid* rejiminin sonu demek, ırkı ne olursa olsun, ekonomik potansiyelini gerçekleştirmek isteyen bireylerin önündeki engellerin kalkması demekti. Tabii Afrika Ulusal Kongresi istihdam piyasasında siyahları kayıran yasaları geçirince şaşırdılar. Liberallere göre artık geriye adım atılamazdı, ten renginin eğitimden, hedeflerden veya azimden daha makbul sayıldığı eski günlere geri dönülemezdi.

Güney Afrika'dakiler gibi Avustralya'daki Liberaller de kimin yükselip yükselmeyeceğinin kararının piyasaya bırakılması gerektiği düşüncesindeler. Hükümet rolünü sınırlandırmalı: Bireylerin amaçlarını, isteklerini, eğitimlerini ve görünmeyen türden ne sermaye varsa hepsini piyasaya arz edebildikleri şartları yaratmalı ki, (işte ekonomi felsefesi burada artık dinî inanca dönüyor) piyasa onları katkılarıyla ("girdileri" ile) iyi-kötü orantılı olarak ödüllendirsin.

Ben ne kadar daha erken tarihlerde dünyaya geldiysem de, felsefi idealizmi ve genel olarak fikirleri küçümseyişi, kıran kırana rekabetçi bireyselliği, dar görüşlü kişisel gelişim anlayışı ve çalışkanlık ahlakıyla esas olarak aynı düşünce okulundan

---

Bu senin için daktilo ettiğim son parça. Bana böyle içten içe zarar vermene dayanamıyorum. A.

O yüzden seni tuttu. Yazılarını daktilo etmen için. Ama asıl sebep bu olmadı hiç. O herif sana takıntılı, Anya. Bunun da farkında mısın, bilmiyorum. Bana kızma. Kıskançlığımdan değil. Burası özgür bir ülke. Neye takacağı onun bileceği iş. Ama bilmen gerek.

yetiştim. Benim zamanımda eksik olan tek şey piyasaya olan inançtı. Annemden öğrendiğime göre piyasa, ödüllendirdiği bir talihliye karşılık yüzlercesini ufalayıp öğüten karanlık ve uğursuz bir değirmendi. Annemin kuşağı piyasaya karşı belirgin derecede modern-öncesi bir tutum takınmıştı: Piyasa şeytan işiydi; ancak kötüler orada refaha kavuşurdu. Çalışkanlığın bu dünyada ödüllendirilip ödüllendirilmeyeceği belli değildi; fakat çalışmaksızın ödül olmayacağı kesindi, tabii kötüler, "hilekârlar" hariç. Beğendikleri romancıların beslediği bir düşünce tarzıydı bu: Hardy, Galsworthy ve trajik natüralistler.

Küçük tasarılarımı bugün bile aptalca bir inatla sürdürmem bu yüzden. Kayda değer sonuçlar versin ya da vermesin, emeğin kendi başına iyi bir şey olduğuna inanmakta diretiyorum. Hayatıma göz atan bir iktisadi akılcı başını sallayarak gülümseyebilir ancak.

"Hepimiz küresel piyasada birer oyuncuyuz: Rekabet etmezsek yok oluruz." Piyasa bizim olduğumuz yer, kendimizi bulduğumuz yer. Buraya nasıl geldiğimizi sormasak da olur. Tercih hakkı tanınmayan bir dünyaya doğmak gibi bu, bilinmeyen bir annebabaya evlat olmak gibi. Buradayız, o kadar. Ve şimdi kaderimizde yarışmak var.

Pusulayı masada önüme dik bir şekilde koydum. Bunu nasıl okumalıydım?

Başka neyi gözetliyorsun, Alan? Bana söylemediğin başka ne var?

Sessiz kalıyor.

Piyasaya gerçek bir inanç besleyenler için, hemcinslerinizle yarışmaktan hoşlanmayıp çekilmeyi tercih ettiğinizi söylemek anlamsız. İsterseniz çekilebilirsiniz, derler, ama rakiplerinizin çekilmeyeceği muhakkak. Silahlarınızı bıraktığınız an mahvolursunuz. İstesek de istemesek de herkese karşı açılmış bir savaşa kilitlenmiş durumdayız.

Halbuki piyasanın Tanrı yapısı olmadığı kesin – Tanrı veya Tarihin Ruhu. Madem onu biz yaptık, bozup daha sevecen bir biçimde tekrar yapamaz mıyız? Dünya niçin, sözgelimi, sıkı bir dayanışma içinde çalışılan bir arı kovanı veya karınca yuvası olamıyor da öl-veya-öldür türünden bir gladyatör amfiteatrı olmak zorunda?

Sanatlar konusunda hiç olmazsa şu söylenebilir ki, her sanatçı en iyiyi yapmaya çalışmakla beraber, sanat âlemini rekabetçi bir cengele çevirme girişimleri pek başarılı olamadı. Rekabetçi sporlara para akıtan iş dünyası sanat yarışlarına da yatırım yapmaya bayılıyor. Fakat sanatçılar spor âlemindekilerden farklı olarak işin aslının rekabet olmadığını, bunun yalnızca önemsiz bir gösteri olduğunu biliyorlar. Son tahlilde sanatçıların gözü yarışta değil, doğruda, iyide ve güzelde.

Sadece daktilocumdan sözleşmenin sona erdiğinin ihbarnamesi olarak mı? Ruhu hayal ettiğimden de büyük bir azap çeken genç bir kadının imdat çığlığı olarak mı?

Benim hakkımda gizlice bir şeyler yazdığını mı ima ediyorsun? Özel günlüğünü mü okuyorsun? Çünkü eğer okuyorsan buna gerçekten çok kızarım. Ne rezillik! Ne rezillik! Keşke şu işe hiç bulaşmasaydım. Ama bana gerçeği söyle: Onun özel düşüncelerini mi didikliyorsun?

(Paragöz bireyciliğin toplu ilerleyişi insanı nasıl da tepkici idealizm köşesine sıkıştırıyor?)

Ya Avustralya İşçi Partisi'nden ne haber? Peş peşe seçim yenilgisine uğrayan AİP, önderlerini dar bir siyasi grup içinden, siyaset ve parti dışında bir hayat tecrübesi olmayan insanlardan çıkarmakla eleştiriliyor. Bu eleştirinin yerinde olduğundan şüphem yok. Fakat AİP bu konuda yalnız değil. Demokraside siyasilerin halkı temsil etmesinden hareketle onların halkı örnekledikleri sonucuna varmak temel bir yanılgı. Olağan siyasilerin hayatı ordu veya mafya mensuplarının ya da Kurosava'nın haydut çetelerinin kapalı hayatına çok benzer. Kişi mesleğe merdivenin en alt basamaklarından başlar, ayak işlerine koşar, casusluk yapar; sadık ve itaatkâr olduğunu, mutat aşağılamalara seve seve katlandığını ispatladıktan sonra asıl çeteye kabul edilir; sonrasında sorumluluğu bizzat çete başınadır.

Sevgili Anya, diye yazdım:

Onun özel düşünceleri beni fare boku kadar ilgilendirmiyor. Beni ilgilendiren başka şeyler.

Ne gibi şeyler?

Alan küçük bir çocuk gibi kıpırdanıyor, ama utancı derine gitmiyor. Nasıl bir çocukluk geçirdiğini biliyorum: yalnız, güvensiz, çaresizce dikkat çekmek isteyen. Benimle tanıştığı andan beri övgü ve ilgi bekliyor. Annesinin yerine geçmiş gibiyim. Şimdi de yeni sırrını paylaşmak için can atıyor.

24. Sağ ve Sol üstüne

Gelecek hafta Kanada'da genel seçimler yapılacak ve konuşulanlara göre Muhafazakârlar kazanacakmış. Batı ülkelerinin Sağ'a kaymasına hayret ediyorum. Verilecek küçük bir fırsatta Sağın onları nereye götüreceğinin örneği ABD'de dururken seçmenler yine de onlara oy veriyor.

Usame bin Ladin öcüsü en uçuk rüyalarında bile göremeyeceği kadar başarıya ulaştı. Kalaşnikoflar ve plastik patlayıcılar dışında hiçbir silahı olmayan o ve takipçileri Batı'yı yıldırıp moralini bozdu. Batı'nın siyasi hayatındaki kabadayı, otoriter, askerî damar için Usame tanrıların bir nimeti.

Avustralya ve Kanada'daki seçmenler ürkmüş koyunlar gibi davranıyorlar.

Benim için vazgeçilmez oldun – hem benim için hem de eldeki tasarı için. Müsveddeyi bir başkasına emanet etmeyi hayal bile edemiyorum. Bir çocuğu öz annesinden koparıp bir yabancının bakımına vermek gibi bir şey olur bu.

Mali durumu gibi şeyler, diyor. Sana söylemiştim. Öldükten sonra servetine ne olacağı gibi şeyler. O ehliyetsiz biri, Anya, mali açıdan ehliyetsiz. Yüzde dört buçuk faizle banka hesabında yatan üç milyon dolardan fazlası var – *üç milyon!* Vergisini düşersen yüzde iki buçuk kalır. Yani reel anlamda her gün parası *eriyor*. Ve öldüğünde o üç milyona ne olacağını biliyor musun? 1990 Eylül tarihli hiç değiştirilmemiş bir vasiyetnamesi var, buna göre tüm serveti –parası, dairesi ve içindekiler, artı telif hakları gibi maddi olmayan varlıkları– kız kardeşine gidiyor. *Halbuki kız kardeşi yedi yıl önce ölmüş.* Kontrol ettim. İkinci derecedeki vâris de bir hayır kurumu, kardeşinin eskiden çalıştığı ve laboratuvar hayvanlarının tedavisiyle ilgilenen işe yaramaz bir dernek.

Aşırı İslamcıların kamuoyu gündeminde hâlâ alt sıralarda yer aldığı Güney Afrika, aklı başında büyük ağabey görüntüsü vermeye başladı. Kaderin şu cilvesine bakın!

1990'lardaki ilk gelişimde Avustralyalıların en çok günlük işlerindeki hareket tarzlarını sevmiştim: içten, hakkaniyetli, göze batmayan kişisel bir gurur ve aynı derecede göze batmayan cinaslı bir ihtiyat. Aradan on beş yıl geçti ve o hareket tarzında somutlaşan kişiliğin çeşitli mihraklarca modası geçmiş, eski bir Avustralya'ya ait olarak horlandığını duyuyorum. "Eski" toplumsal ilişkilerin maddi temelleri gözlerimin önünde eriyip giderken, söz konusu ilişkiler canlı kültürel refleksler olmaktan çıkıp görgü boyutuna düşürülüyor. Avustralya toplumu –Tanrı'ya şükür!– hiçbir vakit Amerikan toplumu kadar katıksızca bencil ve acımasız olmayabilir, ama yine de o yöne doğru uyurgezer bir seyri var.

İnsanın hiç sahip olmadığı, hiçbir zaman ait olmadığı bir şeyi özlemesi tuhaf. İnsanın gerçek anlamda hiçbir zaman bilmediği bir geçmişe üzülmesi tuhaf.

Tony Judt, Avrupa'nın 1945 sonrasını işleyen yeni yayınlanmış tarihinde, dünyanın yirmi birinci yüzyılda maddi refah, aydın sosyal politikalar ve bireysel özgürlükler konusunda ABD'yi

---

Senden rica ediyorum, lütfen tekrar düşün.

Laboratuvar hayvanları mı?

Laboratuvar deneylerinde kullanılan hayvanlar. Yani para sonuçta hayvanlara gidecek. Hepsi. Vasiyeti bu, nokta! Dediğim gibi, hiç değiştirilmemiş. Hukuk nazarındaki son dileği.

O vasiyetnameyi gördün mü?

değil, Avrupa'yı örnek alabileceğini belirtiyor. Peki Avrupa'nın siyasi sınıfı bireysel özgürlüklere ne derece bağlı? Avrupa'nın bazı güvenlik örgütlerinin, işi Washington'a rapor vermeye vardıracak kadar, CIA ile işbirliği veya hempalık yaptığına dair kanıtlar var. Doğu Avrupalı kimi hükümetler ABD'nin emrine girmiş gibiler. Tony Blair Birleşik Krallığı'na egemen şartların yayılmasını bekleyebiliriz: halkta Amerika karşıtı duygular, ama Amerika'nın çaldığı müziğe göre oynayan hükümetler. Hatta SSCB günlerinde Doğu Avrupa'da var olan durumun, bilmem hangi demokrasi tanımına göre demokratik olarak seçilmiş hükümetlerin olduğu, ama kimi kilit alanlardaki politikaların bir dış güç tarafından belirlendiği ve muhaliflerin susturulup yabancı güce karşı halk gösterilerinin zorla bastırıldığı bir ulusal devletler blokunun zamanla bu kıtanın bazı yerlerinde yeniden ortaya çıktığını bile görebiliriz.

Bu kasvetli tablodaki tek parıltı, üç-beş sosyalist-halkçı hükümetin beklenmedik şekilde iktidar olduğu Latin Amerika'dan geliyor. Washington'da tehlike çanları çalıyor olmalı: Diplomatik baskı, ekonomik savaş ve düpedüz iktidarı devirme girişimlerinde artış bekleyebiliriz.

Sevgilerimle,
JC

Her şeyi gördüm. Vasiyetnamesini, avukatıyla evvelki yazışmalarını, banka hesaplarını, parolalarını. Dediğim gibi, bir raporlama programım var. Bana rapor ediyor. Yoksa orada ne işi olsun?

Yani bilgisayarına casus programı mı yükledin?

Yeni-liberalizm, siyasetin de nihayet ekonomi kapsamına alındığından hareketle, tam eski Sol ve Sağ ayrımlarının tarihe karıştığını duyururken, şimdiye kadar kendilerini "ortada" görmekten memnun olan dünyanın dört bir yanındaki insanların, Sağ'ın zaferinin kutlandığı bir çağda Sol fikrinin terk edilemeyecek kadar değerli olduğuna karar vermeleri anlamlı.

Yaygın kabul gören, yeni-liberal bakışa göre sosyalizm kendi çelişkilerinin ağırlığıyla çöküp öldü. Fakat bunun tersi bir senaryoyu, sosyalizmin çökmediği ama yediği darbeyle yere yıkıldığı, ölmediği ama öldürüldüğü senaryosunu benimseyemez miyiz?

Soğuk Savaş'ı, gerçek savaşın, sıcak savaşın denetim altında tutulduğu ve bu arada iki rakip iktisadi düzenin, kapitalizm ve komünizmin dünya insanlarının akıl ve yüreklerini kazanmak için rekabet ettikleri bir dönem olarak düşünüyoruz. Peki o yıllarda yüz binlerce, belki milyonlarca idealist Sol mensubu erkek ve kadının siyasi fikirleri ve açık eylemleri nedeniyle hapsedilip işkence görmesi ve idam edilmesi yukarıda anlatılanlarla uyuşuyor mu? Bütün Soğuk Savaş boyunca bir sıcak savaş yaşanmadı mı – dünyanın farklı köşelerindeki bodrumlarda, hapishane hücrelerinde, sorgu odalarında yürütülen, sonunda kazanılana, sosyalist ülkünün harap gemisi pes edip batana kadar uğruna milyarlarca dolar harcanan bir savaş?

Doğru muydu? 2514'ten Anya, Berlin, Herderstrasse'deki Mittwoch Verlag'ın siparişi üstüne kâğıda döktüğüm muhtelif düşüncelerin kıyısından köşesinden bile olsa öz annesi olabilir miydi? Hayır. Düşüncelerime kaynaklık eden heyecan ve

---

Sana söyledim ya. Fotoğraf gibi görünen bir şeyin içinde, sabit sürücüsüne küçük bir yazılım programı şifreledim. Neyin peşinde olduğunu bilmediğin sürece onu görmen imkânsız. Kimsenin ruhu bile duymayacak. Ayrıca istersem onu dışarıdan silebilirim de.

İyi de bunun seninle ilgisi ne? Onun vasiyeti niye seni ilgilendiriyor?

25. Tony Blair üstüne

Tony Blair'in hikâyesi doğruca Tacitus'tan alınmış gibidir. Doğru davranışların hepsini gösteren (zenginler yoksullara maddi yardımda bulunmalı, ordunun dizgini sıkı tutulmalı, devletin ihlallerine karşı insan hakları korunmalı), ama felsefi altyapıdan yoksun ve içgözlem yeteneği zayıf, kişisel hırsları dışında hiçbir iç pusulası olmayan sıradan küçük bir orta sınıf çocuğu saptırıcı tuzaklarla dolu siyaset yolculuğuna koyulur ve girişimci açgözlülüğün hararetli bir destekçisi, Washington'daki efendilerinin şüpheli ajanları, muhaliflere keyfince suikast yapar, işkence uygular ve onları "yok eder" iken, onların işlerini vazifeşinasça görmezden gelen gayretli bir maymun (kötüyü ne gör ne işit) olur çıkar.

Blair gibi adamlar özel hayatlarında kendilerini savunurken, onları eleştirenlerin (bu kimseler her zaman oturdukları yerden eleştirenler olarak yaftalanır) bu mükemmellikten uzak dünyada siyaset yapmanın bir mümkünler sanatı olduğunu unuttuklarını söylerler. Hatta daha ileri giderler: Ahlak ilkelerinden vazgeçmek istemeyenleri kastederek, siyasetin hanım evlatlarına göre olmadığını söylerler. Tarihin –uzak görüşlü tarihin– onları temize çıkaracağıyla sözlerini bitirirler.

---

yargılar Anya'yı ilk görmemden çok önce yeşermiş ve artık o kadar kökleşmişti ki, aradaki bazı kelimeler dışında, onun bakışının yarattığı kırılmadan dolayı bir açı değişimi söz konusu değildi.

Sana bir soru sorayım, Anya. Üç milyon dolar kimin daha çok işine yarar: Beyinleri bilimsel deneylerle zaten dumura uğramış ve merhamet gösterilip canlarının bağışlanmış olmasına şükretmesi gereken bir alay fare, kedi, köpek ve maymunun mu; seninle benim mi?

İktidara gelen insanların doğru siyaset yapmaya veya en azından yalandan sakınmaya ant içtikleri örnekler var. Fidel Castro belki vaktiyle öyle biriydi. Fakat siyasi hayatın zorunlulukları iktidardaki adamın doğruyla yalan arasındaki farkı ayırt etmesini ne çabuk güçleştirir ve nihayet imkânsız hale getirir!

Blair gibi Fidel de özel toplantılarında, *Çok güzel ahkâm kesiyorsunuz, ama ne baskılar görmüş olduğumu bilemezsiniz,* diyecektir. Bu insanlar hep gerçeklik denen ilkeyi öne sürerler; yöneltilen eleştiriler hep idealist, gerçekdışı diye reddedilir.

Sıradan insanların duymaktan bıktıkları şey, yöneticilerinin gerçeği asla yansıtmayan –gerçeğin biraz uzağında veya biraz kenarında, değilse de onu biraz oynaklaştıran yanardönerlikteki– açıklamalarıdır. Ardı arkası gelmeyen kaçamak cevaplardan kurtulmak istiyorlar. Siyaset dünyasının dışından açık sözlü insanların –akademisyenler, din adamları veya yazarlar– toplumsal meseleler hakkındaki düşüncelerine olan açlıkları bundan.

Fakat olguları kavrayışı çoğunlukla eksik veya kesinlikten yoksun olan, şu olgu denen şeylere ancak büyük bir ihtimalle siyasi güçlerin etki alanındaki medya üstünden erişebilen ve işi gereği gerçeğe olduğu kadar yalancıya ve yalan psikolojisine de ilgi besleyen ve zaman ayıran mütevazı bir yazar (eğer sadece yazarlardan söz edeceksek) bu açlığı nasıl gidersin?

Fransızlar *opiniâtre* derler: boyun eğmez, kaskatı, katır gibi. Bruno, Almancasında daha diplomatik. Bu küçük gezintilere *Meinungen* mi, *Ansichten* mi demesi gerektiği konusunda

---

Seninle ben mi?

Evet: seninle ben.

Onu demek istemiyorum, demek istediğim, onun parasının seninle ve benimle ne ilgisi var?

26. Harold Pinter üstüne

Edebiyat dalında 2005 Nobel Ödülü'nü kazanan Harold Pinter tören için Stockholm'e yolculuk yapamayacak kadar hasta. Fakat banda alınan bir konuşmasında, Irak'taki savaşta oynadığı rol yüzünden Tony Blair'e amansızca denebilecek bir şekilde saldırıyor ve onun savaş suçlusu olarak yargılanmasına çağrı yapıyor.

İnsanın şu ya da bu siyasetçi aleyhinde kendi adına –yani sanatını aracı etmeksizin–, agora retoriğiyle konuşması, rakibinin çok daha tecrübeli ve maharetli olduğu bir zeminde cereyan etmesi bakımından, yitirmesi muhtemel bir yarışmaya girişmesi gibidir. "Bay Pinter'ın kendi görüşünü açıklamak elbette hakkı," diye karşılık verilecektir. "Ne olsa demokratik bir toplumda yaşamanın özgürlüklerinden, halen aşırı görüşlülere karşı korumaya çabaladığımız özgürlüklerden rahatça yararlanabiliyor."

Dolayısıyla Pinter'ın konuştuğu gibi konuşmak biraz yürek istiyor. Kim bilir, belki Pinter da kurnazca yalanlanacağını, küçük görüleceğini, hatta alay edileceğini açıkça görüyor. Ve buna rağmen ilk kurşunu atıp verilecek cevaba karşı zırhını kuşanıyor. Yaptığı şey belki de gereksiz bir atılganlık, ama korkakça değil. Ayrıca hiddet ve utancın haddinden fazla olduğu öyle zamanlar vardır ki, tüm hesaplar, tüm tedbirler unutulup eyleme geçmek, yani konuşmak şart olur.

---

hâlâ kararsız. *Meinungen*, diyor, düşünceler anlamına geliyor, ama ruh halindeki dalgalanmalardan etkilenen düşünceler.

O paranın bir işe yaramasını sağlayacağım, Anya. Banka hesabındaki uykusundan uyandırıp bir değişikliğe koşacağım. Üç milyona rahatlıkla yüzde on dört-on beş alabilirim. Yüzde on beş yapacağız, ona beş vereceğiz, zihinsel emeğimizin meyvesi olarak gerisini komisyon alacağız. Yani yılda üç yüz bin. Üç yıl daha yaşasa bir milyon eder. Üstelik ruhu bile duymayacak. Parasına üç ayda bir faiz tahakkuk etmeye devam edecek.

27. Müzik üstüne

On ya da yirmi yıl önce muayenehanelerin bekleme odalarındaki iç sıkıntısı sakin bir fon müziğiyle -duygulu Broadway şarkıları, Vivaldi'nin *Dört Mevsim*'i gibi bilinen klasikler- hafifletilirdi. Oysa bu günlerde gençlerin beğendiği gümgümlü, makineleşmiş müzikten başkası duyulmuyor. Sinmiş büyükler seslerini çıkarmadan katlanıyorlar: *Faute de mieux*[1] onlar da aynı müziği benimsemişler.

Bu kopukluk onarılacak gibi görünmüyor. Kötü, iyiyi kovuyor: "Klasik" müzik denen şey, basitçe ifade etmek gerekirse, artık kültürel geçer akçe değil. Bu gelişmeyle ilgili olarak söylenecek kayda değer bir şey var mı, yoksa bıyık altından yakınmakla mı yetinmeli?

Dünkü *Meinung*'larım bugünkülerle aynı olmak zorunda değil. Buna karşılık *Ansichten* ise daha istikrarlı, daha iyi tartılmıştır.

İyice aklım karıştı. Banka hesabındaki parası durduk yere kaybolup borsaya giderken o bunu nasıl fark etmeyecek?

Çünkü bankanın gönderdiği hesap özetleri ve tüm elektronik haberleşmeler benim üstümden geçecek. Yolları değişecek. Kısa bir gezinti yapacaklar. Onları ben düzenleyeceğim. Bir süreliğine.

---

[1] (Fr.) Daha iyisi olmadığı için. (Ç.N.)

Müzik duyguları dışa vurur, yani uzayda değilse bile zamanda, duygulara biçim ve barınak sunar. Müziğin bir tarihi varsa –biçimsel gelişiminin tarihinden daha fazlası olan– duygularımızın da bir tarihi olmalı. Geçmişte belki müzikte ifadesini bulan ve müziğin notayla kâğıda geçirilerek kaydedilmesi mümkün olduğu ölçüde kayda geçirilen kimi duygusal nitelikler artık o kadar uzakta kaldı ki, onları his olarak barındıramıyor, ancak müzik tarihi ve felsefesinde, müziğin felsefi tarihinde, duygulu ruhun tarihi olarak müzik tarihinde uzun bir eğitimin ardından kavrayabiliyoruz.

Böyle bir öncülden hareketle İsa Efendimizin yirmi birinci yüzyılına kadar ulaşamayan duygusal niteliklerini belirlemeye başlayabiliriz. On dokuzuncu yüzyıl müziği iyi bir başlangıç noktası; ne olsa aramızdan bazıları için on dokuzuncu yüzyıl insanının manevi hayatı hepten ölmedi, henüz değil.

En son konuştuğumuzda *Meinungen*'i tercih etmeye meyilliydi.

Sen çıldırmışsın! Muhasebecisi bir işkillenirse veya adamın öleceği tutup terekesi avukatlara giderse izini hemen bulurlar. Hapse girersin. Meslek hayatın biter.

Şarkı söylemeyi düşünün. On dokuzuncu yüzyıl şarkı sanatı kinestetik bakımdan günümüzün şarkıcılığından alabildiğine uzak. On dokuzuncu yüzyılda bir şarkıcı başını dik tutup uzaklardan duyulabilen gür, dolgun bir tınıyla şarkıları göğsünden (ciğerlerinden, "kalbinden") okumak üzere yetiştirilirdi. Ahlakta soyluluğu bildiren bir okuyuş tarzı olarak kabul edilirdi bu. Tabii her zaman canlı olan konserlerde hazır bulunanların gözleri önünde kupkuru maddi bedenle o bedeni aşan, ondan çıkıp yükselen ve onu geride bırakan ses arasındaki fark sahnelenirdi.

Böylece şarkı bedenden ruh olarak doğardı. Ve bu doğum acısız, sancısız olmazdı: Duyguyla acı arasındaki bağ *passio, Leidenschaft*[1] gibi kelimelerle vurgulanırdı. Şarkıcının çıkardığı sesin –dolgun, yankılı– düşünceye daldıran bir niteliği olurdu.

*

Birbirinden farklı altı yazar, birbirinden farklı altı kişilik, diyor: Her yazarın kendi düşüncelerine ne kadar bağlı olduğundan nasıl emin olabiliriz?

İzimi bulamazlar. Tam tersine, İsviçre'de bir dizi nöroloji kliniğini yöneten ve Parkinsonculuğu araştıranlara ödenek ayıran bir vakfın izini bulurlar; daha da iz sürerlerse Zürih'ten Cayman Adaları'nda kayıtlı bir holdinge ulaşırlar; orada da pes etmek zorunda kalırlar, çünkü Cayman Adaları'yla bir anlaşmamız yok. Baştan sona kadar tamamen görünmez olacağım. Tanrı gibi. Sen de öyle olacaksın.

[1] (İt. ve Alm.) Çile, elem. (Ç.N.)

Kuşların şakımasını bu canlıların kendilerini karşı cinse reklam etmek vs. için çıkardıkları önceden programlanmış feryatlar olduğunu düşünmek nasıl bir Kartezyen saçmalıktır? Her kuş feryadı benliğin ta yürekten gelerek havaya salınmasıdır, hem öyle bir coşkuyla ki, havsalamız almakta zorlanır. *Ben,* der her feryat: *Ben! Ne mucize!* Şakımak sesi özgür bırakır, uçurur, ruhu genişletir. Askerî eğitim sürecinde ise insanlara hızlı, düz, makineleşmiş bir sesle, durup düşünmeye fırsat vermeden talim ettirilir. Askerî sese boyun eğmek, onu kendine mal etmek ruha nasıl zarar veriyor olmalı!

Baltimore'daki John Hopkins Üniversitesi'nin kütüphanesinde yıllar evvel başımdan geçen bir olayı hatırlıyorum. Kütüphaneciye şu ya da bu konuda bir şeyler soruyor, her soruya aldığım hızlı, tekdüze cevaplar bende insanla değil de bir makineyle konuştuğum yollu huzursuz edici bir duygu uyandırıyordu. Doğrusu genç kadın bu makine kimliğiyle, onun verdiği güvenle gurur duyuyor gibiydi. Söyleşme sırasında bende hiçbir şey aramıyordu, ona verebileceğim hiçbir şey yoktu, yan yana geçerken duyargalarını sürten iki karıncanın birbirini tanıma anındaki rahatlama bile.

En iyisi konuyu hiçbir çözüme bağlamamak. Okuyucular nasıl olsa düşüncelerin kendisiyle daha çok ilgililer – onların

---

İsviçre mi? Parkinsonculuk mu? Parkinson hastalığı mı demek istiyorsun?

Parkinson hastalığı. Senin adamın Señor C bu yüzden bu kadar endişeli. Bu yüzden kıvrak parmaklı genç bir sekretere ihtiyacı var. Bu yüzden kitabını bitirmek için o kadar acele ediyor. Düşüncelerini. Dünyaya veda konuşmasını. Sonuçta senin biraz önce sözünü ettiğin aksaklığa gelirsek; nalları erken dikmeye karar verse bile banka hesabı hiçbir sorun çıkarmayacak. Kayıtlar parasının tıbbi araştırmalara bir hayırsever bağışı olarak gittiğini gösterecek. Onunla İsviçre'deki vakıf yöneticileri arasında yıllar öncesine kadar giden e-posta yazışmaları düzenledim; göz açıp kapayana kadar bilgisayarına yüklenmeye hazır.

Amerika sokaklarında duyduğumuz konuşmaların çirkinliği daha çok şarkılara düşmanlıktan, şarkı söyleme itkisinin bastırılmasından, ruha sınır çekilmesinden ileri geliyor. Amerika'daki gençlerin eğitiminde bunun yerine makineleşmiş, askerî konuşma tarzı aşılanıyor. Tekrarlayarak kafasına sokmaktan[1] *calx/calcis*'ten geliyor, topuktan. Tekrarlayarak kafasına sokmak: topukla bastırıp yerleştirmek.

Güdük ve makineleşmiş konuşmalara dünyanın her yerinde kulak misafiri olmak mümkün tabii. Ama bundan gurur duymak herhalde Amerikalılara özgü. Çünkü Amerika'da benliği makinedeki hayalete benzeten anlayış, halk katında neredeyse tartışmasızca benimseniyor. Beden –Amerikan bedeni– Amerika'da ses modülü, cinsellik modülü, hatta birçoklarının yanı sıra bir de psikoloji modülü olan karmaşık bir makine olarak düşünülüyor. Bu beden makinesinin içindeki hayaletsi benlik göstergeleri okuyup düğmelere basıyor, bedenin yerine getirdiği emirler veriyor.

çeşitliliği, şaşırtıcı gücü, yazarının ünüyle ne derece uyuştuğu veya uyuşmadığıyla.

Peki senin şu casus yazılımın oraya nasıl girdi?
Ona verdiğin CD'lerden birindeydi.
Demek beni kullandın.

[1] İngilizce'de, *inculcate*. (Ç.N.)

Dünyanın her yerinde sporcular benlik ve beden konusundaki bu Amerikan modelini, belki de Amerika'daki ("sonuç veren") spor psikolojisinin etkisiyle, özümsedi. Sporcular kendilerinin biyolojik türden bir makine olduğunu, günün belli saatlerinde belli besinleri belli miktarlarda almaları ve optimum performans düzeyine ulaşmaları için amansız ustabaşları tarafından çeşitli yollarla "işletilmeleri" gerektiğini açık açık söylüyorlar.

Bu sporcuların nasıl seviştiklerini hayal ediyoruz: Gayretli bir faaliyetin ardından bedensel düzeneğin bir tür ödülü olarak akla uydurulan bir orgazm patlaması yaşanıyor ve bunu hayaletsi idare amirinin performansta bir eksilme olmadığını onayladığı kısa bir gevşeme süreci izliyor.

*

Yaşlılar müziğin niçin on dokuzuncu yüzyıl büyük senfoni bestecilerinin izinden devam edemeyeceğini yana yakıla öğrenmek istiyorlar. Cevabı basit. O müziğe can veren ruh öldü ve diriltilemez. Çıktığı anda müzelik olmayacak hiçbir on dokuzuncu yüzyıl senfonisi bestelenemez artık.

Ona katılmıyorum. Ben *Ansichten*'i istiyorum, diyorum. *Harte Ansichten*, eğer bunu Almanca'da demek mümkünse.

Seni kullanmasam da başka bir yolunu bulurdum. Bu oyun değil, Anya. Ciddi miktarda bir paradan söz ediyoruz. *Ultimo*[1] ciddi değil, ama yine de ciddi. Hem ben bulaşmadan önce o para cidden boşa harcanıyordu.

[1] (İsp.) Had safhada. (Ç.N.)

Brahms, Çaykovski, Bruckner, Mahler, Elgar ve Sibelius senfonik kalıpların sınırları içinde kahramanca bir yeniden doğuş ve/veya başkalaşımın müziğini bestelediler. Wagner ve Strauss kendi geliştirdikleri kalıplarda yine aynısını yaptılar. Onlarınki bir yandan armonik ve güdüsel dönüşüm arasındaki paralelliklere, öbür yandan da manevi başkalaşıma güvenen bir müzik. Dolayısıyla bu türe özgü olarak bulanık bir mücadeleden berraklığa doğru bir ilerleme görülür – dönemin senfonik müziklerinin çoğunun bitiminde görülen zafer notaları bundan.

Manevi değişim ülküsüne ne kadar yabancılaştığımız hesaba katılırsa bu başkalaşım müziğinin hâlâ bizi etkileyebilme, içimizde bir vecit duygusu kabartabilme –bu günler için ne acayip bir his– gücü göstermesi garip.

Asıl kendi zamanlarımızın müziğine neyin can verdiğini anlamak zor. Fakat erken devir Romantik müzikte onca yaygınlık gösteren arzulu özlem ve erotik idealizmin, kahramanca mücadele ve aşkınlık uğraşı gibi, belki de temelli olarak yittiğini herhalde söyleyebiliriz.

Feste Ansichten, diyor Bruno. Biraz daha düşüneyim madem. Öbür yazarlara da bir danışayım.

Oyun değil, diyor Alan. Aynen katılıyorum. Ciddi bir miktar. Esaslı bir şey. Alan siyahla beyaza inanmadığını benden hiçbir zaman saklamadı. Hepsi aynı kapıya çıkıyor, diyor Alan, bir uçta koyulardan öbür uçta açıklara kadar hepsi grinin tonları. Ya o? O orta bölgelerin uzmanı, kendini öyle tarif ediyor, ne koyu ne açık olan gri tonların uzmanı. Fakat Señor C konusunda çizgiyi aşıp griden siyaha geçiyor gibi geliyor bana, hem de katran karası siyaha.

Yirminci yüzyılın popüler müziğinin yeni keşfedilmiş kökeni bedensel tecrübelere uzanır. Yirmi birinci yüzyıldan geriye bakınca, önce Avrupa'nın soylu saraylarının, sonra da Avrupalı orta sınıfın ritmik bakımdan ne kadar yalın bir dans anlayışıyla yetindiklerini hayretle görüyoruz. Rameau'nun, Bach'ın, Mozart'ın saray dansları –Beethoven'inkiler da caba– bugünün ölçüleriyle kulağa basbayağı kurşun gibi ağır gelir. Daha on sekizinci yüzyıl sonlarında bile müzisyenler durumdan huzursuzlaşmaya, ritimleri daha zorlu dansları ithal etmek için aranmaya başlamışlardı. Avrupa yüksek müziğinin ritimlerini tazelemek üzere Avrupalı çiftçilerin, Çingenelerin, Balkanlar, Türkiye ve Orta Asya'nın müziklerine tekrar tekrar daldılar. Bu uygulamanın doruğu, Stravinsky'nin *Bahar Ayini*'ndeki gösterişli ilkelliktir.

Anya'nın yörüngesine girdiğimden beri değişmeye başlayan şey düşüncelerim değil, düşüncelerim hakkındaki düşüncelerim. Daha birkaç saat önce çevirdiği ses kaydımın 14 puntolu dökümünü okurken kendime ait bu zorlu düşünceleri onun

---

Bunu iyice düşündün mü, Alan, diye soruyorum. Bunu iyice düşündün de devam etmek istediğine emin misin? Çünkü açık konuşmam gerekirse, sana destek olacağıma emin değilim.

Fakat popüler müzik asıl Yeni Dünya'da, Afrikalı köklerini unutmayan kölelerin müziğiyle tazelenir. Afrika ritimleri Kuzey ve Güney Amerika'dan bütün Batı'ya yayılır. Batılıların bedenlerinde ve bedenleri aracılığıyla yeni bir tarzda yaşamaya başlamalarının Afrika müziği üstünden olduğunu söylemek herhalde abartı olmaz. Sömürgeciler sonunda kendileri sömürge oldular. Ritmik bakımdan o kadar çevik olan Bach bile bugün yeniden dünyaya gelecek olsa kendini başka bir kıtadaymış gibi yabancı hissederdi.

Romantik müzik yitirilmiş bir coşkunluğu (kendinden geçmek değil), kabuğun atılıp insanın saf varlık veya saf ruh haline geldiği bir yücelik halini yeniden bulmanın peşinde. Romantik müzikteki kesintisiz *çabalayış* bundan: O hep ileri doğru atılmak istiyor (Mendelssohn'un "Şarkının Kanatlarında" diye bir parçası yok muydu – ayağı yerden kesilmeyen şairin kanatlanma

---

gözüyle görebildiğim –bir baştan aşağı modern Millie'ye,[1] soyu tükenmiş yarı kuş, yarı sürüngen acayip bir mahlûkun taşa dönmek üzere olan kemikleri gibi, ne kadar yabancı ve köhne geldiğini görebildiğim– titrek anlar oluyor.

Ben senden bana destek olmanı istemiyorum, tatlım. Bunu kendi başıma gayet güzel halledebilirim. Yaptığım hoşuna gitmiyorsa bu konuşmayı unut gitsin. Eskisi gibi devam et. Daktilonu yap. Lak lak et. İyi davran. Arkadaş ol. Gerisiyle ben ilgilenirim.

[1] "Baştan Aşağı Modern Millie": 1920'lerin başında küçük kasabadan büyük şehre yenilik arayışı ve maddi beklentilerle gelen genç bir kızın hikâyesinin anlatıldığı 1967 yapımı müzikal film. (Ç.N.)

özlemi?). Öyle olunca Bach'a duyulan Romantik heyecanın dayanaklarını anlamak kolaylaşıyor. Bach'ın ayırıcı özelliklerinden biri, ne kadar basit olursa olsun, neredeyse her müzikal nüvenin sonsuz bir gelişim imkânı barındırdığını göstermesidir. Günün daha ünlü bestecileriyle arasındaki fark belirgindir: Sözgelimi Telemann'ın müzik parçaları bir imkânın araştırılmasından çok bir kalıbın uygulanması gibi gelir kulağa.

Romantik dediğimiz müziğin cinsel aşktan ilham aldığını –durmak bilmeden ileri atılmak istediğini; dinleyen öznenin bedenini geri bırakması, (kuş cıvıltısına, semavi bir sedaya kulak verir gibi) vecde kapılıp gitmesi, yaşayan bir ruh olması için çalıştığını– söylesek çok mu ileri gideriz? Doğruysa Romantik müziğin cinsel âşıklarıyla şimdikiler arasındaki fark daha büyük olamaz. Bugünün genç sevgililerinde kod adı özlem (*Sehnsucht*) olan eski metafizik açlığın küçücük bir zerresine bile rastlayamazsınız.

İnliyorum. Gürlüyorum. Lanet ediyorum.

Bu konuşmayı unut. Yılda üç yüz bin herhalde bildirimi yapılmadan Alan'ın bilmem hangi bankadaki hesabına tıkır tıkır akacak. Ve ihtiyar öldüğünde parası tekrar onun banka hesabında beliriverecek, hem de hepsi, gerçek para, gerçek rakamlar, üst kattaki 2514 no.lu daireden Alan'ın onu uyutacağı sahte rakamlar değil; bu arada vakıf, İsviçre'deki şu efsanevi vakıf Alpler'in sisinde kayıplara karışacak.

28. Turizm üstüne

Ezra Pound 1904'te, on dokuz yaşındayken New York eyaletindeki Hamilton Üniversitesi'nde Provence lehçesi[1] dersine kayıt yaptırdı. Ardından dilbilim çalışmalarını sürdürmek üzere Hamilton'dan Pennsylvania Üniversitesi'ne geçti. Arzusu Roman dilleri edebiyatlarında, özellikle Geç Ortaçağ şiirinde ihtisas yapmaktı.

Provence edebiyatı yüz yıl önce şimdikinden daha revaçtaydı. Dindışı-hümanist eğilimli insanlar medeniyet ruhunun, çağdaş Batı medeniyetinin ruhunun izini önce Yunanistan'a, sonra yakına doğru on ikinci yüzyıl Fransa'sına ve on üçüncü yüzyıl İtalya'sına kadar sürdüler. Medeniyeti Atina tanımlıyordu; Provence ve Erken Rönesans Atina'yı yeniden keşfetmişti. Pound'un gözünde Provence, Papalık zulmünün eski karanlığı içeri buyur etmesinden önce, hayat, sanat ve dinî itkilerin uyuşarak medeniyeti zengin bir çiçeklenme noktasına getirdikleri o nadir anlardan birini temsil ediyordu.

Şu utanç meselesinde onu daha iyi dinlemeliydim, peşinde olduğu hitabet zaferini kazanmasına müsaade etmeliydim. Gerçi hâlâ yapabilirdim: Yukarı çıkar, kapısını çalar ve, *Haklısın, kabul ediyorum, haysiyetin gücü kalmadı, utanç öldü, hadi artık geri dön*, diyebilirdim.

Sahtekârlık bu, buna şüphe yok. Ama bir anlamda ve borsanın da tahminler doğrultusunda, yani olasılık yasalarına uygun davranacağı şartıyla, zararsız. Öyleyse Alan'ın gününü nasıl –başkalarının parasıyla sahtekârca, ama (umulur ki) zararsız numaralar çevirmekle– geçirdiği konusunda bana küçük bir ipucu mu verilmiş oluyor? Hayatımı profesyonel bir dolandırıcıyla mı paylaşıyorum?

---

[1] Fransa'nın Akdeniz kıyısındaki güneydoğusunda tarihî bölge. Burada konuşulan lehçeye *Provençale* denir ve bu lehçe Fransızca, İspanyolca, İtalyanca gibi Latince kökenlidir, yani bir Roman dilidir. (Ç.N.)

Pound 1908'de ilk kez Avrupa'ya gitti ve orada Roman dillerini incelemeyi sürdürürken edebiyatla da meşgul oldu. 1912'de *troubadour*[1] kahramanlarının ayak izinde bir geziye çıktı. Gezinin ilk bölümü Poitiers, Angoulême, Périgueux ve Limoges'aydı. İkincisi Uzerche'den Souillac'a, oradan Sarlat, Cahors, Rodez, Albi ve Toulouse'a uzanıyordu. Pound, Toulouse'dan da Foix, Lavelanet, Quillan ve Carcassonne'a, ardından Béziers'e doğru devam etti.

Bu turdaki düşüncesi *Gironde* başlıklı bir gezi ve kültür tarihi kitabına malzeme derlemekti. Fakat sözleşme imzaladığı yayıncı işi bırakınca kitap hiç kaleme alınmadı. Geriye yalnızca şimdi Yale koleksiyonunda bulunan ve Richard Sieburth'ün seçilmiş parçalarını yayınladığı birkaç defter kaldı.

Üstelik, kim bilir, belki büsbütün yalan değildir de. Mesafe ayarlı merceklerle uzaktan kaydedilen, Guantanamo Körfezi'nin dikenli telleri gerisinde turuncu tulumları, pranga ve kukuletalarıyla hortlaklar gibi ayaklarını sürüye sürüye dolaşan adamlara ait görüntüler karşıma çıktığında üstüme çöken duygu belki bu zamanlarda yaşamaktan kapıldığım bir utanma, bir yerin

---

Bir sabah polis kapımıza dayanacak ve ceketini başına çekmiş Alan'ı dışarı mı sürükleyecek; ve zanlının sevgilisini görüntülemeyi bekleyen fotoğrafçılar yolun karşısında kamp mı kuracak?

---

[1] 11-13. yüzyıllarda Güney Avrupa'da, özellikle Provans'ta aşk ve kahramanlık şiirleri düzen saz şairleri. (Ç.N.)

Öyle anlaşılıyor ki, Pound, şairlerinin aşinası olduğu yollarda gezip kırlarını görmedikçe *troubadour* şiirinin hakkını veremeyeceğine inanıyordu. Ne var ki *troubadour* şiirinde kır manzaraları önemli bir yer tutmaz. Gerçi kuşlara ve çiçeklere rastlarız, ama onlar genel kuşlar, genel çiçeklerdir. *Troubadour*'ların görmüş olabilecekleri şeyleri biliyoruz, ama gördükleri şeyleri değil.

On yıl önce Pound ve şairlerinin izini sürerek ben de aynı yolların bazılarını, özellikle (birkaç kere) Roquefixade'dan geçerek Foix ile Lavelanet arasını bisikletle gezdim. Bununla neyi başardığımı bilmiyorum. Ünlü selefimin ne başarmayı umduğunu bile bilmiyorum. İkimiz de bizim için önem arz eden yazarların (Pound için *troubadour*'lar; benim için Pound) uğradığımız yerlerde kanlı canlı olarak bulunduklarından hareketle yola çıktık; ama ikimiz de bunun nasıl veya niçin önemli olması gerektiğini yazılarımızda açıklayamamış veya açıklayamıyor gibiyiz.

---

dibine batma hissi değil de başka bir şey, daha önemsiz ve daha baş edilebilir, beyin zarındaki amino fazlalığından veya azlığından kaynaklanıp serbest bir yorumla *depresyon*, daha serbest yorumla da *hüzün* olarak adlandırılabilecek ve X, Y ve Z kimyasallarından mürekkep doğru bir karışımla dakikalar içinde defedilebilecek bir şey.

Etrafımda dolaşan, bana arkadan yaklaşan, beni kollarıyla sarıp kulağıma yumuşakça fısıldayan Alan, Bunlar sadece kâğıt üstünde, Anya, diyor. En kötüsü olsa bile üstünde sayılar ve şekiller olan kâğıt üstünde bir iş. Kime gerçekten zararı olacak? Öngöremediğimiz bir aksaklığın çıktığı en kötü senaryoda bile kepenkleri kapatacağız ve her şey, hiçbir şey olmamış gibi devam edecek.

Roquefixade'ı ilk kez görmenin benim için olağanüstü olan tek yanı orasının ne kadar olağan bir yer olduğunu görmekti: koca dünyanın birçok köşesinden biri. Tüylerim diken diken olmadı. Pound'un da tüylerini diken diken ettiği konusunda bir emareye rastlamadım. 1912'de yaptığı geziden onu etkileyenler, aklında kalıp şiirine yol bulanlar gayet keyfîdir: sözgelimi, nereye gittiği belirsiz bir patikayı haber veren bir çit merdiven (*Kantolar*'ının bitimindeki fragmanlara bakın).

Turizmin niteliği 1912'den beri değişti. Falanca veya filancanın ayak izinden gitme fikri, tarihî olaylar aynı tarihî olayların tekrar sahnelenmesiyle, tarihî eşyalar aynı tarihî eşyaların taklitleriyle karıştırıldıkça (Viollet-le-Duc'ün[1] Carcassonne surlarını yeniden inşa etmesi) önemini yitirdi. Languedoc yollarında pedal çeviren ben herhalde yüz elli kilometre yarıçapındaki bir alanda büyük mevtaları herhangi bir şekilde saygıyla anan tek kişiydim.

Düşüncelerimi etraflıca gözden geçirmeliyim, yapmam gereken bu.

En kötü senaryo bundan çok daha kötü, Alan. Biraz durup düşünsen bunu sen de görürsün.

Durup düşündüm. Uzun uzun, derin derin düşündüm. Tasarladığımdan daha kötü ne olabilir, göremiyorum. Görüyorsan sen söyle.

---

[1] (1814-1879) Daha çok Ortaçağ restorasyonlarıyla ünlü Fransız mimar. Yapıları özgün haline döndürmekten çok tartışmalı bir yeniden yorumlamayla tekrar yapmayı benimsemiştir. (Ç.N.)

29. İngilizce'nin kullanımı üstüne

Bir süre önce günümüz İngilizcesinin moda kullanımlarını liste halinde toplamaya başladım. Listenin başında zıt anlamlı *appropriate/inappropriate* çifti, *going forward* tabiri ve her yerde karşımıza çıkan bileşik edat *in terms of* vardı.[1]

Inappropriate [uygunsuz], diye not almışım, ahlaki bir yargıda bulunuyor, görünmeden bir şeyi kınamak isteyen insanların günlük dilinde *kötü* veya *yanlış*'ın yerini aldı (bu insanlar için ahlaki yargının kendisi zaten uygunsuzdur ve ondan uzak durmak gerekir). Nitekim: "*She testified that the stranger had touched her inappropriately* – Kadın, yabancının ona uygunsuz bir şekilde dokunduğu yolunda ifade verdi."

Gelecekte'nin yerine kullanılan *going forward*'a [ileriye dönük olarak] gelince; bu da konuşanın geleceğe tam bir iyimserlik ve canlılıkla baktığını ima etmek için kullanılıyor. "*Despite this quarter's lacklustre numbers, we expect a rapid expansion going forward* – Bu mahallenin yapıları eski olmakla beraber ileriye dönük olarak hızlı bir büyüme bekliyoruz."

Eskimiş, kağşamış olanları ayıklamalı, yerlerine daha yeni, daha güncel olanları bulmalıyım. İyi de insan düşüncenin güncelini bulmak için nereye gider? Anya'ya mı? Âşığı ve manevi yol göstericisi, borsa simsarı Alan'a mı? Pazaryerinden taze düşünceler alınabiliyor mu?

Sana farklı bir gözle bakmaya başlayabilirim. Bunu hiç düşündün mü? Alan, sana açık bir ihtar veriyorum: Eğer bu oyunu oynamaya devam edersen aramız hiçbir zaman eskisi gibi olmayacak.

[1] Sırayla *uygun/uygunsuz, ileriye dönük olarak* ve *yoluyla* (*in terms of* edatı kullanıldığı cümleye göre Türkçe'de birçok karşılık alabilmekle birlikte kolaylık olsun diye bunu tercih ettik) anlamlarında. (Ç.N.)

Her işi gören *in terms of* [yoluyla] edatını açıklamak o kadar kolay değil. "*They made a lot of money* in terms of (*in* yerine) *bribes* – Rüşvet *yoluyla* iyi para kazandılar"; "*They made a lot of money* in terms of (*through* yerine) graft – Doku nakli *yoluyla* iyi para kazandılar"; "*They made a lot of money* in terms of (*under* yerine) *false pretences* – Sahte kimlik *yoluyla* iyi para kazandılar"; "*They made a lot of money* in terms of (*with* yerine) *intelligent investments* – Akıllı yatırım *yoluyla* iyi para kazandılar"; "*They made a lot of money* in terms of (*by* yerine) *investing intelligently* – Yatırımlarını akıllıca yapmak *yoluyla* iyi para kazandılar".

Bunun mantığı sanki şöyle yürüyor: Açıklayıcı cümlenin mantıksal biçimi önermedir; yani cümle özne ve özne hakkında bir şey ileri süren yüklem olarak bölünebilir. Yüklemin yanında ona bağlı birkaç sav olabilir. Bu savlar edat belirten ifadeler biçiminde olabilir de olmayabilir de. Edat belirten ifade varsa, ifadenin başındaki asıl edatı (*in bribes* ifadesindeki *in* edatı) az çok fiilin (*make money* – para kazanmak) bileşik anlambilimsel içeriği ve edat belirten ifadenin gerisi (*bribes* – rüşvet) belirler. Dolayısıyla edatın kendisi pek bilgi taşımaz; hatta anlambilimsel olarak sıfır bile kabul edilebilir.

Akli melekeleri güçten düşmüş, gözleri zayıflamış ve elleri mafsal iltihaplı ihtiyarların ticaret kürsüsünde söz almalarına izin veriliyor mu, yoksa sadece gençlere ayak bağı mı oluyoruz?

Alan'la ben hiç kavga etmedik, yani ciddi olarak. Dengeli bir çiftiz. Dengeli olduğumuzdan, saçma sapan beklentilerimiz olmadığından, saçma sapan isteklerimiz olmadığından başarılı bir ilişkimiz var. İkimiz de görüp geçirdiğimiz için neyin ne

Bu mantık yürütmeyle, her birinin kendine göre bir anlamı olan birçok edata da gerek olmadığı savunulabilir: İhtiyacımız olan tek şey, edat belirten ifadenin başlangıcını duyuracak çok amaçlı bir belirtici. *In terms of* işte bu işi görüyor.

Eski edat dağarının tek bir edata bağlanması, İngilizce konuşan kayda değer sayıda insanın henüz dillendirilmemiş bir kararа –İngilizce'nin makbul kullanımının gerektirdiği düzeyde ayrıntının, iletişimin dar amaçları açısından fazla geldiği ve o yüzden de bir miktar sadeleştirmenin yolda olduğu kararına– vardıkları izlenimini veriyor.

Özneyle fiil arasındaki uyum kuralının sadeleştirilmesinde de benzer bir gelişmeyi görüyoruz: "*Fear of terrorist attacks are affecting travel plans – Terörist saldırılar korkusu seyahat planlarını etkiliyor.*" Ortaya çıkan yeni uyum kuralına göre fiilin tekil ya da çoğul oluşunun özneyle değil, fiilden hemen önce gelen adın tekil ya da çoğul oluşuyla belirlendiği anlaşılıyor. *Dilbilimsel özne* kavramının olmadığı bir dilbilime (içselleşmiş bir dilbilime) doğru yol alıyor olabiliriz.[1]

NOT, diye yazdım. *Yeni bir haber. İkinci, daha hafif bir düşünceler dizisi derlemeye başlıyorum. Seni dönmeye razı edecekse onları göstermekten memnun olurum. Bazılarını senin ima ettiğin fikirlerden hareketle işleyeceğim. Sözgelimi, kuşlar üstüne hafif düşünceler. Aşk üstüne veya en azından bir beyle bir hanımın aralarındaki öpüşme üstüne hafif düşünceler. Acaba bir göz atmaya ikna olur musun?*

---

olduğunu biliyoruz. Ben ona serbestlik tanıyorum, o da bana tanıyor. Kuyruğuna basmıyorum, o da benimkine basmıyor. Peki şimdi bize ne oluyor? Ne olduğunu anlamadan ilk büyük kavgamıza mı tutuştuk?

[1] Burada İngilizce cümle yapısından gelen bir özellik olduğu için Türkçe'ye tam çevrilemiyor. Şöyle ki: *Fear of Terrorist attacks* (Terörist saldırılar korkusu) ibaresinde özne korku, yani tekildir. Oysa İngilizce'de fiilden önce gelen terim *terrorist attacks* (Terörist saldırılar) olduğu için fiil "is" yerine "are" olarak kullanılıyor. (Y.N.)

Dilbilimsel kullanımdaki bu gelişmeler üstüne tuttuğum notlar uzaya uzaya bir deneme olacak noktaya geldi. Fakat nasıl bir deneme olacaktı bu: Nesnel bir dilbilimsel çözümleme mi, yoksa düşen standartlar üstüne örtülü cinsten acı bir eleştiri mi? Bilimsel bir tarafsızlık üslubunu koruyabilir miydim, yoksa Flaubert'in *Öğrenilmiş Fikirler Sözlüğü*'nü kaleme aldığı ruha, aciz bir küçümseme ruhuna ister istemez yenik mi düşerdim? Ne olursa olsun, Avustralya'daki dergilerden birinde çıkacak bir denemenin günlük İngilizce konuşmaya olan etkisi Flaubert'in azametli bir horgörüyle yazdıklarının devrin burjuva düşünce alışkanlıkları üstüne olan etkisinden daha mı fazla olacak? Eylem halindeki karışıklığın izinin karışık düşüncelere, karışık düşüncelerinkinin de karışık dile dek sürülebileceği tezini -gramer kurallarına sıkı sıkıya bağlı öğretmenlerin yürekten benimsediği bir tez- savunmak sahiden mümkün mü? Bilimcilerin çoğu yazmakta beceriksizdir, ama meslek yaşantılarına gelince, doğru düşünceyi kim onlardan daha iyi uygulayabilir? Rahatsız edici gerçek (dilbilimsel

---

Bütün gün bekledim -tek kelime yazamayacak kadar kurun-

Alan sanki düşüncelerimi okuyor. Bu bir kavga mı, Anya, diye soruyor. Çünkü eğer öyleyse buna değmez. Planımdan vazgeçerim, söz, gerçekten vazgeçmemi istiyorsan. Sen sakinleş yeter. Güzel bir uyku çek. Düşün. Yarın da bana kararını söyle. Ama unutma: Bu alt tarafı kâğıt üstünde bir iş. Ve kedi köpeklerle fareler hakkında. Avustralya Viviseksiyon Karşıtları Cemiyeti. Adı bu. UNESCO değil. Oxfam[1] değil. Surry Hills'teki

[1] Dünyanın çeşitli yerlerinde ucuzluk mağazaları olan, kıtlık ve açlıkla mücadeleyi amaçlayan İngiliz yardım kuruluşu. (Ç.N.)

doğruluğa yatırım yapanlar için rahatsız edici) sakın sıradan insanların dili şartların gerektirdiğine inandıkları gibi kullanmaları, başvurdukları ölçünün muhatabın söylenmek isteneni anlaması, muhatabın onlarla aynı dili (toplumsal ve mesleki lehçe) konuştuğu çoğu durumda onun kastedilen anlamı çabucak, kolayca ve başarılı bir şekilde çıkarabilmesi (o anlam zaten nadiren karmaşıktır), o yüzden de dilbilimsel uyumsuzlukların veya sözdizimindeki acayipliklerin ("*The fact is, is that...*")[1] fiiliyatta bir şey değiştirmemesi olmasın? Başladıkları cümlenin ipinin ucu kaçtığında sıradan konuşanların çoğu zaman söyledikleri gibi: "Demek istediğimi anlıyorsun."

İhtiyar akranlarıma baktığımda pek çoğunun yana yakıla şikâyet ettiğini, gidişatla ilgili çaresiz şaşkınlıklarını ahir ömürlerinin ana temasına çevirdiklerini görüyorum. Biz öyle olmayacağımız, buna her birimiz ayrı ayrı ant içiyoruz: Yaşlı Kral Knut'un[2] verdiği dersi unutmayacağız, yükselen çağın önünde zarifçe geri çekilmesi bileceğiz. Ama itiraf etmeli ki, bazen zor oluyor.

---

tulandığım koca bir gün– ama işe yaradı. Kapı zili çaldı.

---

tek odalı işyerlerinde bir masa, bir Remington marka daktilo, tozlu eski broşürlerle dolu bir koli ve köşede kafalarından teller sarkan farelerin kaynaştığı bir kafesle oturan iki yaşlı kadın. Bana karşı uğrunda dövüşmeyi tercih ettiğin insanlar onlar. Kurtarmaya çalıştığın insanlar onlar. Üç milyon dolar. Onunla ne yapacaklarını kırk yıl düşünseler bulamazlar. O da hâlâ oradaysalar. Toprağın altına girmediyseler.

---

[1] *Gerçek şu, şu ki...* olarak çevrilebilecek bu ifadede güya düşünceli bir duraklamayı anlatan tekrarın –"is" ya da *şu*– bir yanlış kullanım olduğu belirtiliyor. (Ç.N.)

[2] ABD'li şair John Greenleaf Whittier'ın (1807-1892) *Kallundborg Church* şiirinden. (Ç.N.)

30. Kurmacada otorite olmak üstüne

Romanlarda ilk cümleyi anlatan, sonra ikinci cümleyi, sonra öbürlerini anlatan sesin –buna anlatıcının sesi diyelim– başlangıçta hiçbir otoritesi yoktur. Otoritenin hak edilmesi gerekir; romancı yazara aittir otoriteyi hiç yoktan inşa etme yükümlülüğü. Ve otorite inşa etmede kimse Tolstoy'un eline su dökemez. Bu bakımdan Tolstoy örnek yazardır.

Roland Barthes ve Michel Foucault çeyrek yüzyıl önce yazarın ve yazarlığın ölümünü duyururken, yazar otoritesinin hiçbir vakit retorik birtakım numaralardan başka bir şey olmadığını demeye getiriyorlardı. Barthes'ın da Foucault'nun da hareket noktasını uzun zaman önce yazarlığın sahtekârlıklarını teşhir etmeyi bir oyun haline getiren Diderot ve Sterne oluşturur.

İşte, baştan aşağı beyazlar içinde, gözler yerde, kollar göğsünde kavuşmuş karşımda duruyordu. Sevgili Anya'cığım, dedim, seni gördüğüme ne kadar sevindim!; ve yana çekilip mahcup bir kuş gibi yine uçup gitmesin diye, elimi uzatmamaya itina gösterdim. Affedildim mi?

Fareler. Fareleri önemsediğimden değil. Kedi-köpekleri bile önemsediğimden değil, yani soyut anlamda. Yeni kanatları ve arpıyla cennette hoplayıp sıçrayan Señor C'nin sabık banka hesabının başına gelenleri umursayacağından da değil. Ama. Ama Alan'la aramızda fena bir şeyler oluyor. Kollarından kurtulup yüzümü dönüyorum. Bu gerçek yüzün mü, Alan, diyorum. Bana ciddi olarak cevap ver. Sen gerçekten böyle bir adam mısın? Çünkü –

Barthes'ın özellikle çok şey öğrendiği 1920'lerin biçimci Rus eleştirmenleri yazarlar içinde en çok Tolstoy'u bir retorikçi olarak teşhir etmeye odaklanmışlardı. Tolstoy'un baş hedef olmasının sebebi hikâyeciliğinin basbayağı doğal görünmesi, yani onun retorik sanatçılığını iyice gizleyebilmesiydi.

Kendi dönemimin bir çocuğu olarak ben de Diderot'yla Sterne'ü okudum, beğendim ve taklit ettim. Ama Tolstoy okumaktan hiç vazgeçmediğim gibi onun üstümdeki etkisinin sadece bir retorik hünerin sonucu olduğuna da kendimi hiçbir zaman inandıramadım. Onu huzursuzca, hatta mahcubiyetle, ama kendimi alamadan okudum, tıpkı yirminci yüzyıla damgasını vuran biçimci eleştirmenlerin (artık ben buna inanıyorum) boş vakitlerinde gerçekçiliğin üstatlarını okumaya devam ettikleri gibi: günahkâr bir hayranlıkla (şüphem o ki, Barthes okuma zevki konusundaki kuram karşıtı kuramını Zola okumaktan aldığı çapraşık zevki açıklayıp temize çıkarmak için ortaya attı). Artık sular duruldu, ama Tolstoy'un ve öbür büyük yazarların otoritesinin gizemi hâlâ dokunulmamış olarak duruyor.

Gözlerini hâlâ kaçırarak, Konu af değil, dedi.

Sözümü kesiyor. Bağırmıyor, ama kendi zor tutuyormuş gibi sesinde bir titreklik var. Anya, fikrimden vazgeçtim bile, diyor. Bu iş burada bitmiştir. Artık tartışmıyoruz. Sadece bir fikirdi, geçti. Hiçbir şey olmadı. Ellerimi tutuyor, beni çekip yaklaştırıyor, gözlerimin ta içine bakıyor. Senin için her şeyi yaparım, Anya, diyor. Seni seviyorum. Bana inanıyor musun?

Ömrünün sonlarına doğru Tolstoy yalnızca büyük bir yazar değil, hayat üstüne de bir otorite, bir arif, bir bilge muamelesi gördü. Çağdaşı Walt Whitman yine benzer bir kaderin külfetini çekti. Oysa ikisinin de bilgelik namına paylaşacakları pek bir şey yoktu: İşleri bilgelikle değildi onların. Onlar her şeyden önce şairdi; onun dışında ise sıradan, doğruluğu su götürür fikirleri olan sıradan insanlar. Aydınlanma arayışıyla başlarına üşüşen müritler buradan bakınca, üzücü, ama aptalca görünüyorlar.

Büyük yazarların üstadı oldukları şey otorite. Otoritenin ya da biçimcilerin otorite etkisi dedikleri şeyin kaynağı nedir? Otorite retorik numaralarla erişilebilen basit bir şeyse Platon ideal devletinden şairleri sürmekte haklıydı mutlaka. Ama ya otorite ancak şair-benliği daha yüksek bir güce açarak, kendi olmaktan vazgeçip peygamberce bir dil konuşarak kazanılabiliyorsa?

Tanrısal ruh çağrılsa bile gelmeyebilir. *Otoritesiz konuşmayı öğren*, der Kierkegaard. Kierkegaard'ın sözlerini burada alıntılayarak onu bir otorite haline getiriyorum. Otorite olmak öğretilmez, otorite olmak öğrenilmez. Gerçek bir paradoks.

Kitabını daktilo edeceğimi söyledim; ben her zaman söylediğimi yaparım.

Evet anlamında başımı sallıyorum. Ama yalan. Ona yarım inanıyorum. Yarı yarıya inanıyorum. Öbür yarısı karanlık. Öbür yarısı ikimizden birinin düştüğü kara bir delik, umarım ben değilim o.

Yüksek sesle söyle, diyor. Doğru düzgün söyle. Bana inanıyor musun?

Sana inanıyorum, diyorum ve beni tekrar kollarına almasına izin veriyorum.

*

31. Ölümden sonraki hayat üstüne

Dünya dinlerini sınıflamanın bir yolu da onları ruhu kalıcı bir varlık olarak görenler ve görmeyenler diye ayırmaktır. Birincilerinde kişinin "ben" dediği ruh, beden öldükten sonra da kendi olarak varlığını sürdürür. İkincilerinde ise "ben"in varlığı sona erer ve daha büyük bir ruha katılır.

Hıristiyanlık bedenin ölümünden sonraki ruhun hayatı üstüne kesin açıklamalar yapmaktan dikkatle kaçınır. Ruh ebediyen Tanrı'nın huzurunda olacaktır, diye öğretir Hıristiyanlık; bundan fazlasını bilmiyoruz. Bazen öbür hayatta sevdiklerimize kavuşacağımız vaat edilir, ama ilahiyat bu vaadi pek de desteklemez. Gerisi arpların ve koroların olduğu silik görüntüler.

Yani Hıristiyanlığın öbür dünya kuramının cılız kaldığını söylemek mümkün. Birkaç karısı ve metresi olan bir adamın ruhu cennete ulaşır; bu karıların ve metreslerin her birinin birkaç kocası ve âşığı vardır; ve o kocalarla âşıkların da her birinin... Şu galaksideki ruhlar için sevdiklerine kavuşmanın açılımı nedir? Karı-ruh sonsuzluğu sadece kocasıyla değil, fani âlemde nefret edilen ve aşkta kocaya ortak olan metres-ruhla da mı paylaşmak zorunda kalacak? Çok kişiyi sevenlerin sonraki hayatı az kişiyi sevenlerinkinden daha mı zengin olacak; yoksa sevdiklerimiz sadece yalnız yeryüzündeki son günlerimizde sevdiklerimizden ibaret olarak mı tanımlanacak? İkinci seçenek geçerliyse, son günlerini sevme ve sevilme lüksünden mahrum olarak acı, dehşet ve yalnızlık içinde geçirenlerimiz ebedi yalnızlığa mı talim edecek?

Sonraki hayatın kuramcısı olarak ilahiyatçı, şüphesiz, öteki dünyada duyacağımız sevginin şu halimizle bize malum olamayacağı gibi, ne tür bir kişiliğe ve öbür ruhlarla nasıl bir bağa sahip olacağımızı da bilemeyeceğimiz, o bakımdan varsayımlar üretmekten vazgeçmemizin yerinde olacağı cevabını verecektir. Fakat "ben", sonraki hayatta şu halimle "ben"im kavrayamadığım türden bir varoluşa sahip olacaksam, o zaman Hıristiyan kiliseleri cennet ödülü konusundaki öğretilerinden, şimdiki hayatta gösterilen iyiliğin bir sonrakinde cennet mutluluğuyla ödüllendirileceği vaadinden kurtulmalılar: Şu an ben her kimsem o zaman o kişi olmayacağım.

Kişiliğin kalıcılığı meselesi ebedi azap kuramı açısından daha büyük önem taşır. Cehenneme giden ruh önceki hayatını –boşa geçmiş bir hayat– ya hatırlıyor ya da hatırlamıyordur. Öyle bir anısı yoksa şu ebedi azap onun için evrendeki en fena, en keyfî adaletsizlik, evrenin sahiden kötü olduğunun ispatı olmalı. Ancak kim olduğumun ve yeryüzündeki hayatımı nasıl geçirdiğimin anısı cehennem azabının esası olduğu söylenen sonsuz pişmanlığın duyulmasına müsaade edecektir.

Bireysel bir sonraki hayata ait düşüncenin Hıristiyanlığın zihinsel açıdan daha saygın yorumlarında da sürmesi şaşırtıcı. Bunun bir eksiği –düşünenin içinde olmadığı bir dünyayı düşünme aczini– kapattığı o kadar açık ki, dinin bu aczi insanlık durumunun bir parçası olarak görmesi ve bununla da yetinmesi gerek.

Ruhun tanınmaz bir surette, kendine de malum olmaksızın, hafızasız, kişiliksiz olarak sürmesi ise bambaşka bir konu.

İki
İkinci Günlük

01. Bir rüya

Dün gece sıkıntılı bir rüya.

Ölmüş, ama dünyadan henüz ayrılmamışım. Ölürken, dirilerden yanımda olan ve bana olanları anlayan, benden genç bir kadının refakatindeyim. Kadın bir yandan ölümün ıstırabını hafifletmeye çalışırken bir yandan insanlara, olduğum halimle bana değer vermeyen ve bir an önce mevta olmamı isteyen insanlara karşı bana siper olmuş.

Koruyucu şefkatine rağmen bu genç kadın bana yalan söylemedi. O da bana kalamayacağımı açıkladı; ve sahiden vademin geldiğini, bir, en fazla iki günüm olduğunu, ne kadar itiraz etsem, ağlasam, tutunsam da bunun bir şeyi değiştirmeyeceğini anladım.

Rüyamda ölümümün ilk gününü baştan sona yaşarken cansız bedenimin soluşunun işaretlerine dikkat kesildim. Günlük hayatın gerekleriyle ne kadar iyi başa çıktığımı gördükçe umut çırpınışları doğar gibi oldu (ama kendimi yormamaya özen gösteriyordum).

Dün sabah kapım çalınıyor. Cici mavi üniformasıyla yönetici Vinnie. Size bir not var, diyor. Not mu, diyorum. 108'deki beyden, diyor. Elden mi, diyorum. Anasının gözü olan Vinnie, Elden, diyor. Ne garip, diyorum.

Pekâlâ posta kutumuza bırakılabilecek veya yerine telefon edilebilecek olan, ama hayır, Señor C telefonu onaylamıyor, notta şöyle diyor: *Müjde. Uzun zamandır senin de benim de emek sarf ettiğimiz müsveddeyi şimdi gönderdim. Bunu kutlamalıyız. Acaba seni ve kocanı içki içmek ve bir şeyler atıştırmak için yarın, yani cuma akşamı 7'de evime davet edebilir miyim? Servisi Federico'daki şahane elemanlar yapacak. Sevgiler, JC. NOT – Emrivaki yapmadığımı umuyorum.*

Notu Alan'a gösterdim. Davetini geri çevireyim mi, diye sordum. Ona karşı açık olabilirim. Bunu hak ettim. Ona üzgün olduğumuzu, ama orada kendimizi yabancı hissedeceğimizi, eğlenemeyeceğimizi söyleyebilirim.

İkinci gün işerken idrarın sarıdan kırmızıya döndüğünü fark ettim ve o zaman her şeyin doğru olduğunu, bunun, deyim yerindeyse, bir rüya olmadığını anladım. Az sonra, bedenimin dışına çıkmışım gibi, "Bu makarnayı yiyemem ben," dediğimi duydum. Önümdeki tabağı yana ittim; makarna yiyemiyorsam hiçbir şey yiyemeyeceğimi biliyordum. Hatta sözlerimden iç organlarımın onulmazcasına çürüdüğü anlamını çıkardım.

Tam orada uyandım. Rüya gördüğümü, bunun, kendi anlatımıyla aynı tempoda olmak üzere, epey sürdüğünü, rüyanın kendi ölümüm hakkında olduğunu ve uyanacak kadar talihli olduğumu –*Hâlâ zamanım var*, diye nefes nefeseydim–; ama yine uykuya dalmamamın daha iyi olacağını, çünkü dalmanın rüyaya geri dönmek anlamına geleceğini hemen anladım.

İlgiye değer bir fikir: çürümesine ve irinlenip kokmasına –yani bedeninin– iki gün olduğunu bilen, bu iki gün içinde biraz daha yaşamak dışında hiçbir umut taşımayan, her anı kedere boyalı ölmüş bir adamın bakış açısından bir roman yazmak. Dünyasındaki bazı insanlar onu görmüyor (o bir hayalet). Bazıları da görüyor; fakat bir fazlalık havası yayıyor, varlığı onları kızdırıyor; onun çekip gitmesini ve hayatlarına devam etmeyi istiyorlar.

Hayır, dedi Alan. Gideceğiz. Bir jest yaptı, karşılığında biz de bir jest yapacağız. Terbiye budur. Terbiye bunu gerektirir. Hoşlanmasan bile insanlarla ilişkilerini sürdürürsün.

Onunla doğru dürüst konuşmadığın halde Señor C'den nasıl bu kadar nefret edebildiğini anlamıyorum.

Çünkü onu tanıyorum. Onun türünü biliyorum. Senin Señor C'yi bir günlüğüne diktatör ilan etseler yapacağı ilk iş beni duvara dayayıp kurşuna dizdirmek olurdu. Birinden nefret etmek için yetmez mi bu?

Böyle bir şeyi niye yapsın? Seni niye kurşuna dizmek istesin?

Birinin, bir kadının tutumunu anlamak daha güç. Adamın gitmesine üzülmekle, onun bir veda buhranı yaşadığının farkında olmakla beraber kaderine boyun eğip ayrılmasının kendi için de, öbür herkes için de en iyisi olduğunu kabul ediyor.

"Kimsesizlik" gibi bir başlık. İnsan bir yerde birinin onu bırakmayacak, zorla ayrılmasına göz yummayacak kadar sevdiğine inanmak istiyor. Ama bu yersiz bir inanç. Tüm sevgiler nihayetinde ölçülü. Kimse kimseyle gelmiyor.

Eurydike'nin hikâyesi yanlış anlaşıldı. O hikâye ölümün tek başınalığı hakkında. Eurydike ölü giysileri içinde cehennemde. Orpheus'un onu gelip kurtaracak kadar sevdiğine inanıyor. Nitekim geliyor da. Ama sonunda duyduğu aşkın yeterince güçlü olmadığı ortaya çıkıyor. Orpheus sevdiğini arkada bırakıp kendi hayatına geri dönüyor.

Eurydike'nin hikâyesi ölüm anında yoldaşlarımızı belirleme gücümüzü hepten yitirdiğimizi bize hatırlatıyor. Kısmetten payımıza düşene doğru savrulup gidiyoruz; sonsuzluğa geçişte kimin yanında olacağımızın kararı bize kalmıyor.

Yunanlıların öbür dünyaya bakışı bana Hıristiyan görüşünden daha doğru geliyor. Öbür dünya üzücü ve boğucu bir yer.

Birincisi, çünkü benim gibi insanlar dünyayı onun gibi insanların elinden aldı – ve de iyi oldu; ikincisi, çünkü seni onun bunak şehvetine karşı korumasız bırakacak.

Saçmalama, Alan. O beni dizlerine oturtup okşamak istiyor. Bana dedelik yapmak istiyor, âşığım olmak değil. Ona hayır diyeyim. Gelemeyeceğimizi söyleyeyim.

Hayır, sakın. Gideceğiz.

Gitmek mi istiyorsun?

Gitmek istiyorum.

02. Hayran mektupları üstüne

Bugünün postasından Lozan damgalı, el yazısıyla yazılmış, altmış sayfa uzunluğunda, günlüğe benzer bir mektup çıktı. İsimsiz bir kadın romanlarım hakkında bana nasihat ediyor, derken daha eleştirel olmaya başlıyor. Kadınları, hele ki onların cinsel psikolojilerini hiç anlamadığımı söylüyor. Kendimi erkek karakterlerle sınırlandırmalıymışım.

Çocukluğundan bir anıyı aktarıyor, uyuyor gibi yaparken cinsel organını gizlice yoklayan babası hakkında. Geriye bakınca, karşılıklı olması gereken cinsel duyguları kendi hesabına imkânsızlaştıran ve yüreğinde erkeklere karşı nefret tohumları eken o olayın bütün hayatını biçimlendirdiğini görebildiğini anlatıyor.

Böylece gittik. Kalabalık bekliyorduk. Sydney'in edebiyat takımını bekliyorduk. Giyinip süslenmiştik. Fakat kapı açılınca kokuşmuş eski ceketiyle yalnız Señor C çıktı karşımıza. Alan'ın elini sıktı. Ne iyi ettiniz de geldiniz, dedi. Beni de ihtiyatla gagaladı, her yanağa birer tane. Arkada siyah-beyaz bir önlük ve tepsiyle seğirten genç bir kadın. Biraz şampanya alın, dedi Señor C.

Üç kadeh. Bütün konuklar biz miydik?

Señor C, Tünelin ucu, dedi Alan'a. Senin Anya'nın o karanlık geçişte bana nasıl bir rahatlık ve destek verdiğini anlatamam.

Yazanın orta yaşların sonunda olduğu anlaşılıyor. Otuzlarında olan bir oğuldan söz ediliyor, ama bir kocanın adı geçmiyor. Belge ismen bana gönderilmiş, ama ilk sayfalardan sonrası evrendeki herhangi birine, feryatlarını dinlemeye hazır herhangi birine yollanmış olabilirdi. Bunu şişe içindeki bir mektup gibi düşünüyorum – kıyılarıma vuranların ilki değil. Yazarları (bu uzun nameleri bana sadece kadınlar yolluyor) genellikle kitaplarım doğrudan onlara hitap ettiği için bana yazdıklarını iddia ederler; fakat çok geçmeden anlaşılır ki, kitaplarımın onlara hitap biçimi aynı anda fısıldayan iki yabancının yekdiğerine fısıldar görünmesi gibidir. Bir başka deyişle, iddialarında sabuklayan, okuma tarzlarında paranoyakça bir yan var.

Erkeklerin birbirlerine karşı yaptıkları numaralar ilginç. Alan'ın erkek arkadaşlarında da bunu görüyorum. Alan işyerindeki arkadaş toplantılarına beni de götürdüğünde onlar, *Seninki ne afetmiş! Şu memelere bak! Şu bacaklara bak! Bana bir geceliğine ödünç versene! Benimki senin olsun,* demezler. Demezler, ama içlerinden geçirdikleri budur. Alan'ın sözde arkadaşlarından kaç örtülü ve o kadar örtülü olmayan teklif aldığımı anlatamam; Alan'ın önünde değil, ama onun bir şekilde yine de farkında olduğu teklifler, çünkü ben bunun için varım, o yüzden yeni giysiler alıp beni dışarı çıkarıyor; ayrıca ardından bana karşı o kadar ateşli olması bu yüzden, beni başka erkeklerin gözünden hâlâ taze, çekici ve yasak biri olarak görebilmesinden.

Lozanlı kadın her şeyin ötesinde yalnızlıktan şikâyet ediyor. Geceleri fonda çalan bir müzikle yatağa çekilip bunun güya mutluluk olduğunu kendine telkin ederek, miskince kitap okuduğu koruyucu bir tören geliştirmiş kendine. Sonra durumu üstünde düşünmeye başlayınca mutluluk tedirginliğe dönüyor. Hayatın bana verebileceği en iyisi sahiden bu mu, diye soruyor kendine – tek başına bir kitapla yatağa uzanmak mı? Avrupa'nın kalbindeki güvenli evinde, örnek bir demokrasinin rahat, müreffeh bir yurttaşı olmak o kadar iyi bir şey mi? Kendine rağmen iç karışıklığı giderek artıyor. Kalkıyor, sabahlığıyla terliklerini kuşanıyor ve kalemi eline alıyor.

Ne ekersen onu biçersin. Ben huzursuz canlar hakkında yazıyorum ve çağrıma da çalkantı içinde olanlar cevap veriyor.

Dolayısıyla yetmiş iki yaşında olan ve ince kas kontrolü zayıflayıp belki de altına kaçıran Señor C, *Senin Anya bana nasıl bir rahatlık ve destek verdi,* deyince Alan bunun oğlan dilinde ne anlama geldiğini derhal çözüyor: *Kız arkadaşının bana gelip önümde kalçasını okşamasına ve kokusunu burnumun dibine ulaştırmasına izin verdiğin için sağ ol; onu düşlüyorum, kendi bunakça tarzımla onu delice arzuluyorum, sen ne adammışsın, ne boğaymışsın ki öyle bir kadının var!* Evet, diyor Alan, yaptığı işte bayağı iyidir; ve Señor C, amaçlandığı üzere, bu imayı kaçırmıyor.

03. Babam

Son paketler de –daha çok koyacak yer bulamadığım kitaplar ve yok etmek istemediğim kâğıtlar– Cape Town'da depolandıkları yerden dün ulaştı.

Babam otuz yıl önce öldüğünde bana kalan küçük bir mukavva kutu da var aralarında. Üstünde hâlâ babamın eşyalarını toparlayan komşunun yazdığı bir etiket duruyor: "ZC – çekmecelerden muhtelif eşya." İkinci Dünya Savaşı'nda Güney Afrika Silahlı Kuvvetleri'ndeyken Mısır ve İtalya'da bulunduğu sıralardan kalma yadigârlar vardı içinde: asker arkadaşlarıyla olan fotoğrafları, nişan ve rozetler, birkaç hafta içinde parçalanıp yapıştırılmamış bir günlük, anıt (Büyük Piramit, Colosseum) ve kır manzaralarının (Po Ovası) karakalem eskizleri; ayrıca Alman propaganda broşürlerinden bir demet. Kutunun dibindeki son yıllarından kalma bölük pörçük kâğıtlardan birinde, bir gazete yırtığına karalanmış şu sözler: "Yapılabilecek bir şey var mı, ben ölüyorum."

Meğer Federico'nun servis elemanları toplamı şu önlüklü kızdan ibaretmiş. Çerezler gelene kadar Alan iki kadeh şampanyayı yuvarlamıştı; ve akşamın gidişatını belirleyen de bu oldu. Ben içmeyi erken bıraktım, Señor C neredeyse hiç içmedi zaten; ama Alan akşam yemeğinde (sebzeli kızarmış bıldırcının arkasından zabaglione,[1] ama bir farkla ki, Señor C bıldırcın yemedi, ceviz ve tofulu tart aldı) Şiraz şarabını adamakıllı boşalttı.

Ee, Juan, dedi (Juan mı? – Señor C'nin bu adla çağrıldığını ilk kez duyuyordum), aklından geçirdiğin bir teklif var mı?

Teklif mi?

[1] Yumurta sarısı, şeker ve Marsala şarabıyla yapılan bir İtalyan tatlısı. (Ç.N.)

Hayattan az şey isteyip az şey almış, çalışkan tabiatlı olmayan –en sevecen tarifi *rahat* olabilir– ama yine de orta yaşlarından feragat edip pek az değişiklik sunan sıkıcı bir didinmeler turuna dalmış bir adamın *Nachlass*'ı.[1] Apartheid'ın koruyup nemalandırması hesaplanan kuşaklardan biriydi; oysa kazancı ne kadar sınırlı kaldı! Kıyamet Günü onu köle güdücüler ve sömürücülere ayrılmış cehennem çukuruna teslim etmek için sahiden taş kalpli olmak gerek.

Benim gibi o da sürtüşmeleri, öfke patlamalarını, sinir gösterilerini sevmez, herkesle iyi geçinmeyi yeğlerdi. Hakkımda ne düşündüğünü bana hiç söylememiştir. Fakat kalbinin derinliklerinde eminim pek iyi bir fikri yoktu. Soğuk bir adama dönüşen bencil bir çocuk, diye düşünmüştür; bunu nasıl inkâr edebilirim?

Neyse, şu acıklı küçük hatıra kutusuna sığmış olarak karşımda duruyor; ve işte ben, anıların ihtiyar bekçisi. Ben gidince onları kim saklayacak? Akıbetleri ne olacak? Düşüncesi yüreğimi burkuyor.

Evet, teklif. Samimi bir toplantı, üçümüz baş başa – aklından geçirdiğin bir şey olmalı.

Hayır, hiçbir şey yok, sadece küçük bir kutlama yapıyoruz.

Neler döndüğünü görüyordum. Karşı tarafa her zaman bir adım geri attır, pazarlıkta Alan'ın bir numaralı kuralıdır bu.

Peki bir sonraki kitabın – nasıl bir şey olacak?

Henüz bir sonraki kitap için bir düşüncem yok, Alan. Şimdilik çalışmalara ara verdim, kafamı toplamak için. Gelecekte neler yapılabileceğine daha sonra bakacağım.

Yani hanım arkadaşıma artık ihtiyacın kalmıyor. Ne yazık. Halbuki ikiniz ne kadar iyi anlaşıyordunuz. Değil mi, Anya?

---

[1] (Alm.) Tereke. (Ç.N.)

04. İnşallah

"Ölüm burcunda." Niçin her sözümüz çok geçmeden bu dünyaya veda etmek zorunda kalacağımız hatırlatmasıyla bitmesin? Yazı geleneği, herkesinki gibi sallantıda olan yazarın varoluşsal durumunun, üstelik her an, yazdıklarından ayrı tutulmasını gerektirir. Fakat niçin daima geleneğe boyun eğmek zorunda olalım? Okur her paragrafın gerisinde şimdinin sevincine ve geleceğin kederine ait müziği duyabilmeli. *İnşallah.*

Alan, dedim. Alan canı sıkıldı mı öğrenciliğinde yaptığı gibi çok içer, basiretsizce, ölümüne içer. İşe yaramayacağını bildiğimden onu tutmaya çalışmıyorum, çünkü hedef benim: Onu bu duruma düşüren benim, o yüzden hık-mık demeden bunun cezasını çekmem gerekiyor.

Benim çok sevimli hanım arkadaşım, diye devam etti. Bu günlerde ne yapacağını bilemeyeceği kadar çok boş zamanı olan hanım arkadaşım. Senin için yaptığı işe gerçekten canla başla sarılan hanım arkadaşım. Daha öncesinde ufak tefek potların vardı. Ama belki fark etmemişsindir bile.

Fark ettim, dedi Señor C. Anya'nın gerçek, somut bir katkısı oldu. Bunu takdir ediyorum.

Ona güveniyorsun, değil mi?

Alan, dedim.

Niçin masadan kalkmıyoruz, dedi Señor C. Niçin rahat bir yere geçmiyoruz?

05. Kitlesel duygular üstüne

İngiltere'yle Avustralya arasındaki beşinci ve son kriket müsabakası dün yapıldı ve İngiltere yendi. Sahadaki (Londra'da, *The Oval* olarak bilinen saha) ve yurt çapında barlardaki seyirciler arasında kendiliğinden söyleniveren İngiliz ulusal marşı eşliğinde sevinç sahneleri yaşandı. İngiliz kriket takımı oyuncuları halihazırda her yerde şölenlerle karşılanan milli kahramanlar oldular. Onların kamera karşısındaki tavırlarında tatsız bir kendini beğenmişliği, aşırı övgülerle başları dönen biraz zekâ yoksulu oğlanların kibrini gören bir tek ben miyim?

Bu hoşnutsuz bakışın gerisinde bir miktar önyargı, hatta zihin karışıklığı var. Yetmişimi geçmeme rağmen insanların hem sporda üstün hem de ahlakta müstesna olmayı nasıl becerebildiklerini anlayabilmiş değilim. Bir başka deyişle, bir ömür boyu şüpheciliği talim etmekle beraber galiba hâlâ faziletin, *aretê*'nin, bölünmez olduğuna inanıyorum. Ne tuhaf!

Anya'yı en son, şu nişanlı mı, hami mi veya her ne işe yarıyorsa, onun bana hakaret etmeye, Anya'yı da utandırmaya geldiği akşamın ertesi sabahı gördüm. Özür dilemeye gelmişti. Akşamı mahvettikleri için üzgün olduğunu söyledi. Alan kafayı bozmuşmuş –bu deyimi kullandı– ve kafayı bozdu mu da önü alınamazmış. Ben de kafası bozulan Alan'sa özür dilemesi gerekenin o olduğunu söyledim, hanım arkadaşı değil. Alan asla özür dilemez, dedi hanım arkadaşı. Eh, dedim, ruhsal yapısı özre elvermeyen biri adına, anlambilimsel açıdan, gerektiği gibi özür dilenebilir mi? Omuz silkti. Kendi adıma özür dilemeye geldim, dedi.

Saat dokuza geliyordu. Nezaketsizliğe kaçmadan ayrılabilirdik. Fakat Alan ayrılmaya hazır değildi. Daha yeni yeni havaya giriyordu. Bir elinde kadeh, öbüründe dolu bir şarap şişesi, olanca ağırlığıyla kendini bir koltuğa bıraktı. Hiç spor yapmıyor. Daha kırk iki yaşında, ama içtiği zaman kalp hastaları gibi yüzü kızarıp soluması zorlaşıyor.

Çocukluğumda, daha top atmayı öğrenir öğrenmez, kriketin büyüsüne kapılmıştım; sadece bir oyun olarak değil, bir tören olarak da. O büyü şimdi bile bozulmadı gibi. Fakat şu soru başından beri kafamı kurcalamıştır: Benim türümden bir yaratık –çekingen, sessiz, yalnız– bambaşka bir kişilik tarzının –gerçekçi, çok düşünmeyen, hırçın– başarıya ulaştığı bir oyunda nasıl iyi olabilir?

Kitlesel kutlama sahneleri, yani İngiltere'deki gibi yapılanlar, hayatta neyi kaçırdığımı, bu türden bir yaratık olmakta ısrar etmekle kendimi neden mahrum bıraktığımı bir an için gözümde canlandırır: bir kitleye ait olmanın, kitlesel duygu akıntılarında sürüklenmenin sevincini yaşamaktan.

Kitlenin kural, yalnızın sapma olduğu Afrika'da doğmuş biri için ne keşif ama!

Genç bir adam olarak, gerçek sanatın ancak kitleyle ilgisini kesmiş ve kitleyi eleştiren benliklerden çıkabileceğinden bir an bile şüphe etmedim. Elimden ne sanat çıktıysa, öyle veya böyle, bu kopukluğu dışa vurmuş, hatta bununla övünmüştür. Fakat nihayetinde nasıl bir sanattır bu? Rusların deyişiyle "yüce ruhlu" olmayan, cömertlikten mahrum bir sanat hayatın hakkını veremez, sevgiden yoksundur.

Ya geleceğin, diye soruyorum. Benden özür dilemeyecek olan ve herhalde senden de hiç özür dilemeyen bu adamla yaşamaya devam edecek misin?

Zaten öyle olmalı, zaten öyle olmalı, dedi Alan. Yani ona güvenmelisin. Nedenini biliyor musun? Çünkü, senin haberin yok, ama seni kurtardı. Seni adsız bir hainin talanından (aklının ne kadar başında olduğunu göstermek istercesine kelimeyi heceleye heceleye telaffuz etti) kurtardı. Adsız kalacak bir hainin. Seni ruhun duymadan soyacak bir hainin.

06. Siyaset hayhuyu üstüne

Birkaç hafta önce bir okuma toplantısına katılmak üzere Canberra'daki milli kütüphaneyi ziyaret ettim. Okumaya önsöz olarak karara bağlanma aşamasındaki güvenlik yasası hakkında birkaç yorum yaptım. Bu yorumlar *The Australian* gazetesinin baş sayfasından biraz saptırılmış bir şekilde verildi. Dendiğine göre *Barbarları Beklerken* romanım, "güvenlik güçlerinin açıklama yapmaksızın istediği yere girip çıkabileceği, baskın yapıp [*aynen alınmıştır*: Oysa burada kullandığım ifade *gözlerinizi bağlayıp* idi] sizi kelepçeleyebileceği ve belirsiz bir yere götürüp size istediğini yapabileceği 1970'lerin Güney Afrika'sında doğdu." İddiaya göre polis "istediğini yapabiliyordu, çünkü özel yasal düzenlemelerle baştan dokunulmazlık tanındığı için onlara karşı gerçek anlamda hak aranacak bir merci yoktu," demişim. *Gerçek anlamda* yerine *yasal anlamda* olacak.

Sözlerimin devamında –ama haberde bu belirtilmiyordu– bu kayıpları bildiren muhabirlerin gözaltına alınabildiği ve devlet güvenliğini tehlikeye atmaktan suçlanabildiğini açıklıyordum. "Apartheid Güney Afrika'sında tüm bunlar ve çok daha fazlası," diye sözlerimi bağlıyordum, "teröre karşı mücadele adına yapıldı. Hukukun üstünlüğü ilkesini fiilen rafa kaldıran bu yasaları yapanların ahlaken barbar olduğunu düşünürdüm. Artık zamanlarının ilerisinde birer öncü olduklarını biliyorum."

Alan'la bir süre birbirimizden ayrı kalmaya karar verdik, dedi. Sen olsan, deneme ayrılığı, dersin belki. Annemle biraz vakit geçirmek için Townsville'e gidiyorum. Ortalık biraz yatıştıktan sonra neler hissettiğime, dönmek isteyip istemediğime bakacağım. Bugün öğleden sonra uçağım var.

Alan'ın neden söz ettiğini bilmesi mümkün olmayan –herhalde karanlık bir arka sokakta maskeli bir gölgeyi hayal ediyordu– C, Sahi mi, dedi.

The Australian gazetesi iki gün sonra editöre yazılmış bir mektubu yayınladı: Ben Avustralya'yı beğenmesem, diyordu yazarı, geldiğim yere dönerdim; ya da Zimbabwe'yi tercih ediyorsam, Zimbabwe'ye.

Kütüphanedeki sözlerimin hassas bir noktaya temas edebileceğini hissediyordum tabii, ama böyle öfkeli, mantıksız (Zimbabwe'yi Güney Afrika'ya kim niçin tercih etsin?), zehir yüklü bir tepki moralimi fena bozdu. Meğer ne kapalı bir hayat sürmüşüm! Kural tanımaz siyaset dünyasında böyle bir mektubun esamisi okunmaz, ama ben kurşun copla darbe yemişim gibi sersemledim.

Demek veda ediyoruz, dedim.
Evet, veda ediyoruz.

Ama seni kurtardı, Anya kurtardı, dedi Alan. Senin için yalvardı. O iyi bir insandır, dedi, ezilenler ve haksızlığa uğrayanlar, sessiz kalanlar, aciz hayvanlar için atan iyi bir kalbi var.

07. Öpüşme

Tasmanya'nın Burnie Kasabası'ndaki bir otelin duvarında bir poster: Paris sokakları, 1950; fotoğrafçı Robert Doisneau bir genç erkek ve kızın öpüşme anını siyah-beyaz olarak yakalamış. Öpüşme doğal görünüyor. Yürürken bir duygu seline kapılmış çift: Kızın sağ kolu erkeğin sarılışına (henüz) karşılık vermiyor, kabaran göğsüne tam zıt olacak şekilde dirsekten bir eğimle serbestçe aşağı sarkıyor.

Onlarınki bir tutku öpüşünden ibaret değil: Kendini bu öpüşle ilan ediyor aşk. Kız da erkek de öğrenci. Geceyi, ilk gecelerini birlikte geçirmiş, birbirlerinin kollarında uyanmışlar. Şimdi de girmeleri gereken dersler var. Kaldırımda, sabah kalabalığının ortasında erkek kalbinin şefkatle patlayacağı geliyor. Kızın da; kız da kendini erkeğe bin kere vermeye hazır. Ve öpüşüyorlar. Gelip geçenlere, gizlice çekim yapan makineye gelince; umurlarında değil. "Aşk şehri Paris" denmesi bu yüzden. Oysa o aşk gecesi, o duygu kabarması, o öpüş her yerde olabilirdi. Burnie'de bile. Âşıklar dışında kimsece fark edilmeksizin ve hatırlanmaksızın şu otelde bile.

Ya iş hayatın, dedim. İş hayatın ne olacak?

İş hayatım. Bilmiyorum. Belki bir süreliğine anneme yardımcı olurum. Sıfırdan bir mankenlik ajansı kurdu. Şu an Kuzey Queensland'deki en büyük işi o yapıyor. Elinde avucunda bir şey olmadan başlayan Luzonlu[1] bir kasaba kızı için iyi bir başarı.

Alan, kes sesini, dedim. C'ye de, Alan çok içti, böyle devam ederse hepimizi utandıracak, diye açıkladım.

[1] Luzon: Filipinler'in kuzeydeki en büyük adası. (Ç.N.)

Bu posteri kim beğenip asmış? *Küçük bir otelci de olsam aşka inanırım, gördüğüm zaman tanrısını tanırım* – varlığı bu anlama mı geliyor?

Aşk: kalbin uğrunda sızladığı.

Güzelliği, dedim. En azından güzelliği olmuştur başlayacak; ve içi dolu bir kafa. Dünyaya getirdiği kıza bakılacak olursa.

Evet, dedi, güzeldir. Ama güzellik insanı sonuçta nereye getirebilir ki?

Bana yakardı, ben de yakarışını duydum, dedi Alan. Hay Allah, bak, kekliği kaçırdık, keklik çantadan uçtu. Yakarışını duydum ve vazgeçtim. Evet, Juan, doğruyu söylemek gerekirse o bendim, seni soymak üzere olan alçak bendim. Ama soymadım. Şu hanım arkadaşım sayesinde. Kukusu tatlı mı tatlı şu güzel hanım arkadaşım.

08. Erotik hayat üstüne

Arkadaşım Gyula, kendi eliyle ölmeden bir yıl önce, hayatının sonbaharında bildiği şekliyle bana erosu anlatmıştı.

Gençliğindeki Macaristan'da, diyordu, büyük bir çapkınmış. Fakat yaşı ilerledikçe, kadın güzelliğine her zamanki kadar ince duyarlı olmasına rağmen, onlarla tende sevişme ihtiyacı yitmiş. Erkeklerin görünüşteki en iffetlisi olmuş.

Görünüşte iffet mümkün, diyordu, çünkü bir aşk macerasını, abayı yakmaktan murada ermeye, zihninde her aşamasıyla baştan aşağı yaşama sanatında üstat olmuş. Bunu nasıl yapabiliyordu? Vazgeçilmez olan ilk adım, sevileni, kendi tabiriyle, "canlı bir imge" halinde yakalamak ve kendine râm etmekti. Sonra bu imgeyle meşgul olacak, ona can verecekti, ta ki, hâlâ düşler âleminde olmakla birlikte, dişi ciniyle sevişmeye başlayana ve nihayetinde onu kendinden geçirecek en uç noktalara taşıyana kadar; hayalin dünyadaki aslı ise bu tutkulu gelişmelerin tamamından habersiz kalıyordu. (Fakat hiçbir kadının, kalabalık bir salonda bile olsa, kaynağını tespit edemese bile, ona yönelen arzulu bakışların gafili olamayacağını ileri süren de aynı Gyula'ydı.)

Güzelliğin insanı nereye getirebileceğini idrak etmek için ikimiz de biraz durakladık.

Pekâlâ, dedim, kitap editörü olarak çalışmak istediğin zaman haberim olsun.

C sessizdi. Ben sessizdim. Alan kendine bir kadeh daha doldurdu.

Gyula, "Burada, Batesman Koyu'ndaki sahil ve alışveriş merkezlerinde kameraları yasakladılar," diyordu (son yıllarını Batesman Koyu'nda geçirmişti). "Güya çocukları sübyancıların kem gözlerinden sakınmak içinmiş. Acaba sırada ne var? Belli bir yaşa gelince gözlerimizi mi oymak? Gözbağı mı takmak?"

Çocuklara erotik bir ilgi beslemekten uzaktı; resim toplamakla beraber (meslekten fotoğrafçıydı) işi pornografi değildi. 1957'den beri yaşadığı Avustralya'da kendini hiçbir vakit rahat hissedememişti. Avustralya toplumu onun beğenilerine göre fazla sofuydu. "Aklımdan neler geçtiğini bilseler," demişti bir seferinde, "beni çarmıha gererler. Hem de," diye eklerdi üstüne, "gerçek mıhlarla."

Tasvir ettiği hayalî sevişmelerin neye benzediğini, gerçek dünyada yapılan aşkların zevkine yakın bir tatmin verip vermediğini sordum. Ayrıca, diye sözümü sürdürdüm, düşüncelerinin mahremiyetindeki kadınların aklını başından alma dileğinin bir aşk değil de intikam –onun gibi çirkin bir ihtiyarı (arkadaştık, böyle konuşabiliyorduk) itici bulmalarından ötürü genç ve güzellerden intikam– ifadesi olup olamayacağını hiç düşünmüş müydü?

Demek buymuşum, kitap editörü, dedi. Bunu bilmiyordum. Alt tarafı bir daktilocu olduğumu sanıyordum.

Hiç de değil, dedim, hiç de değil.

Ama artık hepsi geçti. O sayfa kapandı. Bir sonraki tasarının ne olduğunu söylemiştin, Juan?

Henüz kararlaştırılmadı.

Güldü. "Çapkınlık ne demek sanıyorsun?" dedi (İngilizce'deki en sevdiği kelimelerden biriydi; ağzını yaya yaya *çaap-kın* demeye bayılırdı). "Çapkın seni parçalarına ayırıp bir kadın olarak tekrar toplayan adamdır. Seni atomlarına ayıran atomizör gibi.[1] Çapkınlardan ancak erkekler nefret eder, o da kıskançlıktan. Kadınlar çapkınları beğenirler. Bir kadınla bir çapkın doğal olarak birbirine aittir."

"Balıkla olta iğnesi gibi," dedim.

"Aynen öyle, balıkla olta iğnesi gibi," dedi. "Allah bizi birbirimiz için yaratmış."

Tekniğini daha anlatmasını istedim.

Her şey, diye cevapladı, tüm benliğinle pürdikkat kesilerek, ortalama bir gözün fark edemeyeceği kadar ufak veya anlık olan ve kadının kendini ele verdiği –erotik özünü, yani ruhunu ele verdiği– o biricik bilinçsiz jesti yakalamaya bağlıydı. Sözün gelişi, kol saatine bakmak için bileğini nasıl çevirdiğine veya sandaletinin kayışını sıkılaştırmak için aşağı nasıl uzandığına. O biricik hareket yakalandı mı erotik imgelem, bir âşığın kollarında nasıl kımıldandığı, zevkin doruğuna nasıl çıktığı bile dışlanmamacasına, kadının son sırrını da gözler önüne serene kadar onu dilediğince keşfe çıkabilirdi. O ifşa jesti, "kaderiymişçesine" hepsini çorap söküğü gibi getirirdi.

Yeri gelmişken, dedi, beni kitabına almadın, değil mi? Yoksa bundan haberim yok mu? Baştan beri orada olduğum halde bana söylemediysen bozulurum buna.

Ha, evet, kafanı toplayacaktın, hatırladım. Ve şimdilik hanım arkadaşıma ihtiyacın kalmamıştı. Biliyor musun, Juan, Anya'ya ihtiyacı olmadığına beni inandırmaya çalışan ilk erkek sensin. Genellikle erkekler onun için türlü ihtiyaçlar düşünürler, çoğu da nazik bir topluluk içinde ağza alınmayacak şeylerdir. Ama için rahat olsun, ona ihtiyacın olmadığını söylüyorsan sana inanıyorum.

---

[1] İngilizce'de çapkın, *womanizer* demek, atomizör de *atomizer*; kafiyeli bir benzetmeye başvuruluyor. (Ç.N.)

Süreci bana büyük bir açık kalplilikle tarif eder, takip edilecek bir ders verdiği izlenimine hiç kapılmazdım. Kadınlar, temel jestler veya başka konularda olsun, bendeki gözü beğenmezdi. Fikrince, yabani bir kıtada doğmuş biri olarak Avrupalılara, yani bir Yunanlının düşünüş tarzına, daha doğrusu Platonik bir zihniyete doğal gelen şeyler bana kapalıydı.

"Asıl sorumu cevaplamadın," dedim. "Senin mastürbasyon hükmündeki şu zaferlerin sahiden sana tatmin veriyor mu? İçten içe gerçeğini tercih etmiyor musun?"

Kendini topladı. "Mastürbasyon lafını hiç kullanmam," dedi. "Mastürbasyon çocuklara göredir. Aletiyle alıştırma yapan yeniler içindir. Gerçeğine gelince; Freud okuyan sen bu tabiri nasıl böyle sorumsuzca kullanabiliyorsun? Ben ideal aşktan, şiirsel aşktan söz ediyorum, ama tensel düzlemde. Bunu anlamaya yanaşmıyorsan sana yardım edemem."

Düşüncelerimden birinde mi demek istiyorsun? Senin hakkında nasıl bir düşünce ifade etmeyi istemiş olabilirim ki?

İlle adımı vererek olması gerekmiyor, her şeyi bildiklerini sanan Filipinli küçük daktilocu kızlar hakkında da olabilir.

Anya senin çok terbiyeli olduğunu söylüyor. Kesinlikle *galant*,[1] ama o kadar. Edepsiz fısıltılar yok. Yakışıksız el hareketleri yok. Eski moda gerçek bir beyefendi. Bunu sevdim. Keşke senin gibilerden daha fazla olsa. Ben kendim *galant* değilim. Fark etmişsindir. Ben beyefendiliğin hiçbir tarifine uymuyorum. Ailemin kim olduğunu, beni hangi babanın peydahladığını, hangi ananın doğurduğunu bile bilmiyorum; ve aileni tanımıyorsan bir beyefendi olamazsın, değil mi?

[1] (Fr.) Kibar; romantik. (Ç.N.)

Beni yanlış değerlendirmişti. Tensel düzlemde ideal aşk dediği şeyi kavramak için çok geçerli nedenlerim vardı, onu iyice kavramak ve kendime mal edip uygulamaya koymak için çok geçerli nedenler. Ama yapamıyordum. Bir yanda bildiğim ve hatırladığım gerçeği, öbür yanda Gyula'nın yaptığına benzer türden bir zihinsel iğfal; ikisi aynı değildi. Duygusal tecrübe bakımından nitelikçe aynı olabilirlerdi, coşkunluğu Gyula'nın güvenle öne sürdüğü gibi yoğun olabilirdi, ama duyuların en temeli açısından bakıldığında zihinsel bir aşk nasıl gerçeğinin yerini tutabilirdi?

Niçin bizler –hem erkekler hem kadınlar, ama en çok erkekler– gerçeğin kısıtlama ve reddedişlerini, zaman geçtikçe de giderek reddedişlerini, her seferinde daha aşağılayıcı olan reddedişlerini kabullenmeye hazırız, ama yine ona dönüp duruyoruz? Cevap: Çünkü gerçeği, gerçek gerçeği olmadan yapamayız; çünkü gerçeği olmadan susuz kalmış gibi ölürüz.

Ona kapıyı açtığımda siniri bozuktu (kalmayacaktı, sadece özür dilemeye gelmişti...), ama şimdiden aydınlanmaya başlıyordu bile. Taçyaprakları biraz daha okşandı mı her zamanki canlılığıyla yine parlamaya başlayacaktı.

Anya sana geçmişimi anlatmadı mı? Hayır mı? Ben Queensland'de bir öksüzler yurdunda büyüdüm. Onların yegâne başarı öyküsüyüm, dünyaya açılıp meşru bir servet kazanan tek mensubu. O bakımdan, kendini yaratan bir adamım ben. Benim kaç para ettiğimi biliyor musun, Señor Juan? Senin kadar etmiyorumdur –tabii tahmin yürütüyorum, yoksa senin kaç para ettiğini nereden bileyim?– ama yine de çok. Bir hazine. Ve onu nerede tuttuğumu biliyor musun? Hayır mı?

09. Yaşlanmak üstüne

Kalçam bana öyle ağrı verdi ki, bugün yürüyemedim, güçbela oturabildim. Beden düzeneği her geçen gün kaçınılmazcasına bozuluyor. Zihin aygıtına gelince; kırık dişlilere, atmış sigortalara karşı daima tetikte olarak her şeye rağmen maddi ev sahibinden daha çok dayanmasını umuyorum. İhtiyarlayınca herkes Kartezyen olur.

Daktilocu kızlar hakkında hiçbir şey yok, dedim. Ama evet, kitapta sen varsın – yaratılmasında payın varken nasıl olmayasın? Her yerindesin, hem her yerinde hem hiçbir yerinde. Tanrı gibi, ama aynı ölçekte değil tabii.

Burada tutuyorum. Eliyle başının yan tarafına hafifçe vurdu. Burada tutuyorum. Nakde çevrilebilir kaynaklar, diyorum ben ona. Şimşek hızıyla nakde çevirebileceğim kaynaklar, karar vermem yeter. Senin durumun farklı sanırım. Kaynaklarını herhalde sen de kafanda saklıyorsun, hikâyelerini, kurgularını, kişilerini, ona benzer şeyleri işte. Ama seninki gibi bir işte onları paraya çevirmek zaman alır, aylar, yıllar alır. Oysa ben şöyle yaptım mı –parmaklarını şaklattı– o iş oldu demektir. Ne diyorsun?

10. Bir hikâye fikri

Ünlü bir kadın romancı bir okuma toplantısı yapması için şu ya da bu üniversiteye davet edilir. Ziyareti (diyelim ki) Hitit sikkeleri ve onların Hitit medeniyeti hakkında bize anlatabilecekleri konusunda bir konuşma yapmak üzere gelen Profesör X'inkiyle çakışır.

Romancı ani bir kararla Profesör X'in konuşmasına katılır. Ondan başka sadece altı dinleyici daha vardır. X'in söyleyecekleri konu olarak merak uyandırıcı, fakat anlatım olarak tekdüzedir ve kadının aklı zaman zaman başka yerlere gider. Hatta bir ara dalar bile.

Daha sonra X'in akademik ev sahibiyle bir sohbete koyulur. X'in meslektaşları arasında son derece saygın bir yeri olduğunu öğrenir; oysa kendisi afili bir otelde ağırlanmasına rağmen X ev sahibinin oturma odasındaki kanepeyle idare etmektedir. Kendisi eğlence sektörünün mütevazı ölçülerde gelişmekte olan bir kanadının üyesiyken X'in akademi içindeki ihmal edilen ve horlanan bir çevreye –eski korkunç günlerden arta kalanlar, ne para ne de şöhret getiren bilgin bozuntuları– ait olduğunu utanarak fark eder.

Bir nüshasını da bana gönderir misin?

Senin için birini saklayacağım. Gelince alırsın. Ama unutma, Almanca olacak.

Sessizlik. Çeneni tutarsan sıkılmaya başlayacak, dedim kendi kendime, bir zaman paytak paytak yürüyüp güçten düşen kurmalı ördekler gibi.

Ertesi günkü kendi konuşması büyük bir kalabalığı cezbeder. Sözüne başlarken ona uygun görülen sıcak karşılamayla (ad vermeden) X'e reva görülen soğuk karşılamayı karşılaştırır. Eşitsizliğin ona utanç verici geldiğini söyler; üniversiteler ne hale gelmiş?

Okumadan sonra şerefine verilen akşam yemeğinde dekanın, kızmak şöyle dursun, sözlerine sevindiğini hayretle görür. Tartışmanın kötüsü olmaz, diye anlatır dekan, reklamın kötüsü olmaz. X gibi eski moda bilim adamlarına gelince; vaziyetleri onun düşündüğü kadar kötü değilmiş. Korunaklı bir işleri ve dolgun maaşları varmış, peki neyin karşılığında? Daha geniş bir açıdan bakınca antika merakından çok da anlamlı olmayan araştırmaların. Devlet üniversitelerinin dışında nerede böyle iyi imkânlar bulabilirlermiş?

Romancı eve dönünce Profesör X'e bir mektup yazar, dekanla olan sohbetini aktarır. X cevap yazar: Kendinizi kötü hissetmemelisiniz, der, Hitit araştırmalarına zengin veya ünlü olmak için girmedim. Size gelince; sahip olduğunuz her şeyi hak ettiniz, sizde şu tanrısal kıvılcımdan var.

Önemli değil. Zaten sadece anı olsun diye. Artık gitmeliyim. Toplanmam gerek.

Alan gittiğine üzülmüyor mu? Yalnız hissetmeyecek mi?

Signorina[1] Federico kahvelerle çıkageldi. Mutfaktan her kelimeyi duymuş olmalıydı. Alan'ın benimle ve mahrem yerlerimle ilgili söylediklerini de. Bu geceden itibaren ona kapanıp kilitlenecek mahrem yerlerim. Alan ona bakmadı bile. Cazibesi yeterli değildi.

[1] (İt.) Genç bayanlara hitap şekli. (Ç.N.)

Kadın, tanrısal kıvılcım, diye uzun uzun düşünür: En son ne zaman çaktı o tanrısal kıvılcım? X'e yazmasının gerçek sebebini merak eder. Belki de konuşması sırasında uyuyakaldığı için mazur görülmek istemektedir sadece (adam mutlaka fark etmiş olmalıdır).

Küçük ölçekte bile olsa gayet başarılı olabilecek bir hikâye. Fakat oturup da kaleme alır mıyım, şüpheli. Son zamanlarda hikâye yazmanın yerini onların taslağını çıkarmak aldı. Gyula'yı ve onun imgeler haremini düşünüyorum. İhtiyarlamanın sonuçlarından biri midir, şeyin kendisine ihtiyaç duyulmaması, onun fikrinin de yetmesi – gönül meselelerinde Gyula'nın ideal aşk dediği, ama sıradan insanların daha çok flörtleşme olarak bildikleri ihtimalle meşgul olmanın, üstelik hoşa gidecek şekilde, bizzat sevginin yerini alması?

Alan kendini yalnız hissetmez. Hissederse de gelip beni görebilir. Bir hafta sonu için uğrayabilir.

Demek sen ve o kavga etmediniz. Telafisi olmayan bir şey yapmadınız.

Seni neredeyse sermayenden edecek o adsız hainin kim olduğunu biliyor musun, diye bastırdı. Tahmin yürütmek ister misin?

Söyledin ya, dedi C: sen.

11. *La France moins belle*[1]

Fransa'nın kendimi en çok evimde hissettiğim yöresi, bir süreliğine ikinci ikametgâhımın da olduğu Languedoc. Languedoc'un, *la belle France*'ın en sevimli yüzü olmadığı kesin. İç kesimlerinde iklim serttir – yazın boğucu sıcak, kışın dondurucu. Gökten zembille düştüğüm köy alelade, yerlileri soğuktu. Yine de yıllar geçtikçe oradan aldığım ev, sevdiklerim arasında olmasa bile daha esrarengiz bir yanımda –görev duygularım arasında– kendine bir yer açtı. Yıllık ziyaretlerimden vazgeçip dışarıdan *jolie,*[2] ama içeriden hayli kasvetli görünen küçük evi sattıktan sonra uzun süreyle derin bir üzüntü duydum. Artık orada olmadığıma göre ona kim bakacak, onunla kim ilgilenecekti?

Hayır, biz kavga etmeyiz. Çocuk değiliz. Biraz temiz havaya ihtiyacım olduğunu söyledim. Temiz havaya belki onun da ihtiyacı var. Hoşçakal. Esen kal. Unutma: Hastanelerden uzak dur. Hastaneler adamı hasta eder.

Doğru. Ve ay parçası Anya beni durdurdu, altın kalpli Anya. O benim patronum, diye yalvardı, bana iyi davranıyor, ona nasıl ihanet ederim? Sen onun yumuşak karnısın, Juan, bunu biliyor musun?

---

[1] (Fr.) Fransa'nın o kadar güzel olmayan yüzü. *La belle France*'a ("Güzel Fransa" anlamındaki deyim) nazire yapılıyor. (Ç.N.)
[2] (Fr.) Şirin. (Ç.N.)

Mülkiyetin verdiği hazlara oldum bittim duyarsız kalmışımdır. Kendimi bir şeyin sahibi olarak düşünmekte zorlanıyorum. Fakat sevilmeyenin ve sevimsiz olanın, öbür insanların hor görüp reddettiklerinin –asabi yaşlı köpekler, inatla hayatta kalan çirkin mobilyalar, dağılmanın eşiğindeki arabalar– koruyucu ve kollayıcılığı rolüne kolayca kapılabilirim. Direndiğim bir rol bu; ama istenmeyenin dilsiz yakarışları sıkça duvarlarımdan aşıyor.

Hiç yazılmayacak bir hikâyeye önsöz.

Bana yanağını uzattı. Olabildiğince hafif –tıraş olmamıştım, onu rahatsız etmek istemedim–, dudaklarımı o pürüzsüz tene değdirdim.

Alan, dedim. Kıza bir bakış attım; odadan çıkarak mutfak kapısını arkasından usulca kapadı.

12. Klasikler

Son on iki ayda okuduğum yeni kurmacaları düşünüyor, yüreğime işleyen var mı diye aranıyorum, ama elim boş kalıyor. O derin nüfuz için geçmişe dönmek zorunda kalıyorum, eski zamanlarda mihenk taşı denen eserlere, insanın insanlığa, insan hikâyesinin sürekliliğine olan güvenini tazeleyecek mihenk taşlarına: Akhilleus'un ellerini öperek oğlunun naaşı için yalvaran Priamos;[1] öleceği sabah atına binmek üzere beklerken heyecandan ürperen Petya Rostov.

Daha ilk okumada bile insan o sisli güz sabahında genç Petya'nın başının derde gireceğini sezer gibi oluyor. Nasılını öğrendikten sonra o beklentiyi yaratacak ayrıntıları metne işlemek kolay, ama Tolstoy'un kaleminden her şey yine de, tekrar tekrar, mucizevi tazelikte çıkıyor.

Ağır ağır geri çekildi ve bana uzun, düşünceli bir bakış attı. Alnı kırıştı. Sarılmak ister misin, diye sordu. Ben cevap vermeyince, Madem artık gidiyorum ve belki bir daha görüşemeyeceğiz, bana sarılmak ister misin? Neye benzediğimi daha iyi hatırlarsın, dedi. Ve kollarını tam olarak bana uzatmamakla beraber onları yana doğru yarı yarıya, sadece bir adım atsam beni sarmalayabilecek şekilde açtı.

Sana Señor C diyor, dedi Alan. *Senior* vatandaş. Senin için kullandığı gizli ad bu. Ya senden ne haber? Senin onun için kullandığın gizli bir ad var mı? Yok mu? Bana söylemeyecek misin?

---

[1] Homeros'un İlyada destanında anlatıldığı biçimiyle Troya savaşının kahramanlarından ikisi: Priamos Troya kralı, Akhilleus de Akhalar tarafında savaşa katılan Tanrıça Thetis'in oğlu. (Ç.N.)

Petya Rostov, diyor yüzünü bilmediğim ve hiç bilmeyeceğim okuyucum – *Petya Rostov'u hatırlamıyorum*; ve kitaplığın rafına yaklaşıp *Savaş ve Barış*'ı alıyor, Petya'nın ölümünü aramaya koyuluyor. "Klasikler"in bir anlamı daha; bininci, milyonuncu kez alınmak üzere kitaplık raflarında beklemek. Klasik: zamana dayanan. Yayıncıların kendi yazarlarına klasik payesi vermek için bu kadar heves etmeleri boşuna değil!

Bir an öylece dikildik. Kendi kendime, *Allah'ın işine kim akıl sır erdirebilir,* diye düşündüm. Kafamın bir köşesinde Yeats'ten de bir dize vardı, ama sözlerini değil, ancak nağmesini çıkarabiliyordum. Derken gerekli adımı atıp ona sarıldım; bu çökmüş yaşlı adamla şu semavi güzelliğin yeryüzündeki tecessümü, koca bir dakika boyunca orada kenetlenmiş bir halde durduk, üstelik ikinci dakikaya da uzatabilirdik, içten gelen cömertliğiyle buna izin verebilirdi; ama, *Yeter artık*, diye düşünüp onu salıverdim.

*

Anya kitabının son şeklinden biraz hayal kırıklığına uğradığını söylüyor. Bunu bana sır olarak veriyor. Umarım senin için bir sakıncası yoktur. Umarım seni incitmedim.

13. Yazarlık hayatı üstüne

Edebiyat profesörü olarak geçirdiğim yıllarda, gençleri, onlardan çok benim için anlam taşıyan kitap turlarına çıkarırken, aslında bir öğretmen değil, bir romancı olduğumu kendime telkin ederek neşemi bulmaya çalışırdım. Nitekim kazandığım mütevazı bir ün varsa öğretmenliğimden çok romancılığımdandır.

Fakat eleştirmenlerin dilinde şimdi yeni bir nakarat var. Aslında o bir romancı değil, diyorlar, kurmacaya heveskâr bir bilgiç. Ve hayatımda haklı olup olmadıklarını –tebdil gezdiğimi sanırken yoksa başından beri çıplak mı olduğumu– düşünmeye başladığım bir aşamaya geldim.

Şu günlerde toplumsal hayatta öne çıkan (ama kimsenin niçin öne çıktığını hatırlamadığı) bir şahsiyet rolü oynuyorum, kültürel bir etkinlik (sanat galerisinde yeni bir salonun açılışı; bir edebiyat yarışmasındaki ödül töreni) olduğunda tutulduğu yerden çıkarılıp birkaç söz etmesi için tozu alınan, ardından da dolaba geri konan türden bir ünlü. Yarım asır önce ayaklarından taşranın tozunu silkerek *la vie bohéme*'i[1] yaşamak üzere dünyanın enginliğine açılan bir adam için ne kadar uygun bir komik ve köylü kader.

Fakat gerçekte ben hiç bohem olmadım, ne o zaman ne şimdi. Gerçekte ben hep ağırbaşlılık yanlısı oldum, böyle bir tabir varsa; üstelik düzene ve düzenliliğe inanan biriydim. Şu günlerden birinde bir devlet yetkilisi gelip çökmüş göğsüme bir kurdele tutturacak ve topluma yeniden katılma sürecim böylece tamam olacak. *Homais, c'est moi.*[2]

Uzun bir sessizlikten sonra Anya'dan bir mektup, Brisbane'den.

Ola[3] Señor!

Anya'nın bir siyasi hayvan olmadığını sen de fark etmişsindir. Dediğine göre senin siyasi meseleler hakkındaki düşüncelerin ona pek uymamış. Daha kişisel, damak zevkine daha uygun şeyler umuyormuş. Bana gelince; benim normalde kitaplara ayıracak zamanım yok. Uğraşmam gereken çok fazla şey var.

---

[1] (Fr.) Bohem hayatını. (Ç.N.)

[2] (Fr.) Homais benim. (Homais: *Madame Bovary* romanındaki çıkarcı, bencil eczacı). (Ç.N.)

[3] (İsp.) Merhaba. (Ç.N.)

Gabriel García Márquez, "[İlham] ne bir lütuf ne semavi bir nefes," diyor, "onu kararlılık ve denetim marifetiyle konunuza kaynadığınız an olarak görüyorum... Konunuzu boyuna mahmuzlarsınız, o da sizi... Tüm engeller silinir, tüm çatışmalar ortadan kalkar, hayal edemeyeceğiniz şeyler olur size ve o an dünyada kesinlikle yazmaktan daha iyi bir şey yoktur." (8)

García Márquez'in tasvir ettiği ruh firarını ömrümde bir-iki defa yaşadım. Belki bu firarlar sahiden kararlılığın bir ödülü, yine de ben *kesintisiz ateş*in gerekli vasfı daha iyi açıkladığını düşünüyorum. Fakat adına ne dersek diyelim, bende o artık yok.

Öbür yazarların eserlerini, ruhun gözünde hayal ürünü manzaralar canlandırabilmek için emek ve ihtimamla kaleme aldıkları yoğun tasvirli pasajları okuyorum; ve umutsuzluğa kapılıyorum. Gerçeğin canlandırılmasında hiçbir vakit iyi olmamışımdır, şimdiyse buna zaten mecalim yok. Doğrusu, görünür dünya bana hiçbir zaman büyük zevk vermemiştir, onu kelimelerle yeniden yaratmayı içimden gelerek istememişimdir.

Gördüğün gibi, İspanyol olmasan da sana hâlâ adınla hitap edemiyorum. Kulede yaşadığım günlerdeki düşüncelerimde, daha kişisel bir zemine geçmek istediğini bilmeme rağmen, sen hep El Señor'dun. Bu da sanırım benim gözümde senin başka bir kuşağa, başka bir dünyaya ait olduğunu söylemenin dolaylı bir yolu, ama bununla anne-babamın dünyasını kastetmiyorum (bazen seninle annemi birlikte hayal etmeye çalışıyor, ama ikinizi aynı karede yan yana getirmeyi bile beceremiyordum). Ve bu da başka bir şeyi söylemenin dolaylı bir yolu, ama bunu açıklamama gerek yok, beni anladığından eminim çünkü.

Ama son gayretlerini ciddiye aldım. Anya ve ben onların bölüm bölüm, parça parça, fikir fikir üstünde durduk. İrdeledik. Ben ona bazı izlenimlerimi anlattım, o bana bazı izlenimlerini anlattı. Kararınız nedir diye mi soruyorsun?

Dünyayla olan bağların zayıflaması tabii yaşı ilerleyen ve soğukkanlılığı veya soğukluğu artan birçok yazarın tecrübesi. Düzyazılarının dokusu incelir, kişileri ve olayları işleyişleri anahatlarına indirgenir. Sendrom genelde yaratıcı gücün solmasına verilir; şüphesiz bu da bedensel gücün, hepsinden önemlisi, arzulama gücünün zayıflamasıyla ilişkili. Oysa içeriden bakınca aynı süreç –aklın özgürleşip berraklaşarak daha önemli işler üstlendiği– bambaşka bir anlam taşıyabilir.

Bunun klasik örneği Tolstoy'dur. Gerçek dünya için kimse genç Lev Tolstoy'dan, *Savaş ve Barış*'ın Tolstoy'undan daha canlı olamaz. Basmakalıp açıklamaların izinden gidersek, Tolstoy *Savaş ve Barış*'tan sonra didaktizme dönen ve ardından kısa hikâyelerdeki kurulukla nihayetlenen uzun bir düşüşe geçti. Oysa ihtiyar Tolstoy için gelişimin seyri bambaşka olmuş olmalı. Düşüşün tam tersine, onu dış görünüşe esir eden zincirlerden kurtularak ruhunu meşgul eden asıl meseleyle doğrudan yüzleşebildiğini hissetmiş olmalı: yani nasıl yaşanacağı meselesiyle.

Her neyse; bunu da aradan çıkardıktan sonra kitabını –gerçi okuyamıyorum tabii, ama bunu zaten biliyorsun– gönderdiğin, özellikle de kitabına almadığın parçaları –ne mutlu ki onları okuyabiliyorum– gönderdiğin için sana teşekkür ederim. Onların tam anlamıyla Çarpıcı Fikirler olmadığını söylerken ne demek istediğini biliyorum, ama yine de en çok onları sevdim. Onlara senin Çarpıcı Olmayan Fikirlerin diyorum – umarım alınmazsın.

Dur bakayım nasıl ifade edebilirim. Kararımız, ortak kararımız iki bölümden oluşuyor. Birinci bölüm, insan doğasına biraz saf, biraz fazla iyimser bir bakışın olduğunu düşünüyoruz.

14. Anadil üstüne

Hepimizin bir anadili var mı? Benim bir anadilim var mı? Yakın zamana kadar, en hâkim olduğum dil İngilizce olduğundan, İngilizce'nin anadilim sayılması gerektiğini tartışmasız kabul ederdim. Fakat belki de öyle değildir. Belki de –bu mümkün mü?– bir anadilim yoktur.

Çünkü ağzımdan çıkan İngilizce kelimelere kulak verdiğim bazı zamanlar, işittiğim kişinin *kendim* dediğim kişi olmadığı yollu rahatsız edici bir duyguya kapılıyorum. Sanki bir başkası (ama kim?) taklit ediliyor, takip ediliyor, hatta aynen kopyalanıyor. *Larvatus prodeo.*[1]

Yazmak daha az tedirgin edici bir deneyim. Burada sessizce oturarak elimi kımıldatır, şu İngilizce kelimeleri göreve çağırır, yerlerini oradan oraya değiştirir, birinin yerine öbürünü koyar, ifadeler kurarken rahatım, hâkimim. Bir sahne Moskova'daki bir mağaza ziyaretinden dönüyor: Bir kadın abaküsle uğraşıyor, başı sabit, gözleri sabit, parmakları uçuyor.

Benim yerime onları senin için daktilo eden kişiyi sanırım kıskanmam gerekiyor, ama kıskanmıyorum. Sana mutluluklar diliyorum ve kitabının yakında İngilizce'de de çıkıp kitapçılarda büyük bir başarıya ulaşmasını diliyorum.

İnanmayı tercih ettiğinin aksine, hayat aslında bir mücadele. Herkesin herkese karşı olan bir mücadelesi ve bu hep sürüyor. Şu an bu odada da yürüyor. İnkâr edebilir misin? Anya seni benden ve benim doymak bilmez talanlarımdan kurtarmanın mücadelesini veriyor. Sen Anya'yı benden koparmanın mücadelesini veriyorsun. Ben senin etkini azaltmanın mücadelesini veriyorum.

---

[1] (Lat.) "Maskemle çıkıyorum." Sahneye maskeyle çıkan antik dönem tiyatro oyuncularına da yakıştırılan söz Descartes'a atfedilir. Kendinin dışında, bir başkası olarak, hatta benliğini başka bir şey ele geçirmiş halde konuşmak şeklinde açıklamak mümkün. (Ç.N.)

Yazı işiyle geçen bir günden, *söylemek istediklerim*, demeye alıştığım sayfalarla çıkıyorum. Fakat artık daha sakıngan bir ruh haliyle kendime soruyorum: Kâğıda basılı şu kelimeler sahiden söylemek istediklerim mi? Ta içimde bir yerde söylemek istediklerimi bildiğimi, sonra uygun sözlü işaretleri arayıp bulduğumu ve söylemek istediğimi söylemeyi başarana dek onları oradan oraya dolaştırdığımı söylemek, görüngüsel ve mantıksal bir açıklama olarak, acaba hiç yeterli olabilir mi? Sayfadaki kelimeler doğru "gibi gelene" veya "olana" kadar bir cümleyle oynadığımı, sonra oynamayı bırakıp kendi kendime, "Söylemek istediklerin işte bu olmalı," dediğimi söylemek daha isabetli olmaz mı? Eğer öyleyse neyin doğru veya yanlış gibi geldiğinin kararını kim verecek? İlla ben ("ben") mi?

Belki dillerin hepsi nihayetinde bir yabancı dil, hayvan var-

---

Fikirlerin hakkında yaptığım yorumları düşününce bazen yüzüm kızarıyor –ne de olsa sen dünyaca ünlü yazar, ben küçük bir sekreterdim–, ama sonra kendi kendime, *Belki, deyim yerindeyse, alttan bir bakış açısı olması, fikirleri hakkında fikir belirtilmesi hoşuna gitmiştir*, diye düşünüyorum. Çünkü modern dünyadan bu kadar kopuk, bu kadar habersiz olmanın senin için sahiden bir kumar olduğunu hissediyordum.

Sen biraz hayalci birisin, Juan. Hayalcisin, ama aynı zamanda da entrikacı. Aslında ikimiz de entrikacıyız, sen de ben de (Anya hiç entrikacı değildir), ama ben en azından değilmişim gibi yapmıyorum. Ben entrikacıyım, çünkü olmasam cengeldeki öbür canavarlar beni çiğ çiğ yer. Sen entrikacısın, çünkü başka biriymişsin gibi davranıyorsun.

lığımıza yabancı. Fakat iyice ifade edemediğim ve iyice de ifade edilemeyecek bir şekilde –zaten konu da bu–, İngilizce bana bir istirahatgâh, bir yuva gibi gelmiyor. Sadece kaynaklarına hasbelkader biraz hâkim olduğum bir dil.

Benim durumum kesinlikle bana özgü olamaz. Sözgelimi, orta sınıf Hintliler arasında okulu İngilizce okuyan, işyerinde ve evde daima İngilizce konuşan (ama renk olsun diye arada bir yerli tabirleri de katarak), başka dillere hâkimiyeti yetersiz kalan, ama kendi konuştuklarına kulak verdiği veya yazdıklarını okuduğunda bir şeylerin yapmacık olduğu konusunda bir rahatsızlık hissedenler çok olmalı.

Bir ara rüyalarını kitaba koymayacağını, çünkü rüyaların fikir sayılamayacağını söylemiştin, o bakımdan etkisiz düşüncelerinden birinin bir rüya, uzun zaman önce kendin ve Eurydike hakkında bana anlattığın şu rüya olduğunu görmek güzel. Yardıma ihtiyaç duymakla ilgili gizli bir anlam taşıyıp taşımadığını merak ediyorum tabii. Dünyada bu kadar yalnız olman üzücü. Hepimiz bize yardım edecek birinin yanımızda olmasını isteriz.

İnsan haklarını vesaire savunan vicdanın yalnız sesi olarak kendini takdim ediyorsun, ama ben kendime soruyorum: Şu insan haklarına sahiden inanıyorsa niçin gerçek dünyaya çıkıp onlar için savaşmıyor? Öyle bir sicili var mı? Ve araştırmalarıma göre cevap: Sicili pek parlak değil. Hatta neredeyse bomboş.

15. Antjie Krog üstüne

Dün radyo dalgalarından Antjie Krog'un şiirlerinin kendisi tarafından okunan İngilizce çevirisini dinledim. Yanılmıyorsam onun Avustralya kamuoyuna ilk takdimiydi. Teması kapsamlı: ömrünün Güney Afrika'sında tarihsel deneyim. Cüceleşmeye karşı koyan şairlik yeteneği şartların çetinliği ölçüsünce serpilmiş. Mutlak bir samimiyetin gerisinde keskin, dişi bir zekâ ve yararlanmayı bekleyen yürek parçalayıcı bir yaşantılar dağarı. Tanık olduğu korkunç vahşete, bunun doğurduğu azap ve umutsuzluğa cevabı: çocuklara dönmek, insan geleceğine dönmek, kendini her dem yenileyen hayata dönmek.

Avustralya'da kimse bu derece çarpıcı yazamıyor. Antjie Krog bende basbayağı Rus izlenimi bırakıyor. Güney Afrika'da hayat Rusya'daki gibi sefil olabilir; fakat cesurca bir ruh nasıl da tepkiyle ileri atılıyor!

Alan senin duygusal olduğunu söylerdi. Ben hiç öyle görmedim. Senin için duygusal sosyalist derdi. Bununla tabii seni küçümsemek istiyordu. Seninle ilgili atıp tuttuklarında Alan'a hiçbir zaman pek kulak asmadım. Üstümde haksız bir etkin olduğunu düşünüyordu, seni sevmemesi de o yüzdendi. Ama bunu zaten bildiğine eminim.

Ben de kendime soruyorum: Bu kitaptan asıl maksadı ne? Gözlerinin içine duygulu duygulu bakarak hanım arkadaşıma (benim hanım arkadaşım, senin değil), *Şu sayfaları oku*, diyorsun, *ve ne düşündüğünü bana söyle*: Bu ne anlama geliyor? Neye karar verdiğimi sana söyleyeyim mi?

16. Fotoğraflanmak üstüne

Javier Marías'ın kitabı *Yazınsal Yaşamlar*'da yazar fotoğrafları üstüne bir deneme var. Oradaki fotoğraflardan birinde Samuel Beckett çıplak bir odanın bir köşesinde oturuyor. Beckett tetikte görünüyor, nitekim Marías da onun "avlanmış" gibi göründüğünü açıklıyor. Soru şu: Neyin veya kimin tarafından avlanmış, kovalanmış? Aşikâr cevap: fotoğrafçı. Üç boyutun da eksenlerinin kesiştiği yerde yukarı doğru bakarak bir köşede oturmak gerçekten Beckett'in kendi kararı mıydı, yoksa onu orada oturmaya fotoğrafçı mı ikna etti? Bir gölge üstünüze doğru eğilirken makinenin on, yirmi, otuz flaşına maruz kaldığınız bir durumda avlanmış gibi hissetmemek zor.

İşin aslına bakılırsa fotoğrafçılar öznelerinin nasıl biri olduğu konusunda çoğunlukla basmakalıp türden bir önyargıyla çekime geliyor ve çektikleri resimlerle (veya kimi başka dillerdeki deyişle, yaptıkları resimlerle) o basmakalıbın içini doldurmaya çalışıyorlar. Öznelerine basmakalıbın buyurduğu biçimde poz verdirmekle kalmıyor, stüdyolarına döndüklerinde fotoğrafları arasından basmakalıba en çok yaklaşanları ayırıyorlar. Bu da karşımıza bir paradoks çıkartıyor: Fotoğrafçı öznesine hakkını vermeye ne kadar uğraşırsa o hakkın yenme ihtimali o kadar artar.

Kendine anarşist dediğin ilk sefer ne demek istediğini anlamadığımı söylemeliyim. Anarşistlerin siyah giyinip parlamento binalarını havaya uçuran insanlar olduklarını sanırdım. Oysa sen son derece sakin bir anarşiste benziyorsun, son derece saygın.

Güzeller güzeli hanım arkadaşıma sahip olmak istediğin, ama yüzüne haklı bir sille yiyeceksin diye bir hareket yapmaktan korktuğun anlamına geldiğine karar verdim. Acayip derecede sinsice kur yaptığın anlamına geldiğine karar verdim. *Dışarıdan solmuş ve itici görünebilirim*, diyorsun ona (nasıl koktuğunu söylemiyorum bile), *ama içeriden hâlâ erkek gibi hissediyorum*. Haklı mıyım? Haklı mıyım, Anya?

17. Düşünceleri olmak üstüne

Bendeki tarz siyasi düşünceye bir yafta vermeye zorlansam ona kötümser anarşist dingincilik derdim ya da anarşist dinginci kötümserlik veya kötümser dinginci anarşizm: Anarşizm, çünkü tecrübelerimden çıkardığıma göre siyasetteki sorun erkin kendisi; dingincilik, çünkü dünyayı değiştirmeye koyulmak isteyen iradeden, erk güdüsü bulaşmış bir iradeden şüphelerim var; kötümserlik, çünkü gidişatın kökten değiştirilebileceğine ikna olamıyorum. (Böyle bir kötümserlik ilk günah inancının, yani insanlığın hep nakıs kalacağı inancının kuzeni, hatta belki de kardeşidir.)

Fakat acaba ben düşünür olarak, siyaset veya başka herhangi bir konu hakkında tam anlamıyla düşünce denebilecek şeyleri olan biri olarak anılmayı hak ediyor muyum? Hayatımda hiç soyutlamalarla haşır neşir veya soyut düşüncede becerikli olmadım. Zihinsel uğraşlarla geçen bir ömürde soyut sayılabilecek biricik

---

Üstümde haksız bir etkin oldu mu? Sanmıyorum. Hatta hiçbir etkin olduğunu sanmıyorum. Bunu olumsuz anlamda söylemiyorum. Talihim varmış ki seninle tanıştım. Sen olmasaydın herhalde hâlâ Alan'la birlikte olurdum; ama beni etkilemedin. Seninle tanışmadan önce neysem hâlâ oyum, değişiklik yok.

Kalktım. Eve gitme zamanı, Alan, dedim. Kutlamaya çağırdığınız için teşekkür ederim, Bay C. Tadını kaçırdığımız için de özür dilerim, ama ciddiye almaya, üstünde durmaya değmez, unutun gitsin, Alan biraz fazla içti, o kadar.

fikir aklıma çok geç, kimi günlük matematiksel kavramların ahlak kuramını açıklığa kavuşturmada işe yarayabileceğinin kafama dank ettiği ellili yaşlarımda düştü. Ahlak kuramı nicelikle, sayılarla ne yapacağını hiçbir zaman bilememiştir. Sözgelimi, iki kişiyi öldürmek bir kişiyi öldürmekten daha mı kötüdür? Eğer öyleyse ne kadar daha kötüdür? İki kat mı? Tam olarak iki kat denemez – o zaman bir buçuk kat mı olsun? Bir milyon dolar çalmak bir dolar çalmaktan daha mı kötüdür? Ya o bir dolar bir garibin cebine girecek bir paraysa?

Bu tür sorular kuru birer skolastik mesele değildir. Kaç paralık bir ceza vereceği, ne kadar mahkûmiyete çarptıracağı üstünde kafa yoran hâkimler her gün zihinlerini bunlarla meşgul etmeli.

Aklıma düşen fikir fazlasıyla basit, ama söze dökülmesi zahmetliydi. Matematikte tam sıralı küme, her bir elemanı yekdiğerinin sağında veya solunda olması gereken kümedir. İşin içinde sayılar varsa *soldakiler* daha küçük, *sağdakiler* de daha büyük olanlar olarak yorumlanabilir. İster negatif ister pozitif olsun, tam sayılar, tam sıralı kümeye örnektir.

Biraz gözlerim açıldı, o kadarını söyleyebilirim. Yaşamanın, fikir sahibi olmanın ve onları açıkça ifade etmenin filan başka bir yolu olduğunu gösterdin. Tabii bunu bir başarıya dönüştürmek yetenek ister. Benim yapabileceğim bir şey değil. Fakat yaşlarımızın daha uyumlu olduğu başka bir hayatta belki sen ve ben birlikte yaşayabilirdik, senin ilham kaynağın olabilirdim. Kadrolu ilham kaynağın. Nasıl, hoşuna gider miydi? Sen masanda oturup yazar, gerisini ben hallederdim.

İkinci bölümü unuttun, dedi Alan. Otur, hayatım, kararımızın ikinci bölümünü Juan'a bildirmedim daha.

Herhangi bir elemanın *ya* sağda *ya da* solda olması gerektiği şartı kısmi sıralı kümelerde geçerli değildir.

Ahlaki yargılar alanında da *soldakileri* daha kötü, *sağdakileri* daha iyi olarak düşünebiliriz. Ahlaki bir yargıda bulunmak istediğimiz elemanlar kümesini tam sıralı değil de kısmi sıralı bir küme olarak değerlendireceksek, sıra ilişkisinin, yani *daha mı iyi, daha mı kötü,* ahlaki sorusunun uygulanamayacağı eleman çiftleri (iki kurbana karşılık bir kurban; bir milyon dolara karşılık garibin hakkı) olacaktır. Bir başka deyişle, bize rahat vermeyen *daha mı iyi, daha mı kötü,* soruş tarzının terk edilmesi gerekir.

Her, ama her kümenin sıralı olabileceği varsayımı, ahlaki sorular söz konusu olduğunda, bizi doğruca batağa götürür. Hangisi daha kötüdür, bir kuşun ölümü mü, bir insan evladının ölümü mü? Hangisi daha kötüdür, bir albatrosun ölümü mü, bir yaşam destek cihazına bağlı hissiz, beyni hasarlı bir bebeğin ölümü mü?

Sen bana bakma. Sadece bir fikir işte.

Aslında bayağı gerçekçi biriyimdir. O yanımı hiç görmedin, ama inan bana. Gerçekçi biri, ama ne yazık ki hayalci değil. O bakımdan bir hayal arkadaşı arıyorsan, iç çamaşırlarını yıkayıp sana nefis yemekler de pişirecek bir hayalci, o ben değilim, aramaya devam etmen gerekecek.

Sıra ikinci bölüme geldiğinde Anya ve ben şöyle düşündük: Modern dünya hakkında olan, ama Alman kamuoyuna hitap eden birtakım görüşler belirtiyor, dedik kendi kendimize. Bu biraz garip değil mi – lahanacılara İngilizce kitap yazmak? Bunu nasıl açıklayacağız?

Sıralı küme düşüncesinin sezgisel cazibesi maalesef ondan vazgeçmeyi zorlaştırıyor. Özellikle hukuk ilminde bu açıkça görülebiliyor. Adolf Eichmann'ı[1] ölümden daha ağır ("daha kötü") bir cezaya mahkûm etmek isteyen İsrailli hâkimlerin bulduğu çare: "Asılacaksın ve cesedin kül olana kadar yakıldıktan sonra küllerin İsrail sınırları dışında saçılacak." Oysa bu çifte cezada –Eichmann'a ve onun cansız kalıntılarına verilen cezalar– çaresizlikten daha fazlası saklı. Ölüm mutlak. Bundan daha kötüsü yok; üstelik bu yalnızca Eichmann için değil, Naziler eliyle öldürülen altı milyon Yahudi'nin her biri için de geçerli. Altı milyon ölüm bir ölümle ("sadece" bir ölümle) aynı değildir –bir ölüme "eşit", bir anlamda bir ölümden "fazla" değildir–; buna rağmen altı milyon ölümün, bir bütün olarak, bir ölümden daha kötü olduğunu söylemek, ne demek – *tam olarak* ne demek? Soruya acz içinde bakakalmamız akıl melekemizin felce uğramasından değil. Yanlışlık sorunun kendisinde.

Fotoğrafçı olan şu Macar arkadaşını ve sana söylediklerini düşünüyorum. Çalıştığım fotoğrafçıların çoğu eşcinseldi, moda dünyasında işler böyle, ama yine de bir fotoğraf makinesi bana çevrildiğinde hareketlerimin değiştiğini biliyorum, arkasında kimin olduğu fark etmiyor. Aslında daha fazlası var, yani nasıl hareket ettiğimden daha fazlası. Neredeyse kendi dışıma çıkıyor, objektife nasıl göründüğümü gözlemliyorum. Aynada kendini görmek gibi, hatta daha ötesi, çünkü kendi gözlerinle değil, başkasınınkilerle görüyorsun.

Bulduğumuz açıklama şöyle bir şey: İngilizce konuşan dünyada, aklı başında ve sağduyuluların dünyasında modern âlemi işleyen bir görüşler kitabı pek ilgi toplamaz, hele tek başarısını hayalî alanda göstermiş bir adamın elinden çıkınca. Oysa

[1] (1906-1962) Gestapo'nun Yahudi sorunuyla ilgili biriminin başındaki Nazi subayı. (Ç.N.)

18. Havadaki kuşlar üstüne

Kulelerin karşısındaki dar kara parçası bir zamanlar dereden çöplenen ve tohumları için çam kozalaklarını kırıp açan kuşlara aitti. Artık orası iki ayaklı hayvanlara hizmet eden bir yeşil alan, bir umumi park: Dere düzleştirildi, betonla üstü örtüldü ve kanalizasyon şebekesine dahil edildi.

Kuşlar, yeni gelenlerle aralarında ihtiyatlı bir mesafe tutuyor. Hepsi, saksağanlar hariç. Hepsi, en yaşlısı –en azından en heybetli ve en hırpalanmış görüneni– olan başsaksağan (onu öyle düşünüyorum) hariç. Bu baba saksağan (onu öyle düşünüyorum, sapına kadar erkek) oturduğum yerin çevresinde daireler çizerek ağır ağır yürüyor. Beni teftiş ettiğinden değil. Beni merak ettiğinden değil. Beni uyardığından, uyarıp uzaklaştırmak istediğinden. Ayrıca zayıf noktalarımı araştırıyor; olur da saldırması gerekebilir, olur da iş oraya varabilir diye.

Tahminime göre arkadaşın hayallerini kızları resimlerken kuruyordu. En azından onunkisi bana fotoğrafçı işi gibi geliyor. Fotoğrafçı işini yaparken aklında neler döndüğünü hiç düşünmemişimdir. Demek istediğim, bunun üstünde hiç kafa yormadım. Modelle fotoğrafçının danışıklı dövüş içinde olması bir bakıma görüntüyü bozar, kabalaştırır, en azından bana öyle geliyordu. Kendime hep, Kendin ol, diye telkin ederdim, yani bir havuza gömülür gibi hiç dalga çıkarmadan kendi içine gömül.

Almanya ve Fransa gibi yerlerde insanlar ak sakallı bilgelerin önünde hâlâ diz çökebiliyorlar. Ey Üstat, n'olur anlatın bize, ne oldu da medeniyetimiz bu hale geldi? Kuyularımız niçin kurudu, gökten niçin kurbağa yağıyor? Esrarlı küreye bakıp bizi aydınlatın! Geleceğe giden yolu gösterin!

İşin sonunda (durumu böyle tasavvur ediyorum) uzlaşma olasılığını hesaba katmaya hazır: ben, sözgelimi, biz insan-hayvanların caddenin uzak yanında diktiğimiz şu korunaklı kafeslerden birine geri çekilirken bu alanın ona kaldığı bir uzlaşma; veya benim ancak belli saatlerde, diyelim ki onun kestirmeyi sevdiği öğleden sonra üçle beş arasında kafesimden çıkmayı kabul ettiğim bir uzlaşma.

Bir sabah mutfak penceremde azametli bir patırtı koptu. Oydu; pençeleriyle denizliğe tutunuyor, kanatlarını çırpıyor, dik dik bakıyor, beni şahsen uyarıyordu: İçerisi bile güvenli olmayabilirdi.

Baharın şu son demlerinde o ve karıları ağaç tepelerinde bütün gece birbirlerine şakıyor. Beni uykumdan ettikleri umurlarında değil.

Başsaksağanın insanların ne kadar yaşadıkları hakkında kesin bir fikri yok, ama bunun saksağanlar kadar uzun olmadığını sanıyor. Benim şu kafeste yaşlılıktan öleceğimi sanıyor. O zaman camı indirip kasıla kasıla içeri yürüyebilir, gözlerimi oyabilir.

Hava sıcak olduğunda zaman zaman lütfedip fıskıyenin havuzundan su içmeye geliyor. Suyun gırtlağından aşağı akması için gagasını kaldırdığı anlarda savunmasız kalıyor ve bunun

---

Bir de şu Macar arkadaşın sahiden var mı (var mıydı) diye merak ediyorum. Belki o da senin hikâyelerinden biridir. Açıklamana gerek yok. Sırrını kendine saklayabilirsin. Ama niçin kendini öldürdüğünü duymak isterim.

Zaten arkadaşın gerçek olsun ya da olmasın, hakkımda fantezilerinin olup olmadığıyla hiçbir zaman ilgilenmediğimi söylemeliyim. Başka erkeklerinkiyle bazen ilgileniyordum, ama seninkilerle değil. İşe yaramamın gereklerinden biriydi bu – en azından kendime öyle diyordum.

Guru olmak için şansını denemeye karar verdin, Juan. Anya ve ben bu sonuca ulaştık. İstihdam piyasasındaki duruma bir göz attın –gözümüzde böyle canlandırdık– ve özellikle yetmişini aşmışlar için vaziyetin sıkışık olduğunu gördün.

farkında. Dolayısıyla daha da haşin bir tavır takınmaya özellikle dikkat ediyor. Hele bir gül, diyor, bak nasıl peşine düşerim.

Benden istediği tam saygıda, tam dikkatte kesinlikle kusur etmiyorum. Bu sabah bir kınkanatlı yakalayınca kendisiyle müthiş gurur duydu – İngilizlerin tabiriyle kostaklandı. Gagasında kırık kanatları iki yana kaymış çaresiz böcek, her sıçrayışta uzun bir duraklayışla, aramızda en fazla bir metre kalana kadar hoplaya hoplaya yanıma geldi. "Aferin sana," diye mırıldandım. Kısa, iki heceli şarkıma kulak verircesine başını dikti. Kendi kendime, Acaba beni tanıdığını mı belli etmek istiyor, diye sordum. Gözünde mülkünün bir üyesi sayılacak kadar sık mı geliyorum buraya?

Buraya ziyarete gelen belli bir papağan türü de var. Biri bir yabani erik ağacına sakin sakin tünüyor. Beni süzüyor, "Bir ısırık ister misin?" der gibi pençesinde tuttuğu erik çekirdeğini uzatıyor. Ben, "Burası umumi bir bahçe. Sen de benim kadar ziyaretçisin, bana yiyecek ikram etmek haddine değil," demek istiyorum. Fakat umumi olmuş, hususi olmuş, ona vız geliyor. "Hür bir dünyada yaşıyoruz," diyor.

Sabahları sana gelmek için hazırlanırken Señor C'ye güzel görünelim, diyordum kendi kendime – kayıt cihazı ve bazen de kuşlar dışında konuşacak kimsesi olmadan bütün gün tek başına oturan Señor C'ye. Ona güzel görünelim ki, biraz anı biriktirsin ve bu gece yatağa girdiğinde düşleyecek bir şeyi olsun.

Her camda aynı ilan: *Pinponlar zahmet etmesin.* Derken, aa, o da ne? "Aranıyor: Ömürlük deneyime, her duruma uygun bilge laflara sahip Üst Düzey Guru. Uzunca ak sakal tercih sebebidir." Kendi kendine, Denemekten ne çıkar, dedin. Roman yazarı olarak çok da göklere çıkarılmadım, bakalım guru olarak çıkaracaklar mı?

19. Şefkat üstüne

Geçtiğimiz haftanın her günü termometre kırk derecenin üstüne çıktı. Koridorun sonundaki daireden Bella Saunders eski dere yatağındaki kurbağalar için endişe duyduğundan söz ediyor. Topraktaki küçük yuvalarında diri diri pişmezler mi, diye soruyor kaygıyla. Onlara yardım etmek için bir şey yapamaz mıyız? Ne önerirsiniz, diyorum. Onları yerin altından çıkarıp sıcak dalgası geçene kadar içeri alsak olmaz mı, diyor. Böyle bir şeye kalkışmaması için onu ikaz ediyorum. Nereyi kazacağınızı nereden bileceksiniz, diyorum.

Günbatımına doğru plastik bir kapla yolun karşısına su taşıyıp onu dereye bıraktığını görüyorum. Olur da yavrucaklar susarsa, diye açıklıyor.

Bella gibilerle alay etmek, sıcak dalgalarının insanlarca müdahale edilmemesi gereken daha geniş bir ekolojik sürecin bir parçası olduğunu söylemek kolay. Fakat bu eleştirinin gözden kaçırdığı bir şey yok mu? Biz insanlar da aynı ekolojinin bir parçası değil miyiz? Bir karganın acımasızlığı kadar bizim küçük hayvancağızlara duyduğumuz şefkat de onun bir uzantısı değil mi?

Böyle dememe alınmıyorsun umarım. Her halimle doğal olduğumu, sadece içimden geldiği gibi davrandığımı, hakkımda ne düşündüğünle ilgili hiçbir fikrimin olmadığını düşünseydin daha iyi olabilirdi. Ama açık yürekli olmadan arkadaş olunmaz (aşk ayrı bir konu); ve madem artık küçük daktilocun olamıyorum, en azından arkadaşın olayım. O yüzden açık yüreklilikle söyleyeyim ki, aklından geçenlerden hiçbir zaman utanmadım, hatta onları biraz da kendim kışkırttım. Ayrıca gitmem bir şeyi değiştirmedi, beni gönlünün çektiği şekilde düşünmeye devam edebilirsin (düşüncelerin güzel yanı da zaten bu değil mi – mesafenin ve ayrı olmanın fark etmemesi?). Bana yazmak ve düşündüklerini anlatmak istersen onda da bir sorun yok, sır tutabilirim.

Tek sorun, İngilizce konuşan dünyada biz guruları biraz ihtiyatla dinleriz. Satış listelerinde kendilerini kiminle rekabet halinde bulur bu adamlar? Yıldız aşçılarla. Bayat dedikodu pazarlayan aktrislerle. Yaş haddinden emekliye ayrılmış siyasetçilerle.

20. Çocuklar üstüne

Parkta geçirdiğim saatlerden bir başka ders.

Soyut olarak çocukları tasvip ediyorum. Çocuklar bizim geleceğimiz. Yaşlı insanların çevresinde çocukların olması iyi bir şey, bizi neşelendiriyorlar. Falan filan.

Çocukların unuttuğum bir yanı, bitmek bilmeyen şamataları. Yalın bir ifadeyle, bağırıyorlar. Bağırmak sadece avazı çıktığınca konuşmak değil. Aslında bir iletişim biçimi bile değil, rakipleri bastırmanın bir yolu. Üstünlüğünü kabul ettirmenin en katıksız yöntemlerinden biri, üstelik kolay ve son derece etkili. Dört yaşında bir çocuk yetişkin bir erkek kadar kuvvetli olmayabilir, ama daha gürültücü olduğu kesin.

Medenileşme yolunda öğreneceğimiz ilk şeylerden biri: bağırmamak.

Eğer yazarsan veya telefon edersen istemediğim şey, haber işitmek. Sydenham Kuleleri'ni de Alan'ı da geride bıraktım. Ben buyum, böyleyim işte: Bir şeye varsam her şeyimle varım, ama yürümüyorsa sırtımı döner, bitiririm, benim için o artık yoktur. Böylesi bana daha iyi geliyor, geleceğe böyle daha iyi bakıyorum. O yüzden Alan hakkında bir şey duymak istemiyorum.

Pek güzide yoldaşlar sayılmazlar. Sen de, *İyisi mi eski Avrupa'yı deneyelim*, diye düşündün. *Bakalım eski Avrupa memleketimde göremeyeceğim ilgiyi bana gösterecek mi?*

21. Su ve ateş üstüne

Bu hafta şiddetli yağmurlar yağdı. Parktan geçen cılız akıntının taşkına dönüşmesini seyrederken sel sularının temelden yabancı doğasını hatırlıyorum. Yoluna çıkan engel ve duvarlar seli şaşırtmaz, düzenini bozmaz. Şaşırmak, düzeni bozulmak yoktur onun dağarcığında. Duvarlar bir çırpıda aşılır, engeller bir yana itilir. Sokrates öncesi filozoflarının deyimiyle, suyun doğası akmaktır. Suyun bir an bile olsa şaşırması, duraksaması doğasına aykırıdır.

Ateş de bize aynı derecede yabancıdır. Onun yalayıp yutan bir güç olduğunu insan sezgisel olarak düşünebiliyor. Yalayıp yutmak için iştah gerek; ve iştahın doğasında da doymak var. Fakat ateş doymak nedir bilmez. Ateş yalayıp yuttukça büyür; büyüdükçe iştahı artar; iştahı arttıkça daha çok yalayıp yutar. Ateşin yalayıp yutmasına bir su karşı koyar. Su yanabilseydi eğer koca dünya çoktan yanıp kül olmuştu.

Alan'dan kalan eşyalarımı göndermesini istediğimi söylemiş miydim? Annemin eliyle göndermesini istedim. Parasını ödeyeceğimi söyledim. Dört ay oldu. Cevap yok. Sessizlik. Başka biri olsam bir teneke gazyağıyla gelir, evini ateşe verirdim (hâlâ anahtarım var). O zaman anlardı haksızlığa uğrayan bir kadının neler yapabileceğini. Ama ben onlardan değilim.

Fakat bakıyorum ki, Anya'nın gözleri çakıp duruyor. Ziyaretimizi uzatıp tadını kaçırmışız. Hay Allah, çok üzgünüm. Artık gidelim. Bu nefis akşam için teşekkür ederim, Juan. Kışkırtıcıydı. Gerçekten kışkırtıcıydı, ne dersin, Anya?

22. Can sıkıntısı üstüne

Yalnız üstün hayvanların canı sıkılabilir, demişti Nietzsche. Bu gözlem herhalde üstün hayvanlardan biri sıfatıyla insanoğluna bir övgü olarak anlaşılmalı, ama kinayeli bir övgü: İnsanoğlu kafaca huzursuzdur; ona bir uğraş vermedikçe tedirginlikle gölgelenir, yerinde duramaz hale gelir ve nihayet kötü niyetli, düşüncesiz bir yıkıcılığa saplanır.

Çocukken bilinçsiz bir Nietzsche'ci olmuş olmalıyım. Akranlarıma özgü can sıkıntısının onların üstün doğasının bir belirtisi olduğuna, sıkıldıkları her neyse, onun hakkında örtük bir yargının dışavurumu olduğuna, o yüzden de o şeyin onların meşru ve insanca ihtiyaçlarını karşılayamıyor diye horlanması gerektiğine inanırdım. Dolayısıyla okul arkadaşlarım, sözgelimi, şiirden sıkılıyorlarsa, hatanın onlardan değil şiirden kaynaklandığı, şiire olan merakımın bana ait bir sapkınlık, kusur ve hepsinden önemlisi, hamlık olduğu sonucunu çıkarırdım.

Annem, Bırak kalsın, sonuçta eşya, istediğini yine alırsın, asıl kaybeden o, benim Anya'm gibi bir kızı daha nereden bulacak, diyor. Annem bana çok bağlıdır. Biz öyle birbirimize bağlıyız işte, biz Filipinliler. İyi karılar, iyi metresler, iyi arkadaşlar oluruz. Her şeyimiz iyidir bizim.

Nihayet asansörde söyleyeceğimi söyleyebildim. Bu akşam bana yaşattıkların için seni hiç affetmeyeceğim, Alan, dedim. Hiç. Çok ciddiyim.

Yürüttüğüm bu mantıkta, modern çağın (yani yirminci yüzyılın) geçmişle, özellikle de Viktoryen şiirle bağlarını kesin olarak koparmış yeni, çağdaş üslupta bir şiir istediğini söyleyen günün edebiyat eleştirisinin de çokça kışkırtıcılığı vardı. Gerçekten modern bir şair için Tennyson'u beğenmek kadar gerici ve dolayısıyla rezil hiçbir şey olamazdı.

Benim için, sınıf arkadaşlarımın Tennyson'dan sıkılmaları, onların yeni ve modern duyarlığın habersiz de olsalar sahici taşıyıcıları olduklarının ispatıydı – eğer buna ispat gerekiyorsa. Çağın ruhu onlar aracılığıyla Victoria dönemi ve bilhassa Tennyson hakkındaki katı hükmünü veriyordu. Sınıf arkadaşlarımın T.S. Eliot'tan da aynı derecede sıkılmalarına gelince; bu tatsız gerçek Eliot'ın bir türlü aşamadığı kadınsı yanıyla, erkekliğin mert ölçülerine ulaşamamasıyla açıklanmalıydı.

Sınıf arkadaşlarımın dikkatlerini toplayamadıkları için şiirden sıkıldıkları –okulda işlenen tüm konulardan sıkılmaları gibi– hiç aklıma gelmiyordu.

Alan hakkında kötü düşünme. Kötü düşünceler gününü mahveder, zaten sayılıyken onları mahvetmeye değer mi? Kafanı böyle şeylere yorma, Alan yokmuş gibi davran, fırlatıp attığın bir hikâyendeki biri gibi.

Yukarıdan vuran parlak ışıkta Alan'ın gıdığı sarkıyordu. O an gerçek yüzünü gördüm: huysuz, memnuniyetsiz, yarı sarhoş, orta yaşlı beyaz bir Avustralyalı.

İçine düştüğüm mantık hatasının (en üstün zekâlılar canı en çabuk sıkılanlardır, demek ki canı en çabuk sıkılanlar en üstün zekâya sahiptir) en ağır sonuçları din alanında oldu. Dinî törenleri sıkıcı bulurdum, dolayısıyla *a fortiori* olarak akranlarımın da, modern kişiler sıfatıyla, dini sıkıcı bulmaları gerekirdi. Sıkılma belirtileri göstermemeleri, vahşiler gibi davranmaya devam ederken Hıristiyan öğretilerini papağan gibi tekrarlama ve Hıristiyan ahlakını takınma heveslerini gerçek (görünür, ele gelir) dünyayla dinî kurmacaları ayrı ayrı yaşama yeteneklerinin olgunlaşmasına veriyordum.

Sıradan insanların, Nietzsche'nin canı sıkılan üstün hayvanlarının şartlarla nasıl başa çıktıklarını şu geç yaşımda ancak yeni yeni anlamaya başlıyorum. Huzursuzlaşarak değil, beklentilerini düşürerek başa çıkıyorlar. Olayların orta yerinde oturup kalmayı öğrenerek, zihin makinesini daha ağır çalıştırarak başa çıkıyorlar. Uykuya dalıyorlar; buna kafayı takmadıkları için canlarının sıkılmasına da takmıyorlar.

Sen ve ben, iyi bir ilişkimiz vardı –sence de öyle değil mi? – ve dürüstlüğe dayalıydı. Birbirimize karşı epey dürüsttük. Hoşuma gitmişti bu. Alan'la her zaman dürüst olamıyordum.

Ne benim yaptığım ne de C'nin yaptığı bir şey bu davranışını mazur gösterebilir.

Öğretmenlerim Marist Biraderlerin[1] ateş kuşanmış olarak her sabah büyük ve korkunç metafizik hakikatleri duyurmamaları fikrimce onların işe yaramaz hizmetkârlar olduklarının ispatıydı. (Kimin, neyin hizmetkârı? Tanrı'nın olmadıkları kesin –Tanrı yoktu, bunu zaten biliyordum– ama Hakikat'in, Hiçliğin, Yokluğun.) Genç akranlarım içinse Biraderler sadece sıkıcıydılar. Sıkıcıydılar, çünkü her şey sıkıcıydı; ve her şey sıkıcı olduğu için aslında hiçbir şey sıkıcı değildi, onunla yaşamasını öğreniyordunuz, o kadar.

Dinden kaçtığım için sınıf arkadaşlarımın da kaçıyor olmaları gerektiğini sanıyordum, ama henüz keşfedemediğim daha sessiz, daha kurnaz bir yolla. Ne kadar aldandığımı ancak bugün anlayabiliyorum. Onlar zaten kaçmıyorlardı. Çocukları, torunları da kaçmıyor. Yetmişime geldiğimde, diye tahmin yürütürdüm, dünyadaki bütün kiliseler ahıra, müzeye veya çömlekçi işliğine çevrilmiş olacak. Ama yanılmışım. Bakın, her yerde nasıl yeni yeni kiliseler bitiyor, camiler de cabası. Demek ki Nietzsche'nin buyurduğunu değiştirmemiz gerekecek: Yalnızca üstün hayvanların canı sıkılabilmekle beraber onu ehlileştiren, ona yer açan insan hepsinden daha üstün olduğunu ispat etmiştir.

Birlikte yaşadığın evliliğe benzer ilişkilerde dürüst olamıyorsun, yani eğer sürmesini istiyorsan tamamen dürüst olamıyorsun. Evliliğin kötü yanlarından biri bu.

Yirmi beşinci katta kapı açıldı. Seni duydum, dedi Alan. Seni açık ve seçik olarak duydum. Ve cevabım ne, biliyor musun, benim küçük kuşum? İkile.

*

[1] Marist Biraderler: 1817'de Fransa'da kurulan Katolik tarikat. Özellikle eğitim alanında faaliyet göstermekte ve dünyanın çeşitli yerlerinde ilk öğrenimden yüksek öğrenime kadar eğitim kurumları ve yetimhaneleri bulunmaktadır. (Ç.N.)

23. J.S. Bach üstüne

Hayatın güzel olduğunun ve o yüzden bizim mutluluğumuzu isteyen bir tanrının her şeye rağmen belki de var olduğunun en iyi kanıtı, Johann Sebastian Bach'ın müziğinin daha doğduğumuz günden itibaren her birimize bağışlanmış olmasıdır. Bu bir armağan, kazanılmamış, hak edilmemiş, bedava.

Öleli yıllar olan o insanla sadece bir kez olsa bir konuşabilsem! "Yirmi birinci yüzyılda bizler bakın sizin müziğinizi hâlâ nasıl çalıyor, nasıl sevip sayıyoruz; müziğiniz bizi nasıl alıp götürüyor, duygulandırıyor, takviye ediyor ve sevince boğuyor," derdim. "Tüm insanlık adına lütfen şu yetersiz sitayişlerimi kabul edin ve acıyla geçen son yıllarınızda çektiğiniz her şey, gözlerinize yapılan şu zalim cerrahi müdahaleler dahil, unutulsun."

Ne yaparsan yap, moralini bozma. Eskisi gibi olmadığına inandığını biliyorum, ama aslında hâlâ yakışıklı bir erkek, üstelik bir kadını nasıl kadın gibi hissettireceğini bilen gerçek bir centilmensin. Kadınlar başka eksikleri olsa bile böyle erkekleri beğenirler. Yazıya gelince; en iyilerden biri olduğuna, birinci sınıf olduğuna şüphe yok; ve bunu sadece bir arkadaşın olarak söylemiyorum. Okuyucuyu nasıl sürükleyeceğini biliyorsun (sözgelimi, parktaki kuşlar hakkındaki parçada).

Alan'dan ayrıldıktan uzun süre sonra, Queensland'e taşınmamın, Señor C bana kitabını gönderip ona teşekkür etmek için yazmamın ardından Kuleler'den Bayan Saunders'ı telefonla aradım. Orada yaşadığım sıralar onunla doğru düzgün bir tanışıklığım yoktu; biraz kaçıktır (bana Señor C'nin Kolombiyalı olduğunu söyleyen oydu, herhalde bir başkasıyla karıştırmıştı), ama en azından Señor C'yle aynı katta yaşıyor ve yufka yürekli olduğunu biliyorum (parktaki kuşları besleyen oydu).

Bu konuşma özlemim niçin sadece ve sadece Bach'a? Niçin Schubert'e değil ("Yaşamak zorunda kaldığınız zalim yoksulluk unutulsun")? Niçin Cervantes'e değil ("Ellerinizi zalimce kaybetmeniz unutulsun")? Johann Sebastian Bach benim için kim? Diriler ve ölüler arasından bir baba seçme hakkı tanınsa, onu anmakla seçeceğim babayı mı tayin etmiş oluyorum? Bu anlamda onu manevi babam mı seçmiş oluyorum? Ve dudaklarını sonunda ilk kez belli belirsiz gülümsetmekle neyi telafi etmek istiyorum? Vaktiyle o kadar kötü bir evlat olmamı mı?

Anlattığın şeylere can veriyorsun. Dürüst olmam gerekirse, siyaset vesaire hakkındaki etkili düşüncelerinde o kadar iyi değildin, belki siyasette bir hikâye olmadığından, belki ayakların biraz yere basmadığından, belki de tarzına uymadığından. Ama bir gün etkisiz düşüncelerini de yayınlamanı yürekten umuyorum. Eğer öyle yaparsan sana yol gösteren küçük daktilocuna da bir nüshasını göndermeyi unutma.

Kişisel düzeyde hayatım iyi gidiyor. Fark ettiğin üzere Brisbane'a taşındım. Townsville bana göre fazla küçüktü, ben aslında bir şehir insanıyım. Burada görüştüğüm bir adam var ve birlikte mutluyuz (sanırım). Ortalama bir Avustralyalı, kendi işi var (klima) ve yaşı bana daha uygun (o bakımdan Alan benim için doğru kişi değildi). Belki evleneceğiz – bakalım. Çocuk istiyor ve ben de fazla geçe bırakmamakla ilgili öğüdünü unutmuş değilim.

Bayan Saunders, dedim, Señor'a bir şey olursa, hastaneye gitmek zorunda kalır veya başına daha kötüsü gelirse bana telefon eder misiniz? Eski sevgilim Alan'a da sorabilirim, ama aramız biraz soğuk, hem o sonuçta erkek ve erkekler böyle şeylerle ilgilenmezler. Beni arayın ki, uğrayabileyim. Elimden fazla bir şey geleceğinden değil –hemşire değilim–, ama onun, bilirsiniz, ölümü tek başına karşılaması fikri hoşuma gitmiyor. Çocuğu yok ve bildiğim kadarıyla ailesi de yok, en azından bu ülkede; ve işleriyle ilgilenecek kimsesinin olmaması hoş olmaz, yakışık almaz, ne demek istediğimi anlıyorsunuz, değil mi?

24. Dostoyevski üstüne

Karamazof Kardeşler'in ikinci kitabının beşinci bölümünü, İvan'ın Tanrı'nın yarattığı evrene giriş biletini iade ettiği bölümü dün gece yine okudum ve kendimi hıçkıra hıçkıra ağlarken buldum.

Townsville'deyken biraz modellik yaptım, sırf eğlencesine. İstersen www.sunseasleep.com.au adresine bir bak – burası bir posta siparişi katalogu ve ben de, övünmek gibi olmasın, epey alımlı görüntülerle gece giyimi bölümündeyim. Yani güzelliğim beni terk edene kadar güvenecek bir dalım var; bu da bir teselli.

Bayan Saunders ne demek istediğimi gerçekten anladı mı, bilmiyorum; sanki başka bir âlemde yaşıyor gibi ve zaten Señor C'nin radarında pek yer kapladığı da söylenemez, ama telefon numaramı aldı ve arayacağına söz verdi.

Ona sakın söylemeyin, dedim. Söz verin. Onu sorduğumdan haberi olmasın. Onun için endişe ettiğimden haberi olmasın.

Söz verdi, artık sözünü tutarsa.

Daha önce sayısız kere okuduğum sayfalar bunlar, oysa etkisine karşı duyarsızlaşacağıma giderek daha savunmasızlaştığımı görüyorum. Niçin? İvan'ın kindar bakış açısına anlayış beslediğimden değil. Onun aksine, zarar gören ve haksızlığa uğrayanları öbür yanaklarını çevirmeye çağıran, böylelikle intikam ve misilleme döngüsünü kıran İsa'nın siyasi ahlaka en büyük katkıyı yaptığına inanıyorum. O halde İvan beni kendime rağmen niçin ağlatıyor?

Alan'dan aylardır haber almıyorum. Ayrılmamızdan sonra her gün arayıp dönmemi istiyordu. Ama hiç geleyim demedi; ve benim için bir erkeğin aşkını sınamanın yolu, karşımda diz çökmeye, bir demet kırmızı gül verip af dilemeye ve halini düzeltmek için söz vermeye hazır olup olmadığıdır. Bayağı romantik, değil mi? Bayağı da hayalperest.

Endişeli miyim? Pek sayılmaz, en azından bildik anlamda değil. Hepimiz bir gün öleceğiz, o da yaşlı, ölmeye bundan daha hazır olamaz. Sırf biraz tutunmak için tutunmanın ne gereği var? Kendine hâlâ bakabiliyorsan tamam, ama daha ben oradan ayrılırken bile biraz titrekleşmeye, biraz sarsaklaşmaya başlamıştı. Çok geçmeden kendi evinden vazgeçip bir yaşlılar yurduna yerleşmek zorunda kalacak ve bu da hoşuna gitmeyecektir. O bakımdan beni asıl düşündüren ölmesi değil, oraya varana kadar başına gelebilecekler. Bayan Saunders yufka yürekli olabilir, ama sonuçta komşu, oysa ben hep biraz daha fazlası olmuşumdur.

Cevabın ne ahlakla ne siyasetle, yalnızca retorikle ilgisi var. Bağışlayıcılığa karşı çektiği nutkunda İvan amacına ulaşmak için utanmazca ince duygulara (acı içinde ölen çocuklar) ve karikatüre (zalim toprak sahipleri) başvurur. İddiasının hiç de sağlam olmayan temelinden çok ıstıraba, şu dünyanın dehşetini çekemeyen ruhun yol açtığı kişisel ıstıraba yaptığı vurgu etkilidir. Bana kendimi kaybettiren İvan'ın mantığı değil, Dostoyevski aracılığıyla dile gelen sesi.

Neyse, Alan gelmeyince telefonlarına cevap vermedim ve sonunda o da aramaktan vazgeçti. Herhalde bir başkasını buldu. Bilmek istemiyorum, o yüzden bana söyleme. Zaten en başta karısını terk etmemesi gerekiyordu. Bunun için kendimi suçluyorum. Ama o da dayanmalıydı.

Ben onun kendi yaşlı tarzınca bile olsa, âşık olduğuydum ve çığırından çıkmadıkça da bunu hiçbir zaman dert etmedim. Onun zilli parya sekreteri olduğumu söylerdim hep (şaka yollu), o da bunu hiç inkâr etmedi. Ilık bir bahar gecesi zahmet edip de kulak verseydim, mırıldandığı aşk şarkılarını eminim asansör boşluğundan duyabilirdim. O ve saksağan. Şehvetli ve de gamlı ikili, Bay Melankoli ve Bay Saksağan.

O ıstırap iniltileri gerçek mi? İvan "gerçekten" hissettiğini söylediği gibi hissediyor ve okuyucu da bunun sonucunda "gerçekten" İvan'ın duygularını paylaşıyor mu? İkinci sorunun cevabı iç açıcı değil. Cevap, Evet. İvan'ın sözlerini işitsek de, söylediklerine onun da inanıp inanmadığını kendimize sorsak da, kalkıp onu izlemeyi ve bileti iade etmeyi isteyip istemeyeceğimizi kendimize sorsak da, okuduğumuzun salt retorik ("salt" retorik) olup olmadığını kendimize sorsak da, dehşete düşmüş olarak bir Hıristiyan'ın, Dostoyevski'nin, İsa'nın bir takipçisinin İvan'ın böyle etkili sözler söylemesine nasıl izin verdiğini kendimize sorsak da – tüm bunlarla kuşatılmış olsak da, *Şükürler olsun! Nihayet en üst perdeden kıyasıya bir savaş görüyorum! İvan'ın söz veya eylemle hakkından gelecek biri çıkarsa (örneğin Alyoşa) demek ki İsa'nın sözü sonsuza dek kanıtlanacak,* diye düşünmeye de yer kaldığını görüyoruz. Ve bu sayede, *Slava,*[1] *Fyodor Mihailoviç! Adın sonsuza dek şöhretler sarayında çınlasın,* diye düşünebiliyoruz.

Unutmadan sana arkadaşça bir tavsiye. Bir uzman gelip sabit diskini temizlesin. Belki yüz dolara patlar, ama işin sonunda servetini kaybetmek de var. Sarı Sayfalardaki Bilgisayar Hizmetlerine bak.

Sydney'e uçacağım. Evet, uçacağım. Elini tutacağım. Seninle gelemem, diyeceğim, kurallara ters. Seninle gelemem ama kapıya kadar elini tutabilirim. Kapıda artık elimi bırakır ve cesur bir oğlan olduğunu göstermek için bana gülümseyip kayığına binebilir veya yapman gereken neyse onu yapabilirsin. Kapıya kadar elini tutacağım, bundan gurur duyarım. Ardından her şeyi toparlayıp temizleyeceğim. Evini temizleyip her şeyi düzene koyacağım. *Matruşkalar*'ı ve öbür mahrem eşyalarını çöpe atacağım ki, öbür tarafa gittiğinde bu yandaki insanların hakkında söyleyeceklerine dertlenmeyesin. Giysilerini bir hayır dükkânına bırakacağım. Ve Almanya'daki şu adama, Bay Mittwoch'a, adı buysa, yazıp Fikirler'inin sonunun geldiğini, bundan böyle artık herhangi bir şey göndermeyeceğini haber vereceğim.

[1] Slav dillerinde "selam olsun" anlamında ünlem. (Ç.N.)

Ve Rusya'ya, Rusya Ana'ya da şükran duyuyoruz; her ciddi romancının, oraya yaklaşması söz konusu olmasa bile, ulaşmak için didinmesi gerektiği ölçüleri tartışmasız bir kesinlikle önümüze koyduğu için: bir yanda üstat Tolstoy'un ölçüsü, öbür yanda üstat Dostoyevski'ninki. Onları örnek alarak daha iyi bir sanatçı olunabilir; ve daha iyi demekle hünerli olmayı değil, ahlaken iyi olmayı kastediyorum. Onlar sahte tavırları yok ediyorlar; görüşü berraklaştırıyorlar; eli güçlendiriyorlar.

Bir sürü hayran mektubunu çöpe gönderdiğini biliyorum, umarım benimki eline ulaşmayı başarmıştır.

Hoşçakal,

Anya (bir başka hayranın)

Bunların hepsi için ona söz vereceğim ve elini sıkıca tutup alnına bir öpücük konduracağım, neleri geride bıraktığını hatırlatan esaslı bir öpücük. İyi geceler, Señor C, diye fısıldayacağım kulağına: Tatlı rüyalar, meleklerle iyi uçuşlar vesaire.

Notlar

1. Thomas Hobbes, *On the Citizen* (Yurttaş Üstüne), derleyen ve İngilizce'ye çeviren Richard Tuck (Cambridge: Cambridge University Press, 1988), Bölüm 10, s. 115-116.
2. *Discours de la servitude volontaire*, kısımlar 20, 23.
3. *Principe* (Prens), Bölüm 18.
4. H.S. Versnel, "Beyond Cursing: The Appeal to Justice in Judicial Prayers", *Magika Hiera: Ancient Grek Magic and Religion* içinde, derleyen Christopher A. Faraone ve Dirk Obbink (New York: Oxford University Press, 1991), s. 68-69.
5. Jean-Pierre Vernant, "Intimations of the Will in Greek Tragedy", Jean-Pierre Vernant ve Pierre Vidal-Naquet, *Myth and Tragedy* içinde, İngilizce'ye çeviren Janet Lloyd (New York: Zone Books, 1990), s. 81.
6. "Funes the Memorious (Funes ve Sonsuz Bellek)", İngilizce'ye çeviren James E Irby, *Labyrinths* (Labirentler) içinde, der. Donal A. Yates ve James E. Irby (New York: New Directions, 1962), s. 64-65.
7. Judith Brett, "Relaxed and Comfortable", *Quarterly Essay*, sayı 19 (2005), s. 1-79.
8. *The Fragrance of Guava* (Márquez'le Konuşmalar), İngilizce'ye çeviren Ann Wright (Londra: Verso, 1983), s. 34.

Teşekkür

Thomas Hobbes'un *On the Citizen*'inden (Cambridge,1988) alıntı yapmama izin veren Cambridge University Press'e; Gabriel García Márquez'in *The Fragrance of Guava*'sından (Londra, 1983) alıntı yapmama izin veren Carmen Balcells'e ve yazara; Jorge Luis Borges'in *Labyrinths*'inden (New York, 1962) alıntı yapmama izin veren yayıncı New Directions'a; *Magika Hiera*'dan (New York, 1991) alıntı yapmama izin veren Oxford University Press'e; ve Jean-Pierre Vernant ile Pierre Vidal-Naquet'in *Myth and Tragedy in Ancient Greece*'inden (New York, 1990) alıntı yapmama izin veren Zone Books'a minnettarım.

Cömertçe öğütleri için Danielle Allen, Reinhild Boehnke, Piergiorgio Odifreddi ve Rose Zwi'ye teşekkür ederim. Öğütlerinin aldığı biçimden ancak ben sorumluyum.

JMC

Tüm kitaplarımızla ilgili
ayrıntılı bilgi için:
www.canyayinlari.com